

I

T.C.
SİİRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Mehmet Fırat AKAY

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ'NİN
YASAMA FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Şerif DEMİR

SİİRT-2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
SİMGE VE KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	4
1. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ.....	4
1.1. Demokrat Parti Döneminde, Askeri Müdahalenin Alt Yapısını Oluşturan Durumlar	4
1.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi	15
1.3. Milli Birlik Komitesi'nin Kurulması	23
1.4. Demokrat Partilerin Yargılanması	31
1.5. Milli Birlik Komitesinin Kendi İçindeki Sorunları.....	37
1.5.1.Eminsu'lar Sorunu (2 Ağustos 1960).....	37
1.5.2. 147'ler Sorunu (28 Ekim 1960).....	43
1.5.3. 14'ler Sorunu (13 Kasım 1960).....	44
1.6. Milli Birlik Komitesi ile Silahlı Kuvvetler Birliği Arasındaki Çatışmalar	53
1.6.1. 6 Haziran 1961 Tansel Olayı.....	54
1.6.2. 21 Ekim Protokolü	55
II. BÖLÜM	59
2. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ YASAMA FAALİYETLERİ	59

2.1. Milli Birlik Komitesi Hükümet Programı	59
2.2. Milli Birlik Komitesi Döneminde Çıkarılan Af Kanunları	61
2.2.1. 27 Mayısçıların Affına Dair Kanunun Teklifi.....	61
2.2.2. Silah Taşıyanların Affına Dair Kanun Teklifi.....	62
2.2.3. Milli Korunma Suçluların Affına Dair Kanun Teklifi	62
2.2.4. Genel Af Kanunu	63
2.2.5. Genel Af Kanuna Ek Kanun.....	63
2.3. Milli Birlik Komitesi Döneminde Kurulan Teşkilatlar	64
2.3.1. İnkılâp Mahkemeleri Kurulması	64
2.3.2. Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kurulması	66
2.3.3. Savunma Sekreterliğinin Kurulması	69
2.3.4. İhracatı Geliştirme Etüt Merkezinin Kurulması.....	69
2.3.5. Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) Kurulması.....	70
2.3.6. Devlet Personel Dairesinin Kurulması Kanunu	71
2.3.7. Basın İlan ve Reklam Kurumu Teşkiline Dair Kanun	71
2.3.8. Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) Kurulması.....	73
2.3.9. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun (KYK) Kurulması..	74
2.4. Milli Birlik Komitesi Yürütme Teşkilatı ve 1961 Anayasa Çalışmaları .	75
2.4.1. Kurucu Meclisin Kurulması	75
2.4.2. Temsilciler Meclisinin Kurulması Kanunu	80
2.4.3. 1961 Anayasası ve Sivil İdareye Geçiş	81
2.4.4. İlk Anayasa Komisyonu'nun Teşkili.....	85
2.4.5. Geçici Anayasa Tasarısının Oluşturulması	86
2.4.6. Yürürlüğe Giremeyen Anayasa Tasarıları İstanbul Komisyonu	87
2.4.7. Siyasal Bilgiler Fakültesi Tasarısı.....	88
2.4.8. 1961 Anayasası için Halk Oylaması	89

2.4.9. 15 Ekim Seçimleri.....	98
2.5. Milli Birlik Komitesi'nin Diğer Yasama Faaliyetleri.....	101
2.5.1. 27 Mayıs'ın Bayram Olarak Kutlanmasına Dair Kanun Teklifi	101
2.5.2. İskân Kanunda Yapılan Düzenleme	102
2.5.3. Yer Altı Su Kaynaklarının Kullanımının Düzenlenmesi Kanunu...	103
2.5.4. Milli Güvenlik Kurulu'nun Oluşturulması.....	104
2.5.5. Anayasa Mahkemesi'nin Kurulması	105
2.5.6. Yüksek Hâkimler Kurulu'nun Oluşturulması	105
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	112
EK-1 1960 Darbesi Basın Haberleri.....	122
EK-2 TSK İdareyi Bütün Memlekette Ele aldı	122
EK-2 Cemal Gürsel "Evet" Oyu İstedi	123
EK-3 Geçici Anayasa Açıklanması	123
EK-4 Demokrat Partililerin Yargılanması.....	124
EK-5 Baş Kumandan Meclisi Feshetti	124
EK-6 Celal Bayar'ın İntihar Girişimi.....	125
EK-7 İnkılap Mahkemelerinin Kurulması.....	125
EK-8 Geçici Anayasa	126
EK-9 Demokrat Partinin Siyasi Faaliyetlerinin Durdurulması.....	126
EK-10 Yassıda Mahkûmlarının Affi Tasarıdan Çıkarıldı	127
EK-11 Başvekilin Yakalanması.....	127
EK-12 Demokrat Parti Feshedildi	128
EK-13 Meclis 27 Mayısı Bayramını Kabul Etti	128
EK-14 4703 Milli Koruma Suçlusu Affediliyor.....	129
EK-15 Milli Koruma Kanunu Yürürlükten Kalkıyor	129

ÖZGEÇMİŞ 130

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ'NİN
YASAMA FAALİYETLERİ

Mehmet Fırat AKAY

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şerif DEMİR

Tez Jürisi: Doç. Dr. Yasin COŞKUN

Tez Jürisi: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Halil TANIK

2021, 143 Sayfa

27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan askerler kendilerine Milli Birlik Komitesi (MBK) adını vermişlerdir. MBK 6 Ocak 1961 tarihine kadar ülkeyi tek başına yönetirken, 6 Ocak 1961 tarihinden itibaren üstlendikleri yürütme görevinin yanı sıra oluşturdukları çift başlı Kurucu Meclis yapısı içerisinde Temsilciler Meclisi ile birlikte 25 Ekim 1961 tarihine kadar yasama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. 25 Ekim tarihinden sonra yeni açılan çift başlı TBMM'nin içerisinde Cumhuriyet Senatosunda ömür boyu senatör olarak yer aldılar.

MBK üyeleri kendi içinde aynı düşüncede olmayan kişilerden oluşmaktaydı. Bu durum fikirsel olarak çatışmalarına neden olmuştur. Ordunun yönetimi hemen sivillere terk etmemesi gerektiğini savunan 14'ler olarak da tarihe geçen grup 13 Kasım 1960'ta Milli birlik Komitesinden tasfiye edilmesine neden olmuştur. MBK'nın bu tasfiye kararı ordu içerisinde rahatsızlığa neden olmuştur. Tepki olarak ordu içerisinde Silahlı Kuvvetler Birliği diye adlandırılan yeni bir oluşum ortaya çıkarmıştır. Bu durum Ordu içerisinde örgütlenen Silahlı Kuvvetler Birliği olarak adlandırılan grup ile MBK üyelerinin karşı karşıya gelmesine neden olacaktır. Bu sancılı süreç MBK başta bulunduğu süre içerisinde varlığını korumaya devam etmiştir. Milli Birlik Komitesinin görevi; başa geldikleri ilk günden beri yeni bir anayasa yapmak ve Cumhuriyet yapısına uygun düşecek şekilde yeni bir seçim kanunu oluşturma düşüncesinde olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Milli Birlik komitesi, 27 Mayıs Askeri Darbesi, Yasama Faaliyetleri, Demokrat Parti

**ABSTRACT
MASTER'S THESIS**

**27 MAY MILITARY INTERVENTION AND LEGISLATIVE ACTIVITIES OF
THE NATIONAL UNITY COMMITTEE**

Mehmet Fırat AKAY

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Şerif DEMİR

Thesis Jury: Assoc. Prof. Dr. Yasin COŞKUN

Thesis Jury: lecturer Dr. İbrahim Halil TANIK

2021, 143 Page

The soldiers, who seized power on May 27, 1960, named themselves the National Unity Committee (MBK). While MBK ruled the country alone until January 6, 1961, in addition to the executive duty they assumed since January 6, 1961, they carried out legislative activities together with the House of Representatives within the double-headed Constituent Assembly structure they formed until October 25, 1961. After 25 October, they took part in the newly opened double-headed TBMM as a lifelong senator in the Senate of the Republic.

The members of the MBK consisted of people who did not agree. This situation caused intellectual conflicts. The group, which went down in history as the 14s, who advocated that the army should not leave the administration to civilians immediately, caused its dissolution from the National Unity Committee on 13 November 1960. This liquidation decision of the MBK caused discomfort within the army. As a reaction, a new formation within the army called the Armed Forces Union emerged. This situation will cause the group called the Armed Forces Union, organized within the army, and the members of the MBK to come face to face. This painful process continued to exist during MBK's time. The task of the National Unity Committee; Since the first day they came to power, they have been thinking of drafting a new constitution and creating a new electoral law in line with the structure of the Republic.

Keywords: National Unity Committee, 27 May Military Coup, Legislative Activities, Democrat Party

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Milli Birlik Komitesinde Yer Alan Başkan ve Üyelerin Listesi.....	20
Tablo 2 Yasama Yetkisi Olan MBK Üye Listesi.....	52
Tablo 3 Bakanlar Kurulu.....	57

SİMGE VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AP	: Adalet Partisi
B	: Baskı
Bnb.	: Binbaşı
BMM	: Büyük Millet Meclisi
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMKP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
CENTO	: Central Treaty Organisation, Merkezi Antlaşma Örgütü
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
EMİNSU	: Emekli İnkılap Subayları
HP	: Hürriyet Partisi
IMF	: International Monetary Fund, Uluslararası Para Fonu
Kur.	: Kurmay
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MKB	: Milli Kalkınma Partisi

MP	: Millet Partisi
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Org.	: Orgeneral
Ord.	: Ordinaryus
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SBK	: Silahlı Kuvvetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THK	: Türk Hava Kurumu
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YAD	: Yüksek Adalet Divanı
YSK	: Yüksek Soruşturma Kurulu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
Yzb.	: Yüzbaşı

ÖNSÖZ

27 Mayıs 1960 tarihinde çoğunluğu alt rütbeli subayların gerçekleştirdiği darbe Türkiye’de çok partili hayat içerisinde gerçekleşen ilk müdahaledir. Yapılan darbe sonucu kurulan Milli Birlik Komitesi; müdahalenin gerekçesini 1924 Anayasasında ki 2771 sayılı Ordu Dahili Hizmet Kanunu'nun 34. Maddesine göre ordunun görevi “Türkiye Anayasası ile Cumhuriyeti, korumak ve kollamaktır.” Temeline dayandırılmaktadır. Ordunun yönetime müdahalesi demokrasi ve hukuk açısından tasvip edilecek bir durum değildir. 27 Mayıs’ta yönetimi ele alan Milli Birlik Komitesi'nin, Demokrat Partililerin yargılanması için kurduğu “Yüksek Adalet Divanı” olarak adlandırılan özel mahkemeler, verdiği idam cezalarıyla Türkiye siyasi tarihi açısından yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

Tezin başlığı Milli Birlik Komitesi askeri müdahalesi ve yasama faaliyetleri olup tez bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, orduların ülke yönetimlerine müdahale girişimleri ve altında yatan sebepler üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümünde; Demokrat Parti döneminde yaşanan olaylardan yola çıkarak 27 Mayıs tarihinde gerçekleşen ihtilalin alt sebeplerine ve devamında ortaya çıkan yeni siyasal düzen çerçevesinde kurulan Milli Birlik Komitesinin yapısı ve karşılaştığı sorunlar üzerinde durulmuştur. Milli Birlik Komitesi yönetimde bulunduğu süreç içerisinde farklı sorunlarla karşılaşırken en önemli sorunlarından biri de komite üyelerinin kendi aralarındaki fikir ayrılıklarıdır. Bu durum 13 Kasım 1960’ta on dört Milli Birlik Komitesi üyesinin tasfiyesi ile sonuçlanmış , yapılan tasfiyelere tepki olarak Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde örgütlenen Silahlı Kuvvetler Birliği’nin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Milli Birlik Komitesi ile silahlı Kuvvetler Birliği'nin yapı olarak uyuşmaması iki gurubu karşı karşıya getirerek siyasal düzen çerçevesinde yeni sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

İkinci bölümünde; Milli Birlik Komitesi dönemi yasama faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. Ancak bütün kanunları ve çalışmalarını ele almak geniş kapsamlı bir çalışma gerektirdiğinden tezin kapsamında kurulan teşkilatlar, çıkarılan af kanunları ve 1961 anayasa çalışmaları üzerinde durduk. 1961 Anayasa çalışmalarının yanı sıra Milli Birlik Komitesinin çift başlı meclis yapısı içerisinde Cumhuriyet Senatosu olarak görev

yaptığı dönemde kurulan teşkilatlara ve farklı konularda yapılan bazı düzenlemeler üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'deki siyasal ve toplumsal hayat üzerinde derin izler bırakan 27 Mayıs Askeri müdahalesi birçok araştırmaya konu olmuştur. Örneğin: Sevtap Çetiner'in *27 Mayıs İhtilali'nde Milli Birlik Komitesi ve 14'ler Olayı*, başlıklı tezi, Mustafa Albayrak'ın *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)* adlı eseri; Şerif Demir'in *Düello Menderes ve Önü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi 'ne Olaylar* adlı eseri ve diğer çalışmaları; Ümit Özdağ'ın, *Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali ile Ferit Salim Sanlı'nın 13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf* başlıklı eserleri ve daha ismini anmadığımız farklı yazarlara ait 27 Mayıs askeri müdahalesiyle ilgili pek çok farklı eser ve çalışma bulunmaktadır.

27 Mayıs askeri müdahalesi ve yasama faaliyetleri ile ilgili farklı tezler bulunmasına karşın konu bütünlüğü açısından tez konusuyla yakınlık taşıyan Mehmet Seyitdanlıoğlu tarafından 2015'te hazırlanan *Türk Parlamento Tarihi*, adlı çalışmada Kurucu Meclisin 1961 tarihi sonrası dış ülkelerle olan ilişkileri ve 1961 yılı bütçe görüşmeleri üzerinde durulmaktadır. Tez konusuyla yakınlık taşıyan diğer bir çalışma ise 1996 tarihli, Yasemin Doğaner'in *27 Mayıs İhtilali ve Kurucu Meclis* adlı yüksek lisans tezidir. Ancak yasemin Doğaner'in üzerinde durduğu nokta Kurucu Meclisin yapısı ve 27 Mayıs'ın nedenleridir. 2012 tarihinde Mehmet Utku Öztürk tarafından yazılan *1961 Kurucu Meclis* tezinde de Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisinin oluşumu üzerinde durulmaktadır.

Literatürde 27 Mayıs Askeri Müdahalesi üzerine son yıllarda çok yoğun bir ilgi, yoğun bir gayret ve bu konuda ciddi bir üretim söz konusudur. Darbenin bütün boyutlarıyla anlaşılması ve anlatılması, demokrasinin gelişimi bakımından oldukça faydalı ve yol göstericidir. Fakat biz yapılan bu çalışmalarda Milli Birlik Komitesi'nin yasama faaliyetlerine yönelik bir eksiklik olduğunu tespit ettik. Yasama faaliyetleri konusunda çok fazla bir çalışma olmadığını fark ettik. Her ne kadar farklı çalışmalarda bu konulara kısmen değinilmiş olsa da kapsamlı bir şekilde değerlendirilen ve analiz

edilen bir çalışma olmadığı için böyle bir teze ihtiyaç duyduk. Konuyla ilgili var olan eksikler göz önüne alınarak tez çalışmamızda Milli Birlik Komitesi Askeri müdahalesi ve yasma faaliyetleri çerçevesinde Milli Birlik Komitesi döneminde kurulan Teşkilatlar, çıkarılan Af Kanunları ve 1961 anayasa çalışmaları konusunda var olan eksiklikleri doldurmaya çalıştık.

Tezin ana hatlarını oluşturan Milli Birlik Komitesi Askeri Müdahalesi ve Yasama Faaliyetleri konusunda başta resmi yayınlar ele alınarak; TBMM Arşivi, TBMM Tutanak Dergisi, Resmi Gazete, MBK Genel Kurul Toplantı Tutanaqları, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, kaynaklarından faydalanılmıştır. Süreli Yayın olarak; Milliyet Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Ulus Gazetesi vb. gazetelerden faydalanılmıştır. Ayrıca farklı tetkik eserler kaynak olarak kullanılmıştır.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve Milli Birlik Komitesinin Yasama faaliyetleri çerçevesinde oluşturulan tezde en başından beri yol gösteren, ortaya koyduğu çalışmalarla tezimize büyük katkı sağlayan, önerileri ve yönlendirmeleriyle bana destek çıkan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Şerif DEMİR hocama katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tez savunma aşamasındaki önerilerinden dolayı Sayın Doç. Dr. Yasin COŞKUN hocama ve bizi kırmayıp Harran Üniversitesinden savunmamıza katılan Sayın Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Halil TANIK hocamızın katkıları ve önerilerinden dolayı teşekkürü borç bilirim. Tez yazım aşamasında desteğini esirgemeyen dostlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde orduların, doğrudan doğruya politik olaylara karışmayarak milli bir çıkar anlayışına sahip oldukları, az gelişmiş ülkelerde ise doğrudan doğruya politik müdahalenin etkisi ve politika içerisinde önemli roller üstendikleri gözlemlenmektedir. Az gelişmiş ülkelerin orduları, ülkedeki en örgütlü grup olup, silahlı güce sahip olması sebebiyle de en güçlü kurum niteliğindedir. Ülkenin idari düzeninde bozulmalar oluşunca en örgütlü olan ordu idareye müdahale edip, kontrolü ele almaktadır. Bu sebeple de ordular kurtarıcı olarak görülmektedir. Az gelişmiş ülkelerde hükümetlerin başında güçlü bir sınıf bulunmuyorsa, ordu idareye müdahale etmektedir (Şaylan, 1978:394).

Ordunun sivil siyasetteki rolü iki ayrı başlıkta değerlendirilebilir. Bunlardan ilki doğrudan müdahale olarak adlandırılmaktadır. Burada işlerin kötüye gittiği düşüncesi ile silahlı birliklerden yararlanıp, sivilleri yönetimden uzaklaştırması anlamına gelmektedir. 27 Mayıs ve 12 Eylül askeri müdahaleler bu sınıflandırmaya dahildir. Diğer ise dolaylı etkileme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ordunun, kendi görev algısı ve politik ilgileri yönünde kurumsal çıkarlarını korumak ya da bazı hedefleri gerçekleştirmek amacıyla hükümetlerin kültürel, toplumsal, iktisadi ve mali politikalarını dolaylı baskı yolu ile etki etmektedirler (Şaylan, 1978:394).

A.Taner Kışlalı, "Ordu neden siyasal yaşama karışır?" sorusunu "Ordu bütün diğer sivil örgütlerden yüz kere daha örgütlenmesi ve modern silahlara sahip olmasından dolayı, bazı durumlarda askerin neden siyasal yaşama karıştıkları sormak yerine, neden sürekli müdahale etmediklerinin araştırılması daha doğru olmaz mı?" (Kışlalı, 1996:278). biçiminde başka bir soruyla yanıtlamıştır. Askeriyenin her politik düzende, koşullara göre azalan ya da artan rolü olduğunu belirtmiştir. Bu rolün ülkenin sosyoekonomik ve politik rejimin yapılanmasına göre farklılık gösterdiğini, ama askeriye'nin her ülkede kendisine has kuralları olan bir baskı grubu olarak politikada yerini aldığını belirtmiştir (Kışlalı, 1995:256).

Siyaset Bilimci Nordlinger, konuyu biraz daha genişleterek, demokratikleşme sürecine giren ve otoriter eğilimlerin baskın olduğu rejimlerde ordunun askeri müdahale yolu ile politik sistem içerisinde idarecilik, bekçilik ve hakemlik olmak üzere üç görevi olduğuna vurgu yapmıştır. İdarecilik, ordunun uzun sürede, hatta sürekli olarak iktidarda olmayı amaçlamasıdır. Bekçilik ise ordunun sivil idareyi uzaklaştırarak kontrolü ele alması ve ortalama olarak 2-4 yıl iktidarda kalmasıdır. Hakemlikte ise ordunun son sözü söyleyen değil ama perde arkasında olan gizli bir güç olarak ifade etmektedir (Nordlinger, 1977:22-25).

Başka bir siyaset bilimci olan Duverger, ülkeler geliştikçe ordunun bir askeri müdahalede bulunma oranının azalması lakin gerçekleşmesi durumunda ise bunun muhafazakâr olma olasılığının arttığına vurgu yapmıştır. Geri kalmış ülkelerde ise ordunun politikaya müdahale olasılığının arttığına, fakat bu müdahalenin devrimci özellikte olma olasılığının yüksek olduğunu belirtmiştir. Duverger'e göre, orta gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde de askeri müdahalelerin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması, lakin buradaki müdahalelerin gerici veya ilerici olma ihtimalinin eşit olduğunu belirtmiştir. Duverger'e göre, Brezilya, Arjantin ve bazı özel şartlarla Türkiye'nin de bu sınıf içerisinde yer aldığını ifade etmiştir (Duverger, 1965:124).

Huntington ise ordunun politikaya müdahalesiyle toplumsal gelişmişlik düzeyi arasında bağ kurmuştur. Gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ülkelerde, askeriyenin politikaya müdahalesi doğal karşılanmakta olup, toplumsal yapılanması gelişmiş ülkelerde ise bu müdahalenin gerçekleşmesi zorlaşmıştır. Askeri müdahaleler, toplumdaki politik kurumların yetersiz olması, toplum içerisinde sosyal sınıf farklılıkları, etnik ya da bölgesel gruplar arasındaki şiddetli çatışmaların askeri müdahaleyi tetiklemesi ve anayasal anlaşmanın yapılamaması gibi sebeplerden dolayı meydana gelmiştir (Huntington, 2006, s. 45). Demokratik ve modern yönden gelişmiş politik kurumların işlevsel olarak kurulmayan daha geleneksel politik kurumlara sahip ülkelerde askeriyenin politikaya sürekli müdahale ettiği gözlemlenmiştir (Huntington, 1972:493).

Huntington, ordunun politikaya askeri sebeplerle olmayıp, politik sebeplerden dolayı müdahale edildiğine vurgu yapmıştır. Bunlara ek olarak askeri müdahalelerin, askeri kurumların sosyal yapılanmalarından çok toplumun kurumsal ve politik yapısını

yattığını ifade etmiştir. Askeri müdahaleler, az gelişmiş ülkelerde kurumların politikleşmesi ve sosyal güç neticesinde meydana geldiğini belirtmiştir. Huntington'a göre bu ülkelerde askeriyede dahil olmak üzere toplumun bütünün politikleşmesidir (Huntington, 1969:194).

Samuel E.Finer; askeri müdahalelerin sebebinin askeri yapılanma içerisinde araması gerektiğini belirtmiştir. Bir ülkede subayların, kendisini devletin asıl sahipleri biçimde gördüklerini ifade etmiştir. Bunlara ek olarak bu görüşü savunanlar, bir ülkedeki askerlerin toplum düzenini sağlamada görevleri olduğuna ve bu görevlerinde mevcut iktisadi paylaşım düzenini korumak olduğuna vurgu yapmıştır (Finer, 1975:5-6). Ahmad ise ülkemizdeki Kemalist rejimin koalisyon bileşenleri veya ortaklarının sivil ve askeri devlet memurlarıyla aydın sınıfını oluşturan yeni meslek sahiplerinden; toprak ağaları, işadamları, tüccarlar, öğretmenler, gazeteciler ve hukukçular oluştuğunu ifade etmektedir. Ahmad, ordu mensuplarının bu ittifakta en önemli taraf olduğunu Cumhuriyet'in ilan edilmesinde ordunun dolayısıyla da subayların önemli bir rol üstlenmiş olduğunu belirtmiştir (Ahmad, 2007: 22).

Münci Kapani ise askeriye'nin kendisine çıkar sağlayıcı amaçlarla hareket etmediğini, belli bir kamu düzenin sağlanmasına öncelik verildiğini belirtmiştir. Bu amaç doğrultusunda politik karar organları üzerinde baskı kurduğunu, lakin politik kararların alınması sürecine etki etmeleri, direk askeriye ya da askeri temsilciler tarafından kararların alınması biçime dönüşmesi halinde, rejimin demokratik olmaktan uzaklaştığını ifade etmiştir (Kapani, 1992:202).

Az gelişmiş ülkelerde hükümet darbeleriyle kurulan askeri rejimde ordu, iktidarı kurumsal bir temelde kullanıp, en üst devlet görevine generaller getirilmesi ya da bir cunta olarak devleti ortaklaşa yönetim söz konusu olmaktadır. Askeri liderler, idareyi ele aldıktan sonra kesinlikle kendilerini ülkenin daimi idarecisi olarak görmemişlerdir. Çünkü siyasete karışmanın ordunun bütünlüğünü, tutarlılığını, profesyonelliğini ve emir komuta zinciri üzerindeki aşındırıcı etkisinden dolayı iktidardan en kısa zamanda ayrılmayı ön görmüşlerdir. Kendilerini iktidarı ele almaya sevk eden problemler çözüldükten sonra iktidardan ayrılarak, normal çalışmalarına devam edeceklerine her zaman vurgu yapmışlardır (Huntington, 1993:111).

I. BÖLÜM

1. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ

27 Mayıs Askeri Müdahalesinde bakış açısına göre darbe, devrim, inkılap, ihtilal gibi farklı isimler kullanılmıştır. Hikmet Özdemir ise 27 Mayıs'ın Kurtuluş Savaşı anlamında bir ihtilal olmadığını, politik iktidarın bir sınıftan başkasına geçmesi anlamında da olmadığını, lakin yapılmasında geniş çevrelerin desteklemiş olduğu için de darbe olarak da ifade edilmemesine vurgu yapmıştır (Özdemir, 1990:194). Sina Akşin ise 27 Mayıs'ı Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün temellerini atmış oldukları demokrasiyi pekiştirip genişletildiği, sosyal devlet anlayışı ve çeşitli kurumları getirmesinden dolayı darbe yerine devrim olarak nitelendirmiştir (Akşin, 1988:145).

Askeri müdahaleyi yapan subaylar arasında bu hususta fikir birliğine varılamamıştır. “27 Mayıs inkılâbın başlangıcı mıdır, yoksa hükümet darbesi midir?” Hükümet darbesi olarak adlandırılanların adil bir seçim kanunuyla yapılacak seçimlerde iktidarın kazanan partiye verilmesi gerektiğini düşünenlerin yanı sıra inkılap olarak adlandırılanlar ise en az dört sene ordunun idareyi elinde tutması gerektiğini yoksa demokratik rejime ulaşılamayacağını savunanlarda mevcuttur (Özdağ, 1997:353).

27 Mayıs askeri müdahalesi darbeden kısa bir süre sonra hızla ihtilale dönüştürüldüğünü savunan Şevket Süreyya Aydemir ise hareketin başlamasında programlarının olmadığını ve liderlerin yetersizliğine vurgu yapmıştır (Aydemir, 1999:313-315). Tüm bu değerlendirmelere rağmen 27 Mayıs askeri bir müdahale niteliği taşımaktadır.

1.1. Demokrat Parti Döneminde, Askeri Müdahalenin Alt Yapısını Oluşturan Durumlar

Türkiye’de modernleşmeyi ve batılılaşmayı temel hedef olarak benimsemiş olan Cumhuriyet rejimimin en önemli sosyal olayı tartışmasız, 1946 yılında ilk muhalefet partisinin kurumasıyla çok partili sisteme geçiş yapılmasıdır. Türkiye’nin bu noktaya gelmesinde Kültürel, Sosyal, Ekonomik ve Tarihi faktörler etken rol oynamıştır. Bu

anlamda çok partili hayata geçiş dönemi hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağını düşünmekteyiz. 1930 – 1945 yılları arasında toplumsal ve politik gücü elinde bulunduran aydın-sivil-asker üçlemesinin totaliter rejim karşısında bir taraftan zenginler ve harp vurguncuları çoğalmış, diğer taraftan ise yoksul kesimin sınıfsal hoşnutsuzlukları baş göstermiştir. Toplumsal baskıların etkisi ile tek partili döneme dördüncü kez geçilmiştir. Bu dönemde aydın/bürokrat-sivil-asker üçlüsünün karşısında politik güç merkezlerini belirleyecek olan Demokrat Parti kurulmuştur (MAZICI, 2004:556).

Yeni partinin kurulması aşamasında 7 Haziran 1945 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin dört muhalif üyesi, politik liberalleşme talep eden bir bildiri yayınlamıştır. Dörtlü Takrir olarak da bilinen bildiride, hükümetin milli egemenlik ilkesinin anayasada yer alan biçimiyle uygulamaya alması ve parti işlemlerinin demokrasi ilkesine göre yürütülmesini içeren isteklere dayanmaktadır. Dörtlü Takrir; Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın mesai arkadaşı ve bankacı Celal Bayar, Türkoloji ve tarihçi Fuad Köpülü, Ege Bölgesi'nin önde gelen toprak ağalarından Adnan Menderes ve bürokrat Refik Koraltan'dan oluşmaktadır. Önce bu birleşime tepki göstermeyen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, politik sistemde köklü değişimler yapmayı ve onu dünyanın değişen şartlarına uygun hale getirilmesi gerektiğinin sinyallerini vermiştir. Türkiye'deki sistemde en büyük eksikliklerinden biriside muhalefet partisinin olmamasına dayandırılmış olup, böyle bir yapılanmanın oluşturulmasına izin vermeye hazır olduğunun ipuçlarını vermiştir. Böylece de 7 Ocak 1946 tarihin Demokrat Partisi kurulmuştur. (Ahmad, 2011:235).

Cumhuriyet Halk Partisi, ilk başta Demokrat Partinin kuruluşuna olumlu tepki göstermiştir. Yeni partiyi, idareyi ve hükümeti denetleyecek yeni bir denetim organı olarak görülmekteydi. Demokrat Partinin ise, ilk anlarda karşılaştıkları en büyük sıkıntı, kendisinin danışıklı bir parti olmadığını ve Cumhuriyet Halk Partisinden farklı bir parti olduğunu anlatarak, toplumu buna ikna etmek için çabalamıştır. Zaman içerisinde muhalefet partisine karşı Cumhuriyet Halk Partisinin tutumlarında önemli değişimler baş göstermeye başlamış ve bundan sonra yeni parti devamlı idari baskılardan şikâyet etmeye başlamıştır. Lakin Demokrat Parti, özellikle ilk dönemlerinde, idareye karşı ılımlı eleştirilerle, yumuşak bir muhalefet yürütmüşlerdir (Koçak, 2007:181).Adnan

Menderes; partisinin muhalefet olduğu dönemde söylemek istedikleri konusunda Üsluplu bir dil kullanmaya ve başkalarına karşı ince ve saygılı davranmaya çok özen göstermiştir. Cumhuriyet Halk Partisi hükümetine yönelik ciddi eleştirilerde bulunurken, Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'ye karşı kanunlar çerçevesinde kalarak daha dikkatli bir dil kullanmaya özen gösterdiği gözükmektedir (Demir, 2011:16).

Cumhuriyet Halk Partisi ise 1946 yılından Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950 yılına kadar basın ve seçim yasaları gibi bazı konularda reformlar yapmasına rağmen geleneksel taraftarları dışında seçmen kitlesi yakalayamamışlardır. Demokratlar hükümetin keyfi hareketlerine dem vurarak ve jandarma, bürokrasi saltanatına son vermeyi vaat ederek, halkın hükümet karşıtı görüşlerinden yararlanmışlardır. Seçmenler Demokrat Partinin iktidara gelmesi halinde, kendilerini devletin boyunduruğundan kurtulacaklarını ve maddi olarak refaha kavuşacaklarına inanmışlardır (Ahmad, 2011:237).

Temel hak ve özgürlüklerin korunması talebi ile oluşturulan Demokrat Parti “yeter söz milletindir” sloganıyla, politik iktidarın belirlenmesinde söz hakkına sahip olmayan kitleyi temsil etme rolünü üstlenmişlerdir (Demirel, 2005: 495). Bu doğrultuda kurulmasını eleştiren Cumhuriyet Halk Partisi yönetimi “antidemokratik” yönleri üzerine yoğunlaşan Demokrat Parti, ilk dönemlerde gücünü üniversite profesörlerinden, köylülere kadar tüm sosyal gruplar içerisinde yer almıştır. Demokrat Partiye yapılan bu sempatik davranışların nedeni, halkın Cumhuriyet Halk Partisine muhalif olmasının yanı sıra Demokrat Partinin tüm sosyal sınıfları memnun edecek yeni bir politik organizasyon oluşturulacağı inancıdır (Karpaz, 1967:346).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin; 1946 seçimlerinde yaptığı usulsüz faaliyetler, Askeriyenin içindeki bazı kesimler tarafından da bu durumun tepkiyle karşılanmasına neden olmuştur. Hükümetin gidişatından memnun olmayan askerler bir araya gelerek ortaya çıkan siyasi şartları kendi içlerinde değerlendirmek için toplantılar yapmasına sebep oldu. Sonuç olarak Çok Partili Hayata geçiş ile birlikte Atatürk'ün de yakın silah arkadaşları olan; Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy gibi asker kökenlilerin 14 Mayıs Seçimleri öncesi Demokrat Partiyi desteklemişlerdir. Ayrıca Demokrat Partiyi desteklemek için Askerlikten emekliliklerini isteyen Korgeneral Fahri Belen ve Kurmay Albay Seyfi Kurtbek 'in Demokrat Partiden adaylıklarını koymaları DP'nin 1950

seçimleri öncesinde Askeriyenin de desteğini aldığıının en büyük göstergesidir (Demir, 2009:412).

Toplum içerisinde muhaliflerin desteğini alan Demokrat Parti, 22 Mayıs 1950 tarihinde milletvekilleri yemin töreninin ardından TBMM'deki görevine resmen başladı. Aynı gün içerisinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçilirken, meclis başkanlığına Refik Koraltan, başkan yardımcılıklarına ise Hulusi Köymen, Sıtkı Yırcalı, Fuat Hulusi Demirel seçildi. Başbakanlık görevini de Adanan Menderes yapmıştır (Albayrak, 2004: 181-182).

Demokrat Partinin başarısı Türkiye'nin politik görünümünde radikal bir dönüm noktası olmuştur. Zira iktidar, askeri ve sivil bürokrasinin elinden alınarak, yeni seçkinlere verilmiştir. Rollerde değişerek Demokrat Parti iktidar, Cumhuriyet Halk Partisi muhalefet partisi olup, ortaya alışıması güç bir kimlik karmaşasına dönmüştür (Ahmad, 2011:239). Demokrat Parti, sivil ve askeri bürokrasinin keyfi davranışlarının geçmişe göre sınırlamalar getirilmiştir. Çok partili düzene geçilmesiyle hem bürokrasiye yönelik şikâyetleri dile getirebilecekleri platformların sayıları artmış, hem de atanmışların son aşamada seçilmişlere tabii olması ilkesinin hayata geçilme olasılığı arttırılmıştır (Demirel, 2005:496-498, 505).

1950 yılının başlarında Türkiye ve Demokrat Parti iktidar için olumlu bir tablo söz konusudur (Akşin, 2007:215). Olduğu dönemin genel yapısı şöyle özetlemek mümkündür:

- 1950-1954 yılları arasında, genelde muhalefet partilerinin de kabul ettiği üzere Türkiye'de demokratik ve özgür bir ortam oluşturulmuştur.
- Demokrat Partinin din hususunda liberal tutumuna paralel olarak ezanın Arapça okunmasının müsaade edilmiştir.
- Askerlik süresi kısaltılarak, liberal bir Af Kanunu çıkarılmıştır.
- Türklerin yurt dışına çıkabilmesinin önü açılmıştır.
- Yeni Basın Kanunu çıkarılmıştır.
- Kısıtlayıcı hükümler bulunan bazı kanunlar çıkarmışlardır.
- Antidemokratik yasaları belirlemek üzere bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun yürütmüş olduğu çalışmaları gereğince denetime tabii

tutulmamıştır. Lakin zaman içerisinde faaliyetlerinin en aza indirilmesi hatta tamamen kaldırıldığı ifade edilebilir (Karpat, 1967:352).

- İktisadi politikası liberalizme dayanan parti, iktidarı ve muhalefet dönemlerinde özel girişimciliğe büyük önem vermiştir (Çavdar, 1983:2071). Dolayısıyla da iktidar olduğu ilk dönemlerde liberalleşme yönünde önemli adımlar atılarak, ekonomik kalkınmada büyük bir canlılık yaşanmıştır (Akşin, 2007:215). Yürütmüş olduğu iktisadi politikasıyla kitleler halinde köylere etki etmiş, köylerdeki cehalet ve yoksulluk çemberinin kırılmasında önemli adımlar atılmıştır. Bu politikanın Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde başlamakla beraber, gelişmeye ise Demokrat Parti zamanında başlamıştır. Buradaki en önemli husus, araçlar ve gütmüş olduğu ekonomi politikaların neticesi ne olursa olsun Demokrat Partinin kalkınma hamlesini köylere kadar götüren bir hükümet olmasıdır (Karpat, 1967:351).
- Demokrat Parti döneminde, çiftçilerin çıkarlarına öncelik verilerek, iktidarda köylünün de desteğini almışlardır. Özellikle 1954 seçimleri Adnan Menderes için büyük bir başarı olarak görülmektedir. Ekonomik canlılık, onun politikasının doğruluğunun bir kanıtı olmasından dolayı, köylülerin neredeyse tamamı destek vermiştir (Zürher, 2003:326-334).
- Türkiye 1952 yılında NATO'ya tam üye olması, muhalifler tarafından da büyük takdir görmüştür (Zürher; 2003:342).
- Demokrat Parti iktidarının en önemli niteliklerinden biriside kırsal ve mahallerde yaşayan kişilerin bucak ve ocak örgütleri aracılığı ile siyasete girmiş olmalarıdır. Bu durumda halkın demokratik eğilimleri açısından fayda sağlamıştır (Akşin; 2007:224).

Yukarıda belirtmiş olduğumuz özgür, refah ve mutlu dönem zamanla bozulmaya başlamıştır. Bunun ilk sinyalleri 1953 yılında verilmiştir. Temmuz ayında daha önce hizmet ve sıfatından dolayı bakanlara yapılan hakaretlerin takibi şikâyete bağlıyken, artık savcının, bakanın onayını alarak resen bırakılmasına onay verilmiştir. Muhalefetteki basın bunu “iktidarı kaybetmekten korktuğu için, kendisini kurtarmayı tasarladıklarını”, iktidar yanlısı basın ise “ortalıktaki anarşik manzaraya son vermek” biçiminde yorumlamıştır. Lakin bu dönemde Demokrat Partinin politik ve iktisadi

alanda yetersiz olduğunu düşünen basın muhalefetini arttırdığı gözlemlenmiştir. 1954 seçimlerinden iki ay öncesinde ise, basından gelen eleştirel yazılara karşı ağır cezalar gerektiren bir kanun çıkarılmış olup, mahkemeye çıkan gazetecilere ispat hakkı tanınmadı. (Akşin, 2007:216 – 217). 1954’te yapılan seçimlerdense Demokrat Parti seçim sisteminin de desteğiyle büyük bir zafer elde etti. 10 yıllık iktidar Dönemi içerisinde ulaşabildiği en büyük gücü elde etti. Bunu karşısında CHP siyasette ağır bir darbe ile karşılaştı ve kendi partileri içerisinde özeleştirici sürecine girdiler. Ancak bu süreçte Demokrat Partinin siyasette yaptığı hatalar Cumhuriyet Halk Partisinin güçlenmesine ve öz güveninin artmasını sağlayarak tekrardan Demokrat Partiye karşı sert ve etkin bir muhalefet yapmasını sağladı (Demir, 2019:2349).

Seçimlerden sonraki süreçte 1955 yılına gelindiğinde gazetecilere para ve ağır hapis cezası uygulanmaya başlanmıştır (Akşin, 2007:216- 217). 1956 yılının Haziran ayında basın kanunu yeniden değiştirilerek ve hükümet basın-yayın üzerindeki denetimlerini arttırmıştır (Zürcher, 2003:337). Böylece hükümet ve basın arasındaki ilişkiler gerginleşerek, basın desteğini hükümetten çekmiştir.

Hükümet desteğini kesen bir diğer kurumda üniversiteler olmuştur. Bunun en önemli sebebi ise 1954 yılının seçimlerinden bir ay önce yasayla üniversite öğretim üyelerinin siyasete katılmalarını yasaklamışlardır (Ahmad, 2011:240). 1955 yılından sonra ise yargı ve üniversiteler üzerinde uygulanan baskı politikası nedeniyle bu kesimlerin Demokrat Partiye muhalefetine artış gözlemlenmiştir (Akşin, 2007:217).

1957 genel seçimleri sonucunda ise Demokrat Parti 386 vekil çıkarsa da %50’nin altında bir oy almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise 196 vekil çıkarmasına karşın İsmet İnönü seçim sonuçlarını kabul etmeyerek Demokrat Partinin seçimlere hile karıştırdığını iddia etmiş ve radyo da yayınlanan sonuçların radyo kanununa aykırı olduğu belirtmiştir (Hürriyet, 28.10.1957). İsmet İnönü de yanına aldığı partilileri, 46 Milletvekili ve Gazetecilerle birlikte Büyük Taarruzdan esinlenerek “Bahar Taarruzu” adı verdikleri İsmet İnönü Batı Cephesi komutanıyken savaştığı yerleri kapsayacak bir gezi düzenledi. Gezinin başlangıcı Yunan komutanı olan Trikopolis’in Büyük Taarruzda yakalandığı Uşak şehri oldu. Heyet Ankara’dan başlamak üzere sırası ile Uşak, Manisa ve İzmir’e ulaştı. Ancak gezinin başlangıcından geçtiği her İl’de Cumhuriyet Halk Partililer ile Demokrat Partililer arasında çatışmalar çıktı. Gezi sonunda İstanbul’a giden

İsmet İnönü Topkapı'dayken arbede çıktı ve hayati bir tehlike geçirdi. İsmet İnönü Kayseri, Çanakkale ve Konya'da faaliyetlerde bulunduğu sırada da farklı olaylar yaşandı. Bu durum karşısında İktidarda bulunan parti gün geçtikçe ülkenin kontrolü konusunda zorlanmaya başlandı (Demir, 2019: 2352- 2353).

Demokrat Partinin ilerleyen dönemlerinde, hükümetin orduyla da ilişkilerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Zaten Demokrat Partinin ilk yıllarından itibaren hem ordu, hem de diğer geleneksel iktidar odaklarına karşı oldukça temkinli yaklaşmaktadırlar. Daha muhalefet yıllarında İsmet İnönü'nün Milli Şef egemenliğine karşı askeriye içerisinde kurulan gizli örgütten birkaç subayla ilişki kuran Celal Bayar ve Adnan Menderes grubu, bu girişimlerinden oldukça tedirgin olmuş, iktidara geldikten sonra da kendilerine karşı böyle bir girişim olasılığından huzursuz olmuşlardır. Dolayısıyla Demokrat Parti, bazı emekli subayları kendi yanına çekerek askerlere güven vermeyi amaçlamışlardır. Örneğin 1946 yılında yapılan seçimlerde Fevzi Çakmak'ı aday göstermiş, 1950'li yıllarda partinin idari kadrolarında Tekin Arıburnu, Tahsin Yazıcı, Seyfi Kurtbek, Fahri Belen, Ali Fuat Cebesoy gibi askerlere yer vermiştir (Mazıcı, 2004: 556). Lakin iktidara geldiği ilk yıllarda askeriye'nin darbe yapmasından korkan Demokrat Parti, bunun önüne geçmek için 1950 yılının Haziran ayında beklenmedik bir kararla genelkurmay başkanı, ikinci başkan, kuvvet komutanları değiştirilmiş olup, yerlerine kendilerine bağlı olacağını düşündükleri komutanları göreve atamışlardır (Eroğlu, 2003:120).

Adnan Menderes'in askeriye'ye karşı almış olduğu tavrın göstergelerinden biriside muvazzaf subaylara büyük çapta gereksinim olmadığını, ordusunun ABD'deki gibi yedek subayların yönetebileceklerini açıklamasıdır. Diğer tavrı ise partide askeri kökenlilere yer vermemesi de belirginlik kazanmıştır. Dolayısıyla iktidarda kaldıkları 10 yıllık bir dönemde parlamentodaki meslek dağılımı incelendiğinde, en düşük oranın askerler oluşmaktadır (Mazıcı, 2004:556). Çok partili düzene geçilmesinde ve Demokrat Partinin iktidara gelmesi sonucunda Tek Parti döneminin devletçi politikalarla beraber sona ermesi açısından yaşanan dönüm noktası, elbette askeriye içinde yeni bir dönem anlamına gelmektedir.

Değişimlerden biride, önceki dönemlerde on bir savunma bakanının hepsi askeri kökenli olmasına karşın, bu dönemde görev yapan altı bakandan beşinin sivillerden

seçilmiş olmasıdır. Toplumsal değişimler ve politik yapı içindeki farklılaşmayı yansıtan seçkinler grubuna yaşanan bu değişimler, askeriye tarafından kendi kurumsal itibarına karşı aşağılayıcı, toplum içerisindeki görüntüsüne tehdit unsuru olarak algılanmışlardır. Bu duygular, askeri bürokrasiyi denetim altına alan iktidarın 1954 yılı seçimlerini kazanmasıyla daha da arttırılmıştır. 1950'li yıllarının ikinci yarısından sonra, ordunun hükümete karşı mesafeli davrandığı dile getirilmektedir (Zürcher, 2003:325). 1958 yılında dokuz subay olayı ilişkilerin daha da gerginleşmesine sebebiyet vermiştir. 1958 yılının Ocak ayında bir darbe hazırlığına giriştikleri öne sürülen dokuz subayın tutuklanma kararı çıkarılmıştır. Lakin doğru sonradan tespit edilecek olan bu tasarının kanıtlanamamasından dolayı sanıklar 1958 yılının sonlarına doğru serbest bırakılmış olup, yalnızca muhbir subayı iki yıl hapse mahkum edilmiştir (Tunçay, 1983:198).

Ordu ve hükümet arasındaki ilişkilere etki eden diğer bir sorun Irak'ta krallığı yıkan 1958 yılının Temmuz ayı darbesi Türkiye'nin politik yaşamı üzerinde yıkıcı tesiri bulunmaktadır (Ahmad, 2011:241). Türkiye'nin yanı başındaki komşusunda, sınırlarımızın hemen ardında bulunan iktidarın bir darbe sonucu kolayca devrilmesi, Türkiye'nin de gündemini birden değiştirmesine neden oldu. Şimdiye kadar Türkiye'de darbenin oluşabilme ihtimalini kabul etmeyenlerin bile kafasını karışmasına yetti. Türkiye'deki iktidar mücadelesinin ve siyasi kavgaların niteliğini de değiştirdi. (Demir, 2011:167). Pek çok kaynağa göre Irak Devrimi, Demokrat Partinin iktidarında darbe korkularını başlatmış veya arttırmış yönündedir. Zira Nuri Said ve Faysal'ın öldürülmesinde Demokrat Parti idarecilerinin etkilenmiş olduğu belirtilmektedir.

Irak Devriminin, Demokrat Parti iktidarının gözünde dıştan desteklenen yıkıcı bir faaliyetken, muhalefete göre istibdat ve baskıya karşı bir başkaldırıdır. Muhalefet Irak Devrimini doğru bulduğuna göre bir benzerinin de Türkiye'de yapılabilir, onun içinde baskı altında tutulmalı, biçimde bir düşünce olduğunu savunmaktadırlar (Akşin, 2007: 20). Bu olaylardan ötürü de Adnan Menderes; Eylül 1958' de Balıkesir de yaptığı açıklama da Muhalefeti ihtilal havası yaratmakla suçlamıştır (Hürriyet, 07.09.1958).

Özellikle 1957 yılından sonra iktidar açısından yaşanan en önemli problemlerden biri de bürokrasinin, aydınların ve ordu mensuplarının desteklerinin hissedilir seviyede azalmış olmasıdır. Bunun altında iki temel etken olduğu ifade edilir.

Birincisi, sürekli artış gösteren mali sıkıntılardır. Özellikle subay, üniversite öğretim üyesi, öğretmen ve memur gibi maaşlı çalışanların, toplumun diğer kesimlerinden daha çok artan enflasyondan etkilenmiş olduklarıdır (Zürcher, 2003:334). Ticaret kesiminin büyük karlar elde ederek yükselişe geçmesi, 1950 seçimlerinde iktidarı bırakmak zorunda kalan sivil ve askeri bürokrasinin hükümete karşı cephe almasına sebebiyet vermiştir (Özdemir, 2007: 229). Birincisinden daha öncelikli olan ise, hükümetin otoritesinin arttırılmış olduğu düşüncesidir. Zira politik liberalleşmenin, iktisadi liberalleşmeye tercih edildiği düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır (Zürcher, 2003:334). Diğer bir yandan cumhuriyet seçkinleri, idari sistemin dışında kalması gerektiği düşünülen ayakların baş olduğu düşüncesindeydiler. Bu durumda bürokrat/aydın ve sivil-asker üçlüsünün Osmanlı Devletini son dönemlerindeki “devleti kurtarma” tezi “demokrasiyi kurtarma” tezine dönüşmüştür. Bu tezleri ilk meydana getiren sivil ve askeri bürokrat kesimlerinde hâlâ güçlü bir destek tabanına sahip olan, basınında desteğini alan Cumhuriyet Halk Partilileri olmuştur (Mazıcı, 2004:558).

Yaşanan tüm bu gelişmeler sonucunda, iktidarın ilk dönemlerinde demokratik eğilimlerine önem veren, liberal bir basın kanunu ve genel affin ilanını kabul eden Demokrat Partiye yönlendirilen eleştirilerin başında, uygulamaya alınan kanunların antidemokratik hükümlerden arındırma planlarının bir kenara bırakıldığı, dış politikada bazen yanlış kararlar alındığı, politik liberalleşmeden vazgeçilmiştir. Asker, sivil, aydınlara, muhalefete ve basına karşı olumsuz bir tutum içerisine girildiği ve baskı uyguladığı görülmektedir (Eroğul, 2003:120; Kongar, 2007:149 – 150). Hükümete karşı yapılan eleştirilerden biride Adnan Menderesin 1959 yılında İngiltere gezisi sırasında, Londra yakınlarındaki Gatwick Havaalanında meydana gelen uçak kazasından sağ çıkması sonucunda yapılmıştır. Dolayısıyla bu olayın bir propaganda aracı olarak kullanıldığı düşüncesi yaygındır (Tunçay, 1983:198)

Demokrat Partinin eleştirildiği diğer bir nokta ise Demokrat Parti'nin, dini konuları yeniden düzenleme doğrultusunda attığı adımlar siyasetin içerisinde sürekli din çerçevesinde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Hem basında hem de muhalefet tarafından Demokrat Parti'nin verdiği tavizlerden ötürü Atatürk'ün yaptığı İnkılapların zarar gördüğünü ve gerici hareketin ortaya çıktığı konusunda DP eleştirilere maruz kalmıştır (Demir, 2009:304). 1960 senesinin başından itibaren muhalefet, hükümeti

dini siyasete karıştırmakla itham etmiştir. Ancak Başbakan Adanan Menderes, bu suçlamaları ret ederek bunun yaklaşan seçimlerde oy toplamak için ortaya atılan iddialar olduğunu belirtmeye çalışmıştır. Laikliğin bir vicdan hürriyeti olduğunu dile getirerek “*Türk ve Müslüman olan milletin vicdanı üzerinde devam ettirilen manevi baskıyı kaldırmayı hedeflediklerini*” dile getirmiştir (Demir, 2011:194-195).

1960 yılına gelindiğinde, hükümetin Cumhuriyet Halk Partisi, üniversite ve basınla olan ilişkileri daha da gerginleşmiş olduğu görülmektedir. Burada Cumhuriyet Halk Partisi ile ilişkilerin bozulmasına etki eden etmenlerden birisi de İsmet İnönü'nün Ege gezisi esnasından yaşanan olaydır. 1959 yılının başında İsmet İnönü, yaşanan toplumsal ve politik gelişmelerin ardından gerginleşen ortamın yumuşaması için hükümetin erken seçime gitmesinin uygun olacağını öne sürmüştür. 1960 yılının Nisan ayında ülke kapsamında bir kampanya başlatıp, çıkmış olduğu gezilerin zirvesi, Demokrat Partinin de kalesi olan Ege Bölgesiydi. (Ahmad, 2011: 242).

2 Nisan 1959'da çıktığı Kayseri gezisinde İsmet İnönü'n şehre sokulmak istenmemesi üç saat boyunca tartışmaya sonucu İnönü: “ *Sıkı Yönetim mi ilan ettiniz*” diye tepki göstermiştir (Akşam, 03.04.1959). Lakin partisine yönelik yapılan saldırıda atılan bir taş İsmet İnönü'ye denk gelmiştir. Bunun üzerine Demokrat Partinin büyük bir kısmı bu olayın soruşturulmasını reddedince, Cumhuriyet Halk Partisi de bunu kullanarak meclisi terk etmişlerdir (Ahmad, 2011: 242).

18 Nisan 1960 tarihinde 18 kişiye oluşan Tahkikat Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon partililerin bütün etkinliklerinin soruşturmayı öngörmüş, komisyonun yayınları ile etkinlikleri TBMM'de komisyonla ilgili görüşmeler ve bunlar hakkındaki yayınlara yasak getirilmiştir (Akşin, 2007:223). Tahkikat Komisyonu kurulduktan bir gün sonra ilk icraatını 19 Nisanda göstermiş ve siyasi faaliyetleri durdurulduğu belirtilerek, Tahkikat sonuna kadar kongrelerle her türlü parti toplantıları yasaklandığı belirtilmiştir (Akşam, 19.04.1960).

27 Nisan 1960 tarihinde komisyona celpname çıkarma, basını denetleme ve soruşturmaya engel olanların tutuklanması yetkisi verilmiştir (Ahmad, 2011: 242). Bütün bunlara tepki olarak, 28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin büyük bir bölümü gösteri yapmış olup, ordu ve polis beraber olaya müdahale

etmişlerdir. Kırk öğrenci yaralanırken, bir öğrencide ölmüştür. Ankara'da olayların patlak vermesi karşısında hükümet İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilerek İstanbul sıkıyönetim komutanlığına Orgeneral Fahri Özdilek getirilirken Ankara sıkıyönetim komutanlığına ise Korgeneral Namık Argüç getirilmiştir (Hürriyet, 29.04.1960). İstanbul ve Ankara'da toplantı yapma yasağı getirilmesinin yanı sıra üniversite tatil edilmiştir. İstanbul'daki olayların yatışması üzerine gece sokağa çıkma yasağı altı saate indirilmiştir (Tercüman, 06.05.1960). Yayın yasağı olmasından dolayı olaylar kulaktan kulağa abartılarak aktarılmıştır. Bu olayın ertesi gününde de Ankara'da Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi öğrencileri gösteri yapmıştır. Ordu ve polis beraber olaya müdahale etmişlerdir (Akşin, 2007:223).

Mayıs ayının başında, olaylar yatışmış gibi görülmekteydi, çünkü olay kitlesel boyutlara ulaşmıştır. Lakin darbe planları sürekli işliyor ve hükümetinde yapabileceği çok fazla bir şeyi yoktur. Adnan Menderes, ülke çapında mitingler düzenleyip, hâlâ halkın desteğini aldığını göstererek konumunu sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Mayıs ayı sonuna kadar yeniden bir Anadolu gezisine çıkmayı düşünen Adnan Menderes, Konya'da yapacağı konuşmasında, politikayı normalde döndürme ümidi ile Haziran ayında erken seçimlere gideceklerini bildirmiş olmasına rağmen bunu gerçekleştirememiştir (Ahmad, 2011:243).

Türk Silahlı Kuvvetleri “demokrasiyi içine düşmüş olduğu buhrandan kurtarmak” ve “kardeş kavgasının önüne geçmek” amacıyla 27 Mayıs 1960 tarihinde saat 03:00'da idareye el koyduklarını açıklamışlardır. Ordunun yönetime el koymasını, özellikle İstanbul ve Ankara'da ki öğrenciler, basın ve aydınlar tarafından büyük bir sevinçle karşılanırken, taşrada yaşayanların hayra alamet sayılmayacak bir biçimde sessizliğini bozmadılar. Nitekim önceki aylar yaşanan karışıklıklar Ankara ve İstanbul'a özgüydü. Başka bölgelerde halkın Adnan Menderes'e olan saygı ve sevgisinde bir düşüş olduğunu gösterecek bir delil yoktur (Zürcher, 2003:351).

27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle son bulan Demokrat Parti iktidarını ait eleştiriler yapılmasının yanı sıra partinin başarısı da göz ardı edilemez. Bazı eksiklikleri olmasına rağmen ekonomik politika, partinin dinamik ruhu, iş görme arzusu bireylerde ve toplum hayatında yeni dönem başlatmıştır.

Tarımın makineleştirilmesi, yol inşaatları ve yatırım politikalarıyla toplumun tüm katmanlarını etkilemiş, tüm kişileri ve sosyal grupları, modern yaşamın sorunlarından, hem de nimetlerinden yararlandırmıştır. Özgür olmak, iyi bir yaşam ve ilerleme olanakları hayata geçirilmiş olup, her neslin kendi yaşamı esnasında elde edebileceği bir gerçekliğe yön vermişlerdir. Türkiye ekonomisi, büyük üniteler şekline alarak daha rasyonel işletme metotları sayesinde yeni bir görünüme kavuşmuştur. Demokrat Partinin kurulması, faaliyetleri ve ruhu açısından başlangıçta halkın taleplerine yanıt verebilmiş bir parti olup, bunu da kamuoyunu dikkate alarak gerçekleştirmiştir. Demokratların, kamuoyuna saygı ve ekonomik politikalar sayesinde kendilerinin bile farkına varmadıkları Yirminci yüzyıl fikir ve tekniklerini geniş halk kitlesine götürmeyi başarmışlardır (Karpat, 1967:361).

Demokrat Partinin iktidara gelmek, kendi programlarını uygulayacak sürede bu iktidarı savunabilmek ve kendisinden sonra gelecek olan liberal yaklaşımı benimsemiş olan partilere yol açılması bakımında önemli bir role sahiptir. Nitekim Türkiye'deki liberal yapılı siyasal partiler arasında ilk defa böyle bir başarıyı yakalayan Demokrat Parti olmuştur. Bu sebeple ki açmış olduğu yoldan onu takip eden iktidarlar oluşturulmaya başlamış, hatta merkezîyetçi partilerinde kitlelerle ilişkilerini geliştirmesi, Demokrat Partide somutlaşan uygulamalarla alternatif olması ve bu sayede sivilleşme çizgisinin yükselen eğiliminin daha güçlenmesine zemin oluşturmuştur. Dolayısıyla da Demokrat Parti, demokratikleşme tarihinin bir dönüm noktası ve geriye dönmeyecek bir yere gelinmiş olmasını belirleyen eylem olarak tarih sayfalarında yerini almıştır (Çavdar, 1983:2075).

1.2. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi

Demokrat Partinin Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilişkilerinde iktidara geldikleri günden itibaren iyi olmamıştır. 1950 yılından başlayıp, orduyu hiçe saymaları, ilgisiz olmaları, aşağılama eğiliminde olduğu düşüncesi yaygındır. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen ve hafızalarda kötü muamelenin etkisinin önemli bir yeri olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bozdemir, 1995:2655).

1960 yılı askeri müdahalesinin örgütleyicilerinden birisi ve müdahale sonrasında Milli Birlik Komitesi üyesi olarak görev yapan Ahmet Yıldız anılarında bu konuyla ilgili şöyle yazmıştır: *Adnan Menderes ihtilalin yapılmasından üç gün önce nöbet tutan*

askerleri gösterip, "İhtilal olacak diye tutturmuşlar, ihtilali şu karşımızda günahsız duran, bizi korumak için sabaha kadar nöbet tutan Mehmetçik mi bize ateş edecek? Bunlar mı bize karşı gelecek? Bizler ne yaptık onlara? Ne günahımız oldu?" dediğini hatıratında yer vermiştir (Birand, 2001:169).

İsmet İnönü'nün 27 Mayıs'tan 40 gün önce söylediği gibi askeriye için ihtilal meşru bir hak haline gelmiştir. Ne olmuştu da ordu idareye el koymuştur? Yukarıda açıklamaya çalıştığımız politik ve iktisadi koşullar, iktidar muhalefet çatışmasına, ordunun ihmal edilmesi gibi nedenlerle genel bir memnuniyetsiz ortam yaratılmış olsa da seçime bir yıl kalana kadar bu şekilde ordunun müdahalesi demokrasi tecrübesizliğimizin bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Birand, 2001:170).

Cumhuriyet Halk Partisinin 27 yıl boyunca tek parti iktidarının olumsuz yönleri, Demokrat Parti iktidara geçince eleştirmiş olduğu hataları kendisi uygulamaya başlaması, II. Dünya Savaşının olumsuz etkileri de bu hususta gerekli birikimin oluşmasının önünde engel teşkil etmiştir. Ordu ise Demokrat Partinin iktidara gelmesinden itibaren yönetime el koymak için fırsat aramaktaydı. 5 Haziran 1950 yılında bir albayın Adnan Menderes'e, İsmet İnönü'ye bağlı generallerin darbe hazırlığı içerisinde olduğunun bilgisini vermesi üzerine büyük bir tasfiye hareketine geçilmiştir (Çavdar, 2004:2068). Dolayısıyla da yeni iktidara karşı gelmeyecek, onu tanıyacak bir komutan heyeti oluşturulmuştur. Darbe girişimi belgelendirilmiş olmamasına rağmen Demokrat Parti bu kuşkuyu ortadan kaldırmış olsa da ileriki dönemlerde bu girişimlerin sonuçsuz kalmış olduğu görülmektedir (Börtücene, 1999:70).

Demokrat Parti iktidarına karşı 1951 yılından itibaren ordu içerisinde çok fazla örgüt kurulmuştur. Bunlar, Özdağ-Esin Grubu, Birleşik Örgüt, Yüksek Kumanda Akademisi Örgütü (Talat Aydemir Hücresi), Koçaş Örgütü, Okan-Aydemir Örgütü, Harp Akademisi Örgütü ve Uçaksavar Okulu Örgütüdür (Özdağ, 1997:75-87). 1957 senesinde Darbe yapacak olanlara karşı; Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu tarafından ihbar gelmesi üzerine bizzat Adnan Menderes tarafından olayın araştırılması için İçişleri Bakanı Namık Gedik ve Savunma Bakanı Ergin görevlendirildi. Darbenin nasıl olacağıyla ilgili bütün ayrıntıları Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu dile getirmesine üzerine 9 subay tutuklandı. Konuyla ilgili araştırmalar devam ederken ordu sessiz kalarak yalnızca İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Rüştü Erdelhun'un Başbakan'a telgraf

çekerek durumu kınamış olması ve hükümete bağlılığını bildirmesi Genelkurmay Başkanlığına yükselmesini sağlamıştır (Demir, 2019:358).

Ancak Askeri Mahkeme yaptığı araştırmalar sonucu yargıladığı 9 subay 25 Kasım 1958 senesinde suçlamalardan beraat etti. Buna karşılık Binbaşı Kuşçu iftira atmaktan suçlu bulunarak ordudan ihraç edilip iki yıl hapse çarptırıldı. Aslında ihbarla verilen bilgiler 27 Mayıs'ta gerçekleşecek olan planın gerçek habercisiydi. Tutuklanan subaylar bir birini deşifre etmemiş ve buna karşılık Adnan Mendereste Ordunun daha fazla zarar görmesini istemediği için derinlemesine araştırmaya gerek duymamıştır (Demir, 2019:2358). Artık darbe yapma düşüncesinde olan subaylar daha tedbirli davranmayı bir süre daha beklemeyi uygun görmüşlerdir. Soruşturmanın sonuç vermediği anlaşılınca büyük bir gizlilik içerisinde çalışmalar başlatılmıştır. Subaylar Darbe Hareketine lider bulma konusunda sıkıntı yaşasalar da en sonunda hareketi yönetecek yüksek rütbeli subay arayışında Cemal Gürsel'de karar kılmışlardır. Cemal Gürsel sayesinde önemli noktalara atamalar yapıp, askeri müdahalenin girişimleri hız kazanmıştır (Ahmad, 1992:157-158). İhtilalin önüne geçilemez miydi sorusunun yanıtını yazar Aydemir “Elbette önlenebilirdi. Tek çaresi seçimdi. Hiç olmazsa bir hükümet değişikliği.” yanıtını vermiştir (Aydemir, 2001:341).

Demokrat Parti hükümeti ise askeri müdahaleyi engellemek için darbeden 15 gün önce ordu koşullarını iyileştirici tedbirlerin sözünü vermeye “geç kalmış” ödünler vermek zorunda kalmıştır. Genelkurmay Başkanı, gösterilerinin önemsiz olduğu hususunda hükümeti rahatlatıp, oyalanmasına sebebiyet vermiştir. Bununla da kalmayıp, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı Celal Tevfik Karasapan; Adnan Menderes'e 27 Mayıs gecesi ihtilal hazırlığında olanların harekete geçeceklerine dair bilgi verilmiştir. Ancak Adnan Menderes hiçbir zaman askerler tarafından bir ihtilal olacağı düşüncesi oluşmadı ve söylenenleri kulak ardı etti (Demir, 2009:435). Adnan Menderes; Milli Savunma Bakanı General Namık Argüç'ün zırhlı tugayı Konya'dan Ankara'ya getirme teklifine onay vermemiştir. (Ahmad, 1992:162-163).

Adnan Menderes'in 25 Mayıs'ta yaptığı grup toplantısından sonra acilen Eskişehir'i ziyaret etmek istemiştir. Lakin Eskişehir'de uçaktan indiğinde beklenmedik bir sahne ile karşı karşıya kalmıştır. Subaylar Adnan Menderes'in uzattığı eli havada bırakıp, isyanı resmen başlatmışlardır. Şehir meydanlarında ise kürsüde yapacağı

konuşmayı hoparlörlerinin tellerinin kesilmesi sonucunda gerçekleştirememiştir. Gecede ziyafet salonunda subayların davranışlarından rahatsız olmuştur (Özdağ, 1997:188).

Yazar Ş.S. Aydemir, Adnan Menderes'in Eskişehir'den sonra Ankara'ya gitmeyi değil, Konya'ya gitmek istediğini bildirmiştir. Adnan Menderes'in burada kendisini karşılayacak olan coşkun kalabalıkta destek arayacağını (Aydemir, 2001:413-415) belirtmiştir. Lakin Adnan Menderes Konya'ya gidmeden ordu idareye el koyduğunu bildirmiştir. 1960 yılının 27 Mayıs sabahı Türk Silahlı Kuvvetlerinden Milli Birlik Komitesi olarak adlandırılan bir grup albay ve alt rütbeli subaylar meclis, hükümet ve askeri hiyerarşiyi etkisiz hale getirerek yönetime el koymuşlardır (Özdemir, 1990:193-194). Kütahya'da tutuklanan Adnan Menderes uçakla Ankara'ya getirilmiştir. Endişeli ve heyecanlı olduğunu belirtmiştir. Celal Bayar'a yapılan teklifi ise Seçimle geldim ancak seçimle giderim biçiminde reddetmiştir (Aydemir, 2001:178). Askeri darbenin ilk bildirimi, Ahmet Yıldız tarafından radyodan yapılmıştır. Sabaha karşı okunan İstanbul Bildirisi aşağıda verilmiştir:

- *"Büyük Türk Milleti! Tüm ülkede Silahlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs saat 3:00'dan itibaren yönetimi ele alınmıştır. Tüm vatandaşlarımızın ve emniyet kuvvetlerinin Silahlı Kuvvetlerle yakın işbirliğiyle, bu hareket hiçbir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul'da ikinci bir bildiriye kadar Silahlı Kuvvet mensupları haricinde sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Vatandaşlarımızın Silahlı Kuvvetlerinin görevlerini kolaylaşturmalarını ve tüm milletçe umut edilen demokratik rejimin en kısa zamanda yapılmasına yardımcı olmanızı rica ederiz."*

Milli Birlik Komitesinin ilk bildirisi ise, 27 Mayıs 1960 sabahı saat 5: 25'te Alparslan Türkeş tarafından radyodan okunmuştur:

- *"Dikkat... Dikkat... Sayın vatandaşlar. Radyolarınızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerinizin bir dakika sonra sizlere hitap edecektir. Bugün demokrasimizin içine düşmüş olduğu buhran ve son kötü olaylar nedeniyle ve kardeş kavgalarına yol açılmaması amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleket yönetimini ele alınmıştır. Bu hareketle*

Silahlı kuvvetlerimiz, parti içersinde düştükleri anlaşmazlık durumundan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir yönetimin hakemliği ve nezareti altında, yakın zamanda, serbest ve adil seçim yapılıp, yönetimi hangi parti olursa olsun, seçimi kazanlara teslim ve devri yapılmak üzere girişimde bulunulmuştur. Bu girişim herhangi bir gruba ya da şahsa karşı yapılmamıştır. Yönetimiz hiç kimse hakkında, şahsiyete tecavüzkar bir girişim olmayacağı gibi olunması halinde de asla taviz verilmeyecektir. Hangi partiye mensup bulunursa bulunsun ve kim olursa olsun, her vatandaş yasalar ve hukuk ilkeleri esasına göre işlem yapılacaktır. Tüm vatandaşların partilerin üzerinde, aynı milletin, aynı soydan gelen evlatları olduklarını hatırlatıp, kin gütmeden birbirine karşı anlayış ve saygıyla hareket etmeleri acımızın dinmesi ve milli varlığımızın refahı için zorunludur. Kabine mensuplarının Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını önemli rica ediyoruz. Şahsi güvenlikleri yasa teminatı altındadır. Dünyaya, komşularımıza ve müttefiklerimize hitap etmekteyiz. Amacımız, Birleşmiş Milletler Anayasasına ve insan hakları ilkesine tamamen uymaktır. Büyük Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi bayrağımızdır. Tüm taahhütlerimizin ve ittifaklarımızın arkasındayız. CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Düşüncemizi tekrar ediyoruz: Yurtta Sulh, Cihanda Sulh'dur. Ülkemiz dahilinde tüm garnizonlarda bulunan Garnizon Kumandanları, o yerin askeri ve mülki yönetimine el koyacak ve vatandaşlarımızın her koşulda güvenliğinden sorumlu olacaklardır.

Türk Silahlı Kuvvetleri"

Sabah erken saatlerinde tek haberleşme aracı olan Ankara Radyosu'ndan, devlet evlere ulaşan bu anonsla Türk halkına askeri müdahaleyi duyurmuştur. Yayınlanan bildiriye göre Türk Silahlı Kuvvetleri, kısa zaman içerisinde seçim yapıp, demokratik düzenin devam ettirilmesi amacıyla olduklarına vurgu yapmışlardır. Askeri müdahaleyi gerçekleştiren subaylar hareketin hiçbir kişi ya da gruba karşı olmadığını açıklamalarına rağmen Demokrat Parti idaresini ele aldıkları her hallerinde belli olmuştur (Yıldız, 2001:174-175).

Türk Silahlı Kuvvetlerinin 27 Mayıs'ta hükümete el koymalarının gerekçesini üç ana temele dayandırmışlardır. Bunlar;

- Demokrat Partinin demokrasiden sapmış olması,
- Demokrat Partinin kendi yandaşlarına ayrıcalıklı ve farklı işlem yaparak halkı ikiye bölmesi,
- Demokrat Partinin Atatürk Devrimlerinden ödünler vermesidir (Zürcher, 2003: 350).

Başında Adnan Menderes'in bulunduğu DP Hükümetinin; Cumhuriyet Halk Partisinin 1954'te Malatya'da seçimleri kazanmasından ötürü Malatya'yı 2'ye bölmesi, Millet Partisinin de kazandığı Kırşehir'i ilçeye dönüştürmesi daha sonra da Millet Partisinin Kapatılmasına neden olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisinin mallarını hazineye devrinin yapılması, Üniversiteye yönelik baskıları arttırması, Basın ile sürekli sorunların yaşanması, siyasetin dışındaki kurumlar ve bürokrasiyle çatışma hallerinin ortaya çıkması ayrıca ekonomik sıkıntıların net bir şekilde artması askerler arasındaki rahatsızlığı her geçen gün daha da artmasına neden olmuştur. 1960 senesinde fiilen gözüken otorite boşluğun ortaya çıkması, siyaset kurumunun da çözüm üretemeyecek duruma gelmesi ordu da otorite boşluğunu doldurmak için Çözüm yolunu giriştikleri darbe girişiminde bulmuştur (Demir, 2009:421).

27 Mayıs olayının uzun ideolojik hazırlıkların neticesinde olunmasından çok, son dönemdeki gelişmelerin ortaya çıkardığı bir hareket olarak algılanmaktadır. Tahkikat Komisyonu ve Bakanlar Kurulu üyeleri ile Demokrat Parti milletvekillerinin de buldukları mekanlardan toplanıp, Harp Okuluna getirmişlerdir. Demokrat Parti iktidarıyla iyi ilişkiler içerisinde olan dönemin Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun başta olmak üzere üst rütbeli askerler ve bürokratlar gözaltına alınmıştır (Zürcher, 2003:350).

Askeri müdahaleyi yapan subaylardan 38'inin yer aldığı Milli Birlik Komitesinin ilk açıkladığı Tablo 1'de verilmiştir (Tek, 2003:24);

Tablo 1 Milli Birlik Komitesinde Yer Alan Başkan ve Üyelerin Listesi

Başkan	Orgeneral Cemal Gürsel
---------------	------------------------

Üyeler	Orgeneral Fahri Özdilek
	Tümgeneral Cemal Madanoğlu
	Tuğgeneral Sıtkı Ulay
	Tuğgeneral İrfan Baştuğ
	Albay Alparslan Türkeş
	Albay Ekrem Acuner
	Albay Fikret Kuytak
	Albay Haydar Tunçkanat
	Albay Mucip Ataklı
	Albay Muzaffer Yurdakuler
	Albay Osman Köksal
	Albay Sami Küçük
	Yarbay Mustafa Kaplan
	Yarbay Orhan Kabibay
	Yarbay Refet Aksoyoğlu
	Yarbay Sezai Okan
	Yarbay Suphi Karaman
	Binbaşı Ahmet Yıldız
	Binbaşı Dündar Taşer
	Binbaşı Emanullah Çelebi
	Binbaşı Fazıl Akkoyunlu
	Binbaşı Kadri Kaplan
	Binbaşı Mehmet Özgüneş
	Binbaşı Muzaffer Karan
	Binbaşı Orhan Erkanlı
	Binbaşı Selahattin Özgür
	Binbaşı Suphi Gürsoytrak
	Binbaşı Şefik Soyuyüce
	Binbaşı Şükran Özkaya
	Binbaşı Vehbi Ersü
	Yüzbaşı Ahmet Er

	Yüzbaşı İrfan Solmazer
	Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu
	Yüzbaşı Muzaffer Özdağ
	Yüzbaşı Münir Köseoğlu
	Yüzbaşı Numan Esin
	Yüzbaşı Rıfat Baykal

27 Mayıs 1960 tarihinde harekâtı girildiğinde askerlerin başında olan en yüksek rütbeli subay Korgeneral Cemal Madanoğlu'dur. Günün ilk saatlerinde Harp Okulu alayına yalın bir nutukla seslenmiştir. "Bu işi ne vekillik, ne de sefirlik yapıyoruz. Vatanın yüksek çıkarları için yapıyoruz ". Bu kısa nutkun sonunda da elinde olmadan "Eh, oldu bir kere" sözleri kendisinden aktarılmıştır (Öztuna, 1987:109). İktidarın, Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesinin elinde olduğunu ilan etmiş ve 30 Mayıs Pazartesi gününden itibaren de yeni anayasa için çalışmaların başlatılacağı belirtilmiştir (Yeni İstanbul, 28.09.1960).

Komitenin işlevi ve kimlerden meydana geldiği bir süre belirsizliğini korumuştur. Lakin Cemal Gürsel'in Devlet Başkanı, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı olduğunu açıklamışlardır. Oluşturulan yeni kabineye hiçbir partili de alınmamıştır. Bu süreçte Cemal Gürsel yaptığı açıklamada seçimlerin 3 ay sonra yapılacağı dile getirilmiştir (Yeni İstanbul, 28.05.1960). Ancak bu yetkilerin Cumhuriyet dönemindeki Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu yetkilerden fazlasını verildiği iddiaları bulunmaktadır (Ahmad, 1992:164). 27 Mayıs İhtilalinden sonra yeni kurulan kabine 30 Mayıs'ta ilk toplantısını gerçekleştirmiş aynı zamanda ABD, İngiltere, Fransa, İran, Pakistan yeni yönetimi resmen tanıyan ilk ülkeler olmuştur (Tercüman, 31.05.1960).

10 yıl önce büyük bir heyecan ve iyimserlikle kurulan Demokrat Parti Dönemi sona ermiş bulunmaktaydı. Muhalefeti baskı altına alma çalışmaları ordunun ilk defa Türk siyasetine el atmasına sebebiyet vermiştir. Bundan sonraki en önemli problem modernleşme sürecine giren ülkeyi olduğu gibi ordunun iktidarı mı üstleneceği, yoksa

Türkiye demokrasisinin gerçekte düzenli bir yol izleyerek ilerlemesinin devam edip etmeyeceği olmuştur (Shaw, 2000: 488).

Askerlerin siyasi gücünün asgari seviyeye çekilebilmesi için diğer denetim türlerinden (sivil deneti, sınıfların denetimi vd.) ayrı olarak nesnel sivil denetimden bahsetmektedir. Ona göre bu denetim türü askerin profesyonelliğinin maksimum seviyeye çekilmesini bu yolla askerin siyasi olaylar karşısında steril ve tarafsız kalmasının sağlandığını belirtmektedir. Bu durumun yani askerin profesyonelleşmesinin tersi siyasi yaşama müdahaledir. Bu denetim türünün azami seviyeye çekilmesi ise subay kadrosunun toplumdaki gücüne ve askeri etik anlayışının toplumda bulunan hakim ideoloji ile uyumlu olmasına bağlıdır (Huntington, 2006:46). Askeri seçkinlerin profesyonellik ve disiplinleri ile politikleşerek siyasi yaşama dahil olmaları arasındaki bu ilişki askeri darbeyi izleyen yıllarda açık bir şekilde görülmektedir. Buna göre 27 Mayıs darbesinin askeri seçkinler üzerindeki etkilerinden biri olarak ordu disiplinin bozulması ve askeri seçkinlerin siyasallaşmasının doruğa çıkması bu başlık altında ele alınacaktır.

1.3. Milli Birlik Komitesi'nin Kurulması

27 Mayıs 1960 tarihinde ülke yönetimin el koyan ve kendilerine Milli Birlik Komitesi ismini veren genç subaylardan meydana gelen grup oluşturulmuştur. Demokrat Parti idaresine son vermek isteyen çok fazla örgüt 1951 yılından sonra kurulmaya başlamıştır. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini yapan grup ilk olarak 1954 yılının Kasım ayında Tuzla Uçaksavar Okulunda, Yüzbaşı Orhan Kabibay tarafından kurulmuştur. Daha sonra ise diğer ordu içerisindeki örgütler birleşme kararı almıştır. 1959 yılında İkinci Birleşik Örgüt, Alpaslan Türkeş'in önerisi üzerine "Milli Birlik Komitesi" ismini almıştır (Özdağ, 1997:79).

Milli Birlik Komitesinin ordunun idareye el koyduğunu bildiren haberi de radyodan Alpaslan Türkeş'in sesiyle bildirmiştir. Alpaslan Türkeş, Milli Birlik Komitesi adına yapmış olduğu basın toplantısında sorulan bir soru üzerine müdahalenin sebebini şu şekilde açıklamıştır: "*Türkiye'de demokrasinin saplanmış olduğu çıkmaz sokaktan çıkarmak istedik. Hiçbir şahsi ihtirasımız bulunmamaktadır. Yalnızca millete özgür ve serbest seçimlerin yapılması olanağını sağlamak amacıyla harekete geçtik.*" (Özdağ, 1997:243) şeklinde olmuştur. Milli Birlik Komitesinde kimlerin yer aldığı ilk

günlerde belirsizliğini korumuştur. Hatta bu hususta komite üyeleri kendi içinde de anlaşmaya varamamışlardır. Sonunda 38 kişiden oluşturulmasına karar verilmiştir (Ahmad, 1992:164).

Milli Birlik Komitesini ilk bildirisini sokağa çıkma yasağı ilan edip, vatandaşların da bu yasağa riayet etmelerini istemişlerdir. 3 No'lu tebliğiyle tüm siyasi parti faaliyet ve neşriyatları, toplantı ve her türlü gösteri yürüyüşleri men edilmiştir. Milli Birlik Komitesi faaliyetleri sekteye uğramaması için telefon ve telsiz görüşmelerine kısıtlama getiren 4 ve 5 No'lu tebliğden sonra, ordunun vazifelerini açıklayan 6 No'lu tebliğin ilk bölümünde, “*Türk ordusu bir kez daha tarihi bir görev karşısında bulunmaktadır. Bu görev, dahilde vatani felaket ve buhrana sürüklemek isteyen hırslı siyasetçilerin elinden kurtarmaktır.*” şeklinde ifade etmiştir (Ahmad, 1992:164). Milli Birlik Komitesi yayınlamış olduğu tebliğle kontrolü sağlamıştır.

Milli Birlik Komitesini oluşturan subaylar arasında görüş birliğinin sağlanamadığı ilk günlerden beri olmuştur. İki farklı düşünce ortaya atılmıştır. Aşırıları olarak adlandırılacak grup uzun süre darbe hazırlığı yapanlardan oluşturulmuş ve ülkeyi uzun yıllar boyunca askeri bir rejimle idare etmek istemişler, ılımlı ise siyasal ve hukuki düzenlemeler yapıldıktan sonra parlamenter sistemin yeniden işlenmesinden yana olmuşlardır. Cemal Gürsel ve generallerin idaresindeki ılımlılar, albay ve daha alt rütbede olanlar aşırıları ya da radikaller olarak adlandırılmışlardır (Ahmad, 1992:167).

13 Kasım 1960 tarihinde radikal grubundan on dört subay çeşitli ülkelere ateşe olarak gönderilerek tasfiyesi gerçekleştirilmiştir. Yurt dışına gönderilenlerin başında Alparslan Türkeş bulunmaktaydı. Bu harekât “13 Kasım Operasyonu” olarak tanımlanmıştır. 27 Mayıs’tan 12 Haziran 1960’a kadar olan süreçte anayasa olmadan çoğunluğu sivillerden olan Bakanlar Kurulu kurulmuştur. Askeri müdahalenin gerçekleştiği gün İstanbul Üniversitesi Rektör Sıddık Sami Onar başkanlığında, İsmet Giritli, Tarık Zafer Tunaya, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Naci Şensoy, Hüseyin Nail Kubalı’dan oluşturulan hukuk profesörleri Ankara’ya getirilip, kendilerine yeni bir anayasa hazırlama vazifesi verilmiştir. Bu profesörler fetvaya benzeyen bir bildiri yayınlamışlardır. Profesörlerin anayasaya aykırı tutumları yüzünden hükümetin meşruluğunu yitirmesi gerekçesi ile askeri müdahaleyi haklı göstermişlerdir (Özdağ, 1997:251)

On dörtler ‘in uzaklaştırılması alt rütbedeki subaylar arasında memnuniyetsiz bir ortam yaratmıştır. Komuta mevkilerindeki üst rütbeli subaylar, rahatsız grupların kontrolünü sağlamak için “Silahlı Kuvvetler Birliği” (SKB) isminde bir örgüt oluşturmuşlardır. Bu örgüt aynı zamanda Milli Birlik Komitesini faaliyetlerini de kontrol ve takibini sağlamıştır. Örgüt zaman içerisinde parlamenter idareye geri dönüşün garantörü ve ileride çok tartışılacak idam kararlarının uygulamaya alınması sebebiyet vermiştir. Örneğin Milli Birlik Komitesi tarafında yurtdışı göreviyle uzaklaştırmak istenilen Hava Kuvvetleri komutanı İrfan Tansel’in görev yerinde kalmasını sağlamıştır. 1962 ve 1963’te Albay Talat Aydemir’in darbe girişiminin önüne geçilmiştir. Cemal Gürsel ve İsmet İnönü’ye rağmen Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın idam edilmesinde Silahlı Kuvvetler Birliği etkin rol oynamıştır (Özdemir, 1990: 201-206).

Cemal Gürsel’in Cumhuriyet Halk Partisi lideri İsmet İnönü’yle temasa geçmiştir. 28 Mayıs günü erken saatlerde Cemal Gürsel İsmet İnönü’ye telefon açarak şöyle demiştir: “*Size karşı kusurluyuz Paşam. Hareketimizi size önce haber vermedik. Lakin haber verseydik, bizi bundan caydırmak isteyeceğinizi biliyorduk. Emirleriniz bizim için daima peygamber buyruğudur. Sayın Paşam...*” İsmet İnönü de cevap olarak harekete destek verdiğini ve yardımcı olacağını açıklamıştır. İsmet İnönü bu görüşmenin ardından Metin Toker’le yapmış olduğu değerlendirmede, askerlerin kendisiyle açık bir ilişkide olmak istememelerine karşın desteğini talep ettiklerini söylemiş ve biraz düşündükten sonra kendilerine tüm yardımı yapacağını, işlerin zora gitmemesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Toker, 1991:21).

Cemal Gürsel ile İsmet İnönü’nün ilk görüşmelerinde, İsmet İnönü üç önemli tavsiyede bulunmuştur. “Ordu ile ilişkilerinizi iyi koruyunuz ve orduya hakim olunuz, kendi içinizde bölünmemeye dikkat ediniz ve seçimlere bir an önce gidiniz.” diye belirtmiştir. Lakin tecrübeli askerlerin söylemiş oldukları tek tek gerçekleşmeye başlamıştır. İrfan Tansel’in vazifeden uzaklaştırılması esnasında Çankaya üzerinden jetlerin alçaktan uçmaları, 13 Kasım’daki operasyonda On dörtlerin tasfiyesi gibi seçimlere de erken gidilmemesi yalnızca komiteye değil ülkeye ve orduya da büyük zararlar vermiştir. Eğer erken seçime gidilmiş olsaydı, infaz ayıbının da önüne geçilmiş olacaktı (Toker, 1991:24-25).

31 Ağustos 1960 yılında ordu Demokrat Parti çalışmalarını durdurup, 29 Eylül'de de 17 dakikalık bir duruşmadan sonra Ankara 4.Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından Demokrat partinin kapatılması kararı alınmıştır (Yeni Asır, 30.09.1960) Milli Birlik Komitesi kanuni bir dayanakla geçici bir anayasa oluşturmuştur (Aydemir, 2001:488). 6 Ocak 1961'de yılında kurulan Kurucu Meclis, Milli Birlik Komitesi ve Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktaydı. Kurucu Meclis'in hazırladığı Anayasa 9 Temmuz 1961 yılında yapılan halk oylamasıyla % 60.4 evet oyu olarak kabul edilmiştir. 25 Ekim tarihinde nispi temsil usulüyle seçimler gerçekleştirilmiştir (Akşin, 1998:242). 25 Ekim 1961 yılında yapılan genel seçimlere kadar olan dönem 27 Mayıs askeri idare dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki eylemler Milli Birlik Komitesi eylemleri olarak değerlendirilmektedir. Bu eylemlerin en önemlisi de Demokrat Partililerin yargılanması ile üniversite ve orduda uygulanan tasfiyelerdir (Özdemir, 1990:197-200).

Mosca endüstrileşmiş toplumlarda seçkinlerin iktidara kurumları ele geçirme yoluyla sahip olduklarını belirtmektedir (Mosca, 1939: 20). 1960 darbesinin ilk günleri itibariyle mevcut kurumların ele geçirilmesiyle beraber yeni kurumlar oluşturma da bir strateji olarak uygulanmıştır. Nitekim MBK böylesi bir stratejinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Darbecilere göre muhalefet işleyemez hale getirilerek TBMM'de tek parti diktatoryası kurulmuş dolayısıyla meşruluğunu kaybetmiştir. Bununla beraber çığnemesiyle zayıflığı görülen 1924 Anayasası yerine ihlallere karşı yeni bir anayasa hazırlanmalıdır. Bu maksatla ihtilalin ilk günleri itibariyle akademisyenler ile görüşülmüş, Sıddık Sami Onar başkanlığında bir heyete anayasa hazırlama görevi verilmiştir. Onar'ın devlet işlerinin aksamaması için hükümet kurulması teklifi üzerine Bakanlıkların kimlerden oluşacağı tartışma konusu olmuş, Türkeş'in önderliğini yaptığı radikaller subayların Bakanlıkları teslim almasını teklif etmiştir. Sert tartışmalar uzamış nihayetinde sivil ağırlıklı bir hükümet kurulmuştur. Gürsel Devlet Başkanı, Başbakan, Milli savunma Bakanı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanı görevlerini alırken, Türkeş Başbakan Yardımcısı ve Başbakanlık Müsteşarı olmuştur. Bunun dışında iki asker Bakan daha atanması için uzlaşma sağlanmıştır (Akgün, 2009:110).

Bu şartlar altında iki haftadan fazla bir süre boyunca komite spontane bir karakterle çalışmalarına devam etmiştir. Geçici Anayasa Hükmündeki 1 nolu Kanun'un

9. Maddesinde, komitenin yapısı belirlenmiş, kanunun sonunda üyelerinin imzası bulunması öngörülmüştür. Böylelikle üyeler de ilk defa açıklanmıştır. Bu çalışmalar esnasında komite üyelerinin belirlenmesi üzere 8 kişilik bir komisyon oluşturulmuş ve 27 Mayıs'a kadar hizmeti, 27 Mayıs'ta hizmeti ve kendisinin kişisel değeri değerlendirme kriteri olarak ele alınarak 38 kişilik liste hazırlanmıştır. Bu listenin hazırlanma sürecinde itiraz ve tartışmalar devam etmiştir. Listenin kapıya asılmasıyla kısa süreli itirazlar devam etmiş ancak karar kabul edilmiştir (Özdağ, 2004:262-270).

MBK üyelerinin toplumsal profilini çeşitli değişkenler doğrultusunda ele alan Karpat MBK'da yer alan askerlerin unvanlarını "Beş general, yedi albay, beş yarbay, on üç binbaşı ve sekiz yüzbaşı" olarak aktarmaktadır. Bununla beraber; (Karpat, 2015:148-149).

"MBK üyelerinin çoğunluğu otuz beş-kırk altı yaşları arasındaydı. Yani bu subayların mesleki kariyerlerinin ilk yılları ve zorlu acemilik dönemleri çok parti dönemi yaşantısının hakim olduğu ve eski yönetici elitin güç kaybettiği döneme denk gelmiştir. Subayların çoğunluğu orta-alt sınıftan gelmekteydi. Yirmi kadarının ailesi devlet memuruydu; üçü ekabir Osmanlı ailelerinden gelmekteydi; üç köylü çocuğu vardı ve köy kökenli olduğunu belirten beş subay ise köy yaşantısı ve değerleriyle alakasız, köye sonradan yerleşmiş memur ve aydın çocuklarıydı. Geri kalanlar küçük iş sahibi ailelerden geliyordu. Dört subay yurtdışında doğmuştu (biri Kıbrıs'ta, üçü Batı Trakya'da) ve bunların ikisi-milliyetçi Alparslan Türkeş ve sosyal demokrat Sami Küçük- Komitedeki fikri tartışmalarda çok etkili oldu. En az on beş MBK üyesi, genelde daha kötüye doğru iş ve yer değiştiren ailelerin çocuklarıydı. Sekiz subay İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde doğmuştu. Gerisi şehir merkezi dahi olmayan küçük kasabalarda dünyaya gelmişti. Bu bölgesel arka planın belki de en önemli tarafı, bu subayların ilk gençlik yıllarını ve ilköğretim çağlarını kültürel ve ekonomik açıdan varlıklı muhafazakar ailelerin hakim olduğu küçük yerlerde geçirmiş olmasıdır."

Komite üyelerinin eğitim durumunu ele alan Akyaz Erkanlı ve Muzaffer Özdağ'ın komitede askeri yükseköğrenim dışında yükseköğrenim yapan 2 kişi olduğunu aktarmaktadır. Bununla beraber Türkeş Washington'da uluslararası ekonomi eğitimi almış ancak bu eğitimi tamamlamamıştır (Akyaz, 2009:136). Komitenin üyelerinin ilan

edilmesiyle beraber karşısında generaller bekleyen halk düşük rütbeli subayların da bulunduğu bir komiteyle karşılaşmıştır (Doğaner, 1996: 46).

Karpat; MBK'yı oluşturan subayların 32'sinin silahlı kuvvetlerin seçkini olan kurmay subaylar olduğunu aktarmaktadır (Karpat, 2015:151-152). Bu subaylar darbe örgütünü tasarlayıp yönetmişlerdir. Kurmaylık ise paşalık öncesi gerekli olan bir nitelik iken zorlu bir sürecin tamamlandığına işaret etmektedir. Harbiye eğitimi, saha hizmeti gibi bir süreçten geçen bu subaylar sivil görevlilere göre daha eğitimliydi. Ona göre teknoloji ve organizasyon konularında yetkin, yüksek puanlama yeteneğine sahip, ahlaki ve entelektüel nitelikleriyle bu kişiler orduda ve toplumda lider konumunu hak ediyorlardı. Karpat'ın bu görüşüne karşın daha önce de aktarıldığı üzere subaylar kendilerini yönetim işi için yeterli görmemekte, askerlik dışındaki işlerde kendi zayıflıklarından dem vurmaktadır (Özdağ 2004; 290-291). düşünceden ilk kurtulan kişinin Erkanlı olduğunu aktarmaktadır. Bu kompleksten kurtuluş Erkanlı'nın orta ve uzun vadeli reformlara dolayısıyla askerinin bir süre iktidarda kalması fikrine ısınarak, oy kaygısı olmadan reformların yapılmasını düşünmesine neden olmuştur.

MBK kurulduğu an itibariyle bir dizi çatışmalı ilişkiyi içerisinde barındırmaktadır. Darbenin farklı motivasyonlara sahip grupların birleşmesi ile oluşmuş bir örgüt tarafından yapılmış olması bu çatışmalara uygun bir zemin hazırlamıştır. Ele alınan idarenin amaç, hedef ve yöntemi ile ilgili hazırlıksızlık kendisini MBK'nın yönetimde olduğu sürede birçok defa göstermiştir. Börklüoğlu MBK içerisinde 3 farklı grubun belirginleştiğini aktarmaktadır. Bunlar; radikaller, CHP yanlıları ve demokratlardır. Radikaller 4 yıllık bir iktidar süresine ihtiyaçları olduğunu düşünürken bu süre içerisinde yarım kalmış Atatürk devrimleri tamamlanmalıdır. Börklüoğlu radikal subayların düşüncelerini şöyle aktarmaktadır;

“Radikaller hızla yapılması gereken reformlar arasında toprak reformunu, sağlık reformunu, eğitim reformunu, sosyal yardımlaşma reformunu ve din reformunu ön plâna çıkarmıştır. İş seferberliğine gidilmeli, ağır sanayinin kurulması için çalışılmalı, atom enerjisi için çalışmalar yapılmalıdır. Milli Savunma yeniden örgütlenmelidir. Ordunun eğitimi ve vurucu gücü artırılmalıdır. Kuvvet komutanlıkları kaldırılmalı ve Genelkurmay Başkanlığı yeniden yapılandırılarak, kuvvetler doğrudan doğruya buradan idare edilmelidir” (Börklüoğlu, 2010:146).

Demokratlar bir an önce seçimlere gidilmesi, meclisin dağıtılması, ihtilalin kansız olması, yeni bir anayasa hazırlanması gibi aşamalarla sivil siyasete geçişi arzu etmişlerdir. CHP yanlıları ise demokratik düzene geçişi iktidarın bir an önce CHP'ye devredilmesi olarak görmüşlerdir. Bu gruplar arasındaki uzlaşmazlıklar çözülememiş, Cemal Gürsel radikal grubun komiteyi çalışamaz hale getirdiğini düşünerek radikal grup içerisinde görülen 14 üyeyi komiteden tasfiye etmiştir (Börklüoğlu, 2010:147). Söz konusu tasfiyeler sivil yönetime geçişi hızlandırırken, tasfiye edilen subayların bir bölümünün daha sonra siyasi yaşama dahil olması Türkiye siyasal yaşamı bakımından önemli olayların gelişmesini sağlamıştır.

Çoğunluğunu düşük rütbeli subayların gerçekleştirdiği darbenin ilk günlerinden itibaren subaylar ve generaller arasında bir gerginlik oluşmuştur. Darbe ortamının getirmiş olduğu bu hengame içerisinde rütbeler pek de bir şey ifade etmemiş, bu durum (ihtilali destekleyenler dahil olmak üzere) generallerde şaşkınlık ve kırgınlığa neden olmuştur. Hiyerarşinin aşınması MBK yönetiminde daha belirgin bir hal almıştır. Komite içerisinde görev yapan farklı unvanlardan askerlerin birlikte çalışmasının uygun olmayacağı, hiyerarşinin gözetilerek kuvvet komutanlarının komiteye dahil edilmesi gerektiği bir öneri olarak dile getirilmiş, komite üyelerinden genç bir subay olan Muzaffer Özdağ MBK'nın bir ihtilal komitesi olduğunu söyleyerek bu öneriye karşı çıkmıştır. Ona göre üyeler toplantılara beyaz ve rütbesiz bir kıyafet ile gelmelidirler. Özdağ başka bir tartışma sırasında askeri hiyerarşi sistemi içerisinde kendisinden üst bir pozisyonda bulunan Madanoğlu'nu hak etmediği bir ihtilal meclisi üyeliği elde etmekle suçlamış, “burası kışla, siz de general değilsiniz” diyerek çıkmıştır. Detayları daha sonra aktarılacak tasfiye ve yer değiştirme sürecinde komite üyeleri ile generaller arasında hiyerarşik ilişkiye uygun olmayan olaylar gerçekleşmiş, görev yeri değişen Tümgeneral Cemal Alkoç kendisine eşlik eden Seyhan'a “Sen, koskoca bir ordu kumandanını ilk mektebe götürülen bir çocuk gibi elinden tutmuş götürüyorsun” diyerek sitem etmiştir. Özdağ'a göre bu sitem dönem içerisindeki birçok komutanın ortak ruh halini yansıtmaktadır (Özdağ, 2004:231- 379). Askeri pratiklerin MBK yönetimi içerisinde aşınması üyelerin benimsemiş olduğu politik roller ve davranış kalıbını benimsemelerinden kaynaklanmamakta daha karmaşık bir davranış örüntüsüne işaret etmektedir. Hiyerarşi'nin bozulması ile ilişkili olan bu davranış örüntüsü askeri rol ve pratikler ile politik rollerin birbirine karışmasını göstermektedir.

Ordu içerisinde MBK'ya kuvvet komutanlarının dahil edilmesini savunanlar olduğu gibi, böyle bir komitenin hiç oluşturulmaması gerektiğini düşünenler de vardır. Onlara göre subaylar ihtilale TSK adına el koymuştur dolayısıyla iktidarın sahipleri MBK üyeleri değil TSK'dır. Ayrıca MBK üyeleri Bakan statüsünde bulunmakta, komite üyesi olan bir subay protokolde kuvvet komutanlarının önüne geçmektedir. Komite üyelerinin ordu ile olan bağlarının kesilmediği göz önünde bulundurulduğunda kriz anlarında rütbe sistemi ile uyumlu olmayan, bu sistemin ihlal edildiği davranışlar ortaya çıkmıştır. Bu olaylardan biri Washington'a tayin edilen Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in tayininin engellenmesi olayında görülmüştür. MBK üyelerinden bir yüzbaşı Genelkurmay Başkanı'nın masasına yumruk atmış, Genelkurmay Başkanı ise bu duruma sessiz kalmıştır. TSK'nın en belirgin özelliklerinden biri olan hiyerarşi ve disipline aykırı bu gibi davranışlar MBK üyelerince tekrarlanmış, ordunun MBK'ya karşı bir tepki oluşturmasına neden olmuştur. Bu gibi davranışlar karşısında generaller içten içe tepki oluşturmuşlardır (Akyaz, 2009: 25). Hiyerarşik sistemin ve bozulan disiplinin ordu için çeşitli sonuçları olmuştur. Bozulan sistemi yeniden inşa etme çabaları hiyerarşi dışı yeni örgütlenmelere neden olmuş ve yeni darbe girişimleri, müdahaleler yaşanmıştır (Akyaz, 2009:28). 1960 müdahalesiyle alınan kolay başarı subayların siyasete müdahaleleri için bir örnek oluşturmuş, 1960 darbesi subayların iktidarı ele geçirmeleri için bir model olarak ortaya çıkmıştır.

MBK dışında kalan subayların MBK üyelerinin siyaset sahnesinde koşuşturmaları ve bu mücadelelerinde orduyu peşlerinden sürüklemeleri, 27 Mayıs rejiminin vaat ettiği reformları yerine getirememesi ile ordu içerisinde irili ufaklı örgütler kurulmuştur. Bu durumu fark eden subaylar rahatsız grupları bir araya getiren bir çatı örgüt düşünmüş ve 1961 yılı Nisan ayında "Türk Silahlı Kuvvetler Birliği" ismi ile örgütlenmişlerdir. Örgütün amaçları; MBK'yı doğru yola getirmek, MBK'nın ordunun saygınlığını sarsıcı hareketlerini engellemek, ordu içindeki irili ufaklı grupları birleştirerek emir-komuta sistemine bağlamak, orduyu politikadan arındırmak, subayların siyasilerden emir almasını engellemek ve erkenden seçime gitmektir. SKB kısa süre içerisinde yayılma alanı bularak güçlenmiş ve İrfan Tansel'in tayinini durdurma olayında etkili olarak MBK üzerinde etkili olacak güce ulaşmış olduğunu göstermiştir. SKB bu dönemde MBK ile mücadele eden bir unsur olarak ortaya çıkmış,

MBK üyelerinin askeri tesislere girmesi, ordu ile ilgili konularda kendisinden bağımsız karar alınmasının engellenmesi gibi konularda başarılı olmuştur. Genelkurmay Başkanı'nın da üyesi olduğu ve hiyerarşik bir düzene sahip olan SKB ordu üzerindeki MBK etkisini azaltmayı hedeflemiştir. Ancak bu hedefe rağmen siyasal olaylara tepki gösteren ordu baskı grubu gibi faaliyetlerde bulunmuştur. MBK'nın siyasilere devretmek istediği DP'lilerin yargılanması ve idamların infazı konusunda SKB Devlet Başkanı'na baskı yaparak muhtemel bir affın önüne geçmiştir (Börklüoğlu, 2017:150).

1.4. Demokrat Partilerin Yargılanması

Yassıada'da "Yüksek Adalet Divanı" olarak adlandırılan özel mahkemelerde, Demokrat Parti liderleri, milletvekilleri, Demokrat Partiye yakın olarak bilinen yüksek rütbeli askerler ve çeşitli suçlarla sivillerin yargılanmaları yalnızca o dönemde değil, günümüze kadar etkileri süren ve tartışılan konular arasında yerini almıştır. Bu mahkemelerin yargı şekli, ağır hapis cezası ve ölüm kararları uzun dönem tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. MBK genel kurulunda 12 Eylül 1960 Tarihinde çıkarılan bir kanun ile Yassı ada yargılanmalarındaki Davaları yürüten Yüksek soruşturma kurulu başkanı ve üyelerini seçme yetkisi de Milli birlik komitesine verilmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 10, 12.09.1960, ss. 24). Yüksek Soruşturma Kurulu, üyeleri Bakanlar Kurulunun Teklifiyle Millî Birlik Komitesi tarafından seçilecek olan bir Başkan ile otuz üyeden oluşur. Bu teşkilâtın çalışma düzeni özel kanun ile belirtilmiştir. Yüksek Adalet Divanının Başsavcısı ile beş yardımcısı, Yüksek Soruşturma Kurulu Başkan ve üyeleri arasından, Bakanlar Kurulunun teklifiyle Milli Birlik Komitesi tarafından görevlendirileceği resmi gazete de belirtilmiştir (Resmi Gazete 14, 06, 1960, Sayı:10525).

Askeri komitenin görevlendirmiş olduğu özel mahkeme, bir başkan (Salim Erol), sekiz asil (Ali Doğan Toran, Vasfi Gökso, Mehmet Çokgüler, Hasan Gürsel, Hıfzı Tüz, Abdullah Üner, Rıza Tunç, Selman Yörük) ve altı yedek üye, bir başsavcı (Ömer Altay Egesel) ve beş yardımcından meydana gelmektedir (Özdemir, 1990; 198). 1960 yılının Mayıs ayının sonunda eski Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, Demokrat Parti milletvekilleri sivil ve askeri sivil Yassıada'ya getirilmiştir. Yargı hazırlıkları Haziran ayından itibaren hız kazandırılmıştır. Mahkeme salonunun kurulması, iletişim

için telgraf ve telefon hatlarının çekilmiş olduğu haberine basında yer verilmiştir. Komite adına bu faaliyetleri Orhan Erkanlı idare etmiştir (Özdağ, 1997:347).

Yargılamada nasıl bir yol izleneceği hususundaki belirsizlikler giderilmesi için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin görüşlerine başvurulmuştur. Uzun tartışmaların ardından Ceza Komisyonu ve Usul Komisyonu biçimde iki komisyon oluşturulmuştur. Ceza Kurulu çalışmaları esnasında, Komiteden Orhan Erkanlı, 65 yaş üzerindeki için idam hükmünü kaldıran yasa hükmünün değiştirmelerine, bu maddenin değişmemesi halinde 65 yaş üzerinde olan Celal Bayar'ın tüm suçları üstleneceğine ve adaletin yerine getirilemeyeceğini belirterek yargılama başlanmadan infaz kararını almıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesi gereğince eklenecek cezalar ağırlaştırılmıştır. Komisyon kararları Komite tarafından onaylanarak 11 Temmuz tarihinde Resmi Gazetede yayınlanıp, yürürlüğe girmiştir. Askeri müdahalenin hukuki temini oluşturulmaya başlanmıştır Baroların sanıkları savunmama kararını açıklamaları da dikkat çekicidir (Özdağ, 1997: 276-279).

Demokrat Partililer askeri müdahalenin tahrik ve teşvikçisi olmakla Cumhuriyet Halk Partisini suçlamışlardır. Cumhuriyet Halk Partisinin yayın organı olan Akis Dergisi'ni çıkaran Metin Toker'e sorulan "*Akis Dergisi olarak 27 Mayıs'ı teşvik ettiğinizi mi söylüyorsunuz?*" sorusuna, "*Hayır teşvik değil. 27 Mayıs'ın bu kafayla gidilmesi halinde, geleceğini birçok kez dile getirdik, yazdık, ihtar vazifemizi yaptık. Lakin iktidar o düşüncede olmadığı için, başlarına bu geldi*" söyleyerek 27 Mayıs olayındaki etkisini açıklamıştır (Ilıcak, 1978: 21).

27 Mayıs Askeri Müdahalesinde diğer Demokrat Parti mensupları tutuklanarak Yassıada'ya sürülen müebbet hapis cezasıyla Kayseri ve İmralı cezaevinde yatan Samet Ağaoğlu anılarında ilk duruşma günlerinden anlatırken Adnan Menderes'in sanık olarak yapmış olduğu konuşmayı şu şekilde aktarmıştır. "*Dört ayı geçkin bir süredir bir oda da tek başıma kapalı tutuluyorum. Saygıdeğer kumandanım ara sıra çağırıp konuşması haricinde hiç kimseyle temas kuramıyorum. Akıl sağlığım ve konuşma takatim zayıflamaktadır. Ayrıca odamda, gece gündüz tek kelime bile etmeleri men edilmiş iki subayın göz hapsindeyim. Okuyabileceğim ne kitap, ne gazete veriyorlar. Bu koşulların değiştirilmesini rica ediyorum.*" (Ağaoğlu, 1972:28-29).

Adnan Menderes'in avukatı Burhan Apaydın'ın yapmış olduğu savunmada çok dikkat çekidir. " *Bugüne kadar ne politik tarihimizde, ne de adli tarihimizde seçim yoluyla iş başına gelen yasa yapıcı organın kaza gücü karşısında muhakeme edilmesi görülmemiştir. Bu bir ilk olmaktadır. Bu dünya hukuku açısından da çok önem taşımakta, dünyanın dikkatini üzerimize çekmektedir. Savcının bu açıdan da insan hakları ilkelerine saygı göstermesi gerekmektedir. Oysaki bir taraftan kendisini savunacağımız bireylere görüşemiyoruz, diğer bir taraftan da radyoda Yassıada saati diye mahkemeler üzerinde etki edecek yayınlar yapılmaktadır. Buna son verilmesi icap eder ...*(Ağaoğlu, 1972:30)

Duruşmayla ilgili izlenimlerini Metin Toker şu şekilde aktarmıştır: "Yapılan duruşmaların en ilginç olanı ilk günüydü. Cuma günüydü. Biz gazetecileri önceden adaya götürerek gezdirmişler lakin tutuklulardan kimseyle görüşmemize müsaade etmemişlerdir. Neredeyse tamamını yakından ve uzun süredir tanıdığım o adamlar, başlarından geçen müthiş maceradan sonra ilk kez görüyordum... Bir zamanlar güç sahipleri birerli kolda, tomsonlu askerlerin yanında, jimnastikhaneden çevirme duruşma salonuna getirilerek, tahta sandalyelerin üzerine oturtmuşlardı. Neredeyse hepsi perişan ve şaşkındı... Tüm o grup içerisinde en hazine olanı ise Adnan Menderes'ti. Sarmış, solgun ve zayıflamıştı. Ayağa kalktığı anda titremekteydi. O ilk gün mikrofonun başına geçip, yapmış olduğu şikayeti hatırlıyorum." Hatıranın devamını ise Adnan Menderes'in zorlukla konuştuğunu, derdini anlatmakta zorlandığını belirtip, Adnan Menderes'in hayat şartları hakkında bilgilere yer vermiştir. 23 saat boyunca odasında tutulduğunu 1 saat dolaşmasına izin verildiği, gece ve gündüz odasında nöbet tutan subayların kendisiyle konuşmadığını, konuşma gereksinimi duyduğunu ve kendisine acındırma hissi verdiğini aktarmıştır (Toker, 1991:176-177). Bu anılara bakıldığında sanıkların zor şartlarda yaşadıklarını ve psikolojilerinin kötüye gittiği anlaşılmaktadır. Adnan Menderes'in tutukluluk sürecinde zorlu şartlar altında tutulması, ailesiyle sadece iki defa görüşmesine izin verilmesi, denizlerle çevrili adada tutulması, hücrede gereksiz ve aşırı bir baskı ve işkence yapılması, bu durumu geçerli nedenlerle hala açıklama yapılamamasını kabul edilmez bir durum olarak değerlendirilmiştir (Aydemir, 2001:442).

Tutuklananların Yassıada'ya getirilmesi esnasında kötü muamele maruz kaldığı, bazı bireylere çelme takılıp düşürüldüğünü, tekmelendiğini, yumruklandığını ve hakaret edildiğini Yassıada sanıklarından M. Kemal Biberöğlü tarafından açıklanmıştır. Askeri idarenin kamuoyunu misafir olarak tanıttığı Yassıada mahkumlarının Yassıada'da kaldıkları süre içerisinde yediklerinin bedellerinin ailelerinden tahsis edildiğine anılarını yer vermiştir (Biberöğlü, 1997:33-39-40).

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun haberleşme mahremiyeti, fikir hürriyeti, kişi hürriyeti gibi tabii hakların ihlale götüren kararı vermesinden dolayı meclisin meşruiyetini kaybettiği iddialarına, *“Bir iktidar meşruiyetini nasıl ve ne zaman kaybeder?”* diye sorulmuştur. Bu sorusuna M. Kemal Biberöğlü şöyle yanıtlamıştır: *“Sadece yasal süre içerisinde seçime gidilmez veya oy hırsızlığı ve seçimlerde hile katıldığı sabit olur ve bunlara rağmen fiilen iktidarda kalmayı isterse o zaman iktidarın meşruiyetini kaybettiği ileri sürülebilir.”* M. Kemal Biberöğlü, savunmasını İsmet İnönü'nün bir mesajıyla sağlama almıştır. *“4 yıllık normal seçim süreci 27 Ekim 1961 tarihinde dolacaktır. ...27 Ekim 1961 akşamı güneş battığında seçimleri yenilememişlerse kendilerini gayri meşru ilan edeceğim.”* Bu sürenin dolmasına 17 ay olduğuna vurgu yaptıktan sonra M. Kemal Biberöğlü *“Cunta elini çabuk tutarak, silahlı darbesini gerçekleştirdi. Gecikmiş olsaydı iktidar yakın bir tarihte seçime gidecek ve o durumda darbecilerin milletçe uygun görülebilecek hiçbir gerekçe ve mazeretleri bulunmayacaktı”* (Biberöğlü, 1996:36-37) şeklinde ifade etmiştir.

1946 senesinde kurulmuş olan Demokrat Parti 29 Eylül 1960 tarihinde Ankara 4.Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından feshi gerçekleştirilmiştir (Milliyet, 30 Eylül 1960). 14 Ekim 1960 tarihine gelindiğinde ise Demokrat Partililerin davaları görülmeye başlanmıştır. Kamuoyuna açık yapılan duruşmalar politik ortamı germiştir. Ülkede mahkeme kararları büyük bir gerginlikle beklenmiştir (Ahmad, 1992:173).

Yargılamaların başlanmasından bir gün sonra Cemal Gürsel, komitenin aktif üyelerinden olan Orhan Erkanlı ile yapmış olduğu görüşmesinde yargılama işinin uzun süreceğini, çıkarılacak olan idam kararının infaz edilmesinin ülkeyi karışıklığa götüreceğini söyleyip, bu konu hakkında ki görüşlerini sormuştur. Orhan Erkanlı, Cemal Gürsel'e çıkarılacak yasalarla yargılama sürecinin kısaltılacağını, alınan kararlar ne olursa olsun Milli Birlik Komitesinin ağır ceza alanları hapis cezası vererek, sürgüne

göndererek, bir kısmını da affederek sorunu çözeceklerini bildirmiştir (Özdağ, 1997:347-349). Yüksek Soruşturma Kurulu'nun almış olduğu kararların uygulanması Milli Birlik Komitesinin insafına bırakılmıştır.

Celal Bayar'a hediye edilen Afgan tazısının hayvanat bahçesine satılmasıyla ilgili olan Cumhurbaşkanı ve Tarım Bakanı'nın yargılanmasıyla dava başlatılmıştır. (Özdağ, 1997: 349). Ayrıca Celal Bayar'ın suçlandığı bir diğer dava İstiklal harbinden kaçtığı iddiasıyla 5 yıl hapsi istenmiştir (Akşam, 16.10.1960). Adnan Menderesin Yassıada'daki yargılanması ise 14 Ekim 1960 tarihinde başlayıp 15 Eylül 1961 tarihine kadar 11 ay sürmüştür. Yargılanma sürecinde 592 Sanıkla ilgili 19 ayrı dava açılmıştır. 228 sanık hakkında da idam cezası istenmiştir. Adnan Menderes; "Anayasanın İhlali Davası, Ali İpar davası, Bebek Davası, Demokrat İzmir Gazetesinin Davası, İstimlak davası, Radyo Davası, Örtülü Ödeneğin Davası, Vatan Cephesinin Davası, Kayseri'de ki Olay, Çanakkale'de ki olay, Topkapı'da ki Olaylar, Üniversite Olayları, 6-7 Eylül Olayları gibi Davalar konusunda yargılanmıştır. Bu davalar arasından bir tek Bebek Davasından aklanmıştır (Demir,2009: 439).

Yassıada yargılamalarında 6-7 Eylül olayları ile ilgili Adnan Menderes hakkında ortaya atılan iddialar; 6-7 Eylül olayların çıkmasında başrol oynadığı iddia edilen Kıbrıs Türk'tür Cemiyetini korumak ve olayları kışkırttığı belirtilmiştir. Fatin Rüştü Zorlu'nun 28 Ağustos 1955 tarihinde Londra'dan gönderdiği telgraftaki şifrelerle gizili bir şekilde 6-7 Eylül olaylarını tertiplelediği belirtilmiştir. Fuat Köprülü'nün 5 Haziran 1960 tarihinde Yeni Sabah gazetesine verdiği demeçte Atatürk'ün Selanik'te bulunan evinin Adnan Menderesin emriyle Bombalattığı iddiası dile getirilmiştir. 24 Ağustos 1955'te Kıbrıs meselesiyle ilgili olarak basına sert beyanlarda bulunduğu ve halkı tahrik edildiği iddiaları bulunmuştur (Demir, 2007: 37-63).

Adnan Menderes kendisi hakkında ortaya atılan iddialar karşısında; Kıbrıs Türktür Cemiyeti hakkında daha önce açılan davalardan bu cemiyetin beraat ettiğini ve bu noktada kendisinin bu cemiyeti korumakla itham edilmesinin anlamsız olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Selanik'teki Patlama ile ilgili ne öncesinden nede sonrasında hiçbir bilgisinin olmadığını söylemiştir. Kıbrıs hakkındaki açıklamaları konusunda O günün koşullarının dikkate alınması gerektiğini ve 6-7eylül olaylarının Kıbrıs meselesi ile birlikte ele alınması gerektiğini dile getirmiştir (Demir, 2007: 37-63).

Adnan Menderesin 6-7 olaylarına bakış açısı aslında bu olayın tamamen bir komünist hareket olduğunu düşüncesi yer almaktadır. Olayı bir komünist darbe olarak gören Menderesin ısrarla komünistleri işaret etmesinin altındaki neden olaylar esnasında; “sadece kiliselerin büyük tahribata uğraması için büyük özen gösterildiğine işaret etmiştir.” Menderes kendisi hakkında ortaya atılan iddiaları ret etmiştir (Demir, 2009: 338-339).

Yapılan yargılama sonucunda; 5 Ocak 1961’de mahkeme verdiği kararla Celal Bayar hakkında herhangi bir uygulamada bulunamayacağını belirtmiştir. Adnan Menderes ve Fatin Rüştü zorlu hakkında ise iddiaların sabit olduğundan ötürü bu davanın anayasayı ihlal davası ile birleştirilmesine karar vermiştir. Bu dava ile ilgili diğer sanıklarında serbest bırakılması gerektiğine oy birliği ile karar verildiği belirtilmiştir. Anlaşılacağı O’dur ki Milli Birlik Komitesinin oluşturduğu Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından Olayların sorumlusu olarak Adnan Menderes ve Fatin rüştü zorlu görülmüştür (Demir, 2007: 37-63).

Yüksek Adalet Divanı; Adnan Menderesin de içinde bulunduğu 14 kişi ile ilgili Oy birliğiyle ayrıca on bir sanıkla alakalı da Oyçokluğu ile idam kararı vermiştir. MBK’nın kurduğu Yüksek Adalet Divanının idam cezası verdiği 14 kişiden biri olan Celal Bayar yaşından ötürü idam cezası ömür boyu hapse çevrilmiştir. (Demir, 2009:439). Adnan Menderesin idam kararı ile birlikte Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın idam cezalarının onanmış ve 16 Eylül de idam cezaları uygulanmıştır (Yeni İstanbul, 17.09.1961). Menderesin idam cezası ise 16 Eylülde uygulanacakken Adnan Menderesin 15 Eylüldeki intihar girişiminde bulunması ve bunun engellenmesi sonucu Mahkeme kararı ile Adnan Menderesin idamı; 6 doktordan sağlığının yerinde olduğu raporunun alınmasıyla birlikte 17 Eylül 1961 günü saat 14.30’da gerçekleştirildi (Hürriyet,18.09.1961). bir sonraki idam girişimi ise eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından 26 Eylül 1960’tabelindeki kemeri boğazına dolayarak idam girişimi nöbetçinin müdahalesi ile engellendi. Celal bayar verdiği cevapta ; “ Ben Kurtulmak İstemiyordum...” şeklinde olmuştur (Akşam, 27.09.1960) Yaşanan bu gelişmeler öncelikle demokratik ülkelerde tepkilere yol açmış ve idamlar pek çok çevre tarafından kınanmıştır. İdamının, çağdışı bir karar olarak büyük nefret ve acıma duyguları uyandırmış olup, sonraki dönemlerde başka politik idamlara sebebiyet vermiştir (Akşin,

1998, s. 247). Mahkemenin vermiş olduğu kararlar kamuoyunda tartışmalara yol açmış ve ardından ordu ve siyasi partiler arasında gerginliğe sebebiyet vermiştir (Aydemir, 1999:504). TBMM 1990 yılından kabul ettiği bir kanunla Menderes ve iki bakanın itibarlarının geri verme kararı alınmıştır (Temel Britannica Ansiklopedisi, 1993:147). Adnan Menderes, H. Polatkan ve F. R. Zorlu'nun naaşları Devlet töreniyle 29 sene sonra İmralı adasından alınıp, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın da katılımıyla İstanbul'daki anıt mezara defin işlemi gerçekleştirildi (Demir, 2009:440).

1.5. Milli Birlik Komitesinin Kendi İçindeki Sorunları

1.5.1.Eminsu'lar Sorunu (2 Ağustos 1960)

27 Mayıs askeri darbesi genel anlamda Türk siyasi yaşamı ve demokratikleşme yönünden ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Oysaki bu darbe girişiminin diğer bir taraftan da Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik bir boyutu bulunmaktadır. Belki de en kalıcı ve köklü tesiri Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde yaşanmıştır. MBK tarafından 2 Ağustos 1960 günlü yayınlanan 42 No'lu yasayla, Türk ordusundan 7.000 subay ve 275 general emekliye ayrılmıştır. Bu emsali görülmemiş bir tasfiye operasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD Büyükelçisi Fletcher Warren'in 11 Ağustos tarihinde yazmış olduğu rapora göre, , binbaşlıların da % 5'i, yarbayların % 40'ı, albayların % 55'i, generallerin % 90'ını emekliye ayırmışlardır (Akalin, 2000:348).

Ordu da yer alan subayların gençleştirilmesi, kadro fazlalığının giderilmesi, rütbe enflasyonun önüne geçilmesi ve orduda hiyerarşinin tekrardan kurulması 42 No'lu yasanın gerekçeleri olarak sıralanmıştır. Emekliye ayrılan generallerin yerine albaylar tayin edilmiş, ordunun üst kademeleri şöyle sıralanmıştır;

- Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay,
- Genelkurmay İkinci Başkanı Tuğgeneral Şefik İltter,
- Kara Kuvvetleri Komutanı Tümgeneral İrfan Tansel,
- Jandarma Genel Komutanı Tümgeneral Nurettin Onur,
- Birinci Ordu Kumandan Vekili Tümgeneral Cemal Tural,
- İkinci Ordu Kumandan Vekili Tümgeneral Ali Keskiner

- Üçüncü Ordu Kumandan Vekili Korgeneral Celal Alkoç.

27 Mayıs darbesinin ardından tasfiye kararı alınan subaylar, Emekli İnkılâp Subayları Derneği kurup, orduya tekrar dönmek için bir mücadele içerisine girmişlerdir. Lakin bu dernek 6 Eylül 1961 tarihinde süresiz olarak kapatılma kararı alınmıştır. Bu tasfiye hareketi de Emekli İnkılâp Subayları (EMİNSU) tarihte bu şekilde anılmaya başlanmıştı. MBK genel kurulunda 5434 Sayılı TC. Emekli sandığı kanununa ek bir madde de eklenerek emekliye sevk edilmiş ve edilecek olanların alınmış olan kararların aleyhinde hiçbir şekilde herhangi bir mercie başvurmayacakları belirtilmiştir. Böylece görevden alınmış olan albayların başvuru yapabilecekleri makamlarının da önüne geçilmiştir. Ayrıca çıkarılan bir diğer kanunla da memurların siyasetle uğraşmaları da engellenmiştir (TBMM. MBK, B.VII, 08.09.1960:45).

Darbeci subaylar, görünüşlerinde Anti-Amerikancı bir çizgide olmasının yanı sıra bu tasfiye operasyonunun tamamı ABD'den hibe olarak alınan paralarla gerçekleştirilmiştir. Gerek kendileri ile yapılan röportajlarda, gerekse de yayınlamış oldukları hatıratlarında birçok MBK üyesi, 1947 yılından sonra ABD ile kurulan yoğun ilişkiden rahatsız olduklarını dile getirerek, ABD ile mesafeli olmaya çalışmışlardır. 1960 yılının Haziran ayında yapılan Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi Toplantılarında da bu hoşnutsuzluklar tespit edilerek MBK'nin 38 üyesini Amerika Birleşik Devletlerindeki okullarda okumuş olmalarına rağmen, Amerika Birleşik Devletli yetkililerin yeni rejime karşı yakın ilişki kurmada başarılı olamadıklarını dipnotlarında vurgu yapmışlardır (Akalın, 2000:348).

Amerika Birleşik Devletleri, MBK ile iyi ilişkiler NATO üzerinden kurmayı denemiş ve bunda başarıyı yakalamıştır. NATO Başkomutanı Norstad, bu konuda önemli bir başarı elde etmiştir. Norstad 24 Temmuz 1960 tarihinde Türkiye’de yapmış olduğu bir gezisinde, 38 kişilik komitenin tüm üyeleriyle tanışmayı başarmış *“Hepsini çok heyecanlı, sadık ve parlak subaylar”* olarak ifade etmiştir. Ziyareti esnasında Türk Silahlı Kuvvetlerinde yapılacak geniş kapsamlı tasfiye operasyonunu değerlendirmiştir. General Norstad Geçici Hükümet’in emeklilik hususundaki planlarını Amerika Birleşik Devletlerinin yardım edeceği sözünü vermiştir. General Norstad *“Planın sorumluluğunu alan genç subayların Amerika Birleşik Devletlerine karşı tutumları iyidir; Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim aldıkları için birçok İngilizce bilmektedir.*

*Birçoğu Amerikan liderliğini beklediği izlenimi vermekte olup, bu aşamada devreye girmemiz önemlilik arz etmektedir ”*şeklinde ifade ederek darbeci subaylar hakkında *düşüncelerini bildirmiştir* (Akalm, 2000:349).

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Warren, Cemal Gürsel'in daveti üzerine daveti üzerine 13 Temmuz tarihinde askeri danışmanları ile beraber Milli Birlik Komitesi üyelerini ziyarete gitmiştir Görüşmede emekliye ayrılacak subayların durumları ve bu konuda ABD yardımı ele alınmıştır. Büyükelçi Warren, bu tasfiye kararının politik amaçlı olduğunu, aynı zamanda da Türk Ordusunun savaş gücünü azaltacağını, ABD'nin bu işe karışmaması gerektiği düşüncesini 13 Temmuz tarihinde çekmiş olduğu telgrafında Washington'a bildirmiştir (Armaoğlu, 2000:219-220). Lakin Washington bu görüşte değildir. Bunu bir fırsat olarak algılayan Washington hükümeti, General Norstad'ın *“bu aşamada devreye girilmesi gerektiği”* düşüncesiyle tasfiye için gerekli olan yardımı sağlar.

1958 ve 1961 yılları arasında Ankara'da ABD Büyükelçiliği'nde yarbay rütbesi ile askeri ataşe olan Fred Haynes, 10 Temmuz 2000 tarihinde Hürriyet gazetesinde yayınlanan röportajında, emekliye sevk işlemleriyle ilgili olarak anlatmış oldukları bilgilerle önemli ipuçları vermiştir. 28 Mayıs 1960 tarihinde saat 09:00 sularında Milli Birlik Komitesi başkanı Cemal Gürsel'in talebi üzerine ABD Büyükelçisi Warren ve Haynes'le beraber, Milli Birlik Komitesi Başkanını görmek için başbakanlığa gitmişlerdir. Haynes röportajında, kendisini başkanlıkta Albay Alparslan Türkeş'in karşıladığını ve ordudan 4.000 subayın emekliye ayıracaklarını ve yeterli miktarda nakde ihtiyaç duyduğunu söylediğini belirtir. Büyükelçi Warren, 13 Temmuz tarihinde Milli Birlik Komitesi üyeleri ile yapmış olduğu görüşmede, Cemal Gürsel'in 2.900 civarında albay ve daha üst rütbeli subayın emekliye ayıracaklarını söylediğini belirtmektedir.

Haynes, *“Sonrasında Albay Alparslan Türkeş'in para talebinde bulunduğunu inkâr etti. Lakin istemiştir. Talep etmiş oldukları bu par onlara verildi. Hiçbir resmi kayıta da yerini almamıştır. Bu paranın hangi kalemlere aktarılmış olduğu hala gizliğini sürdürmektedir. Lakin cömert bir para yardımı yapıldı. Görüşmenin ardından Büyükelçi Washington'u arayıp, para istemiştir. Talep edilen para gönderildikten sonra subaylar emekliye ayrıldı”* şeklinde ifade ederek Türk Silahlı Kuvvetlerine yapılan

tasfiye operasyonunun mali boyutunu açıklamıştır. Haynes, röportajın devamında yapmış oldukları görüşmeyi şöyle aktarmıştır " *Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel'le dörtlü bir görüşme gerçekleştirildi. Cemal Gürsel, Amerika Birleşik Devletleriyle müttefik olduğunu açıklayıp, Ankara'nın ABD politikasında değişiklik olmayacağını teminatı vermiştir. Aynı görüşmede, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi, süvarilerin elçilik çevresinden çekilmesini talep etmesinin üzerine öğleden sonra süvari birliği çekilmiştir*" (Hürriyet, 10 Temmuz 2000).

Türkeş darbenin ertesi günü, tasfiye operasyonu için ABD'den para talep etmesi ve tasfiyesi yapılacak subay rakamlarını söylemesi, bu hususta ihtilal öncesi ön hazırlık yapmış olduklarının bir göstergesidir. Lakin emekliye ayrılacak subay sayısının 2.900–4.000 olarak söylenirken, daha sonra ise hangi nedenle bu sayının 7.000 subay ve 275 general olarak yapıldığı belirsizdir. 13 Temmuz tarihinde 2.900 olarak belirlenmiş olan bu sayının 20 gün sonra 7.000'in üzerine çıkması ya emekli sevk işlemlerinde bir plana bağlı olmadan keyfi olarak yapıldığını ya da başka bir müdahale olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Sami, 2008:112-113).

Hulusi Turgut'un yazmış olduğu "*Şahinlerin Dansı Alparslan Türkeş Anlatıyor*" adlı kitabında Albay Alparslan Türkeş, TSK'nın yüksek rütbeli arttırmış olduğunu, piramidin alt kısmının tıklandığını, sağlığı elverişsiz, yetersiz mesleki bilgili yüksek rütbeli subayların tasfiyesi yapılarak, orduyu modernleştirmek ve gençleştirmek istediklerine vurgu yapmaktadır. Kitabın "*İhtilalcilerde Amerika'dan Para Aldı*" başlıklı bölümünde Albay Alparslan Türkeş, MBK'nin subay dosyasını incelemeye alıp, ahlaki durumları, mesleki tecrübelerini ve sağlık durumlarını tek tek incelemiş olduğunu anlatmaktadır. Türkeş'in bu tespit ve araştırmayı yaparken, ortalama %3-%5 hata yapmış olabileceğini ya da bir takım kıskançlık ve nefret duygusunun da etkin rol oynayabileceğini sözlerini de ilave etmektedir. Aslında Milli Birlik Komitesi üyelerinin bir kısmı, tüm generallerin tasfiye edilmesini, orduda komutan kademesinin genç albay ve yarbaylardan oluşmasını istemekteydi. Lakin Cemal Gürsel'in "*Generalsiz ordu mu olur?*" biçimine itiraz etmesi üzerine 30 general ve amiral hizmetine bırakılmıştır.

Alparslan Türkeş'in tasfiye planının mali boyutu şöyle açıklamıştır. Ayrıca yapmış olduğu açıklaması, Fred Haynes'ın yapmış olduğu açıklamayla örtüşmektedir. "*Ordunun, gençleştirilmesi hareketinde de gene paraya gereksinim vardı. O esnada,*

NATO'nun Paris'teki Başkomutanı Hava Orgenerali Norstad, ülkemizde gelmişti. Projemizi onunla paylaştık. Yardım talebinde bulunduk. Bu iş için 12.000.000 \$ gereksinim vardı. Bu para ABD'den temin edildi. Bu NATO parası değildir. Bundan sonrada tasfiye hareketine başladık. O dönem için yüksek sayılabilecek ikramiyeler dağıtıldı. Bu kişilere 36.000 lira ikramiye verildi. Ayrıca da yüksek maaşla emekliye sevk edildiler.

Emekliye ayrılan subayların ikramiye neden ABD'den alındığı sorusuna Alparslan Türkeş, *“Müttefiklik ve dostluk. Çok yakın ilişki içerisindeydik”* şeklinde yanıtlamıştır. Röportajında ABD'nin bu tasfiyeye karşı olduklarını söyleyen Türkeş'e karşı oldukları bir iş için neden para yolladıkları sorusuna yanıt olarak General Norstad'ın *“Madem böyle düşünüyorsunuz, bu sizin bileceğiniz bir iştir. Asıl amacımız Türk Silahlı Kuvvetlerinizi güçlendirmek olmasından dolayı size her konuda yardımcı olmak isteriz”* sözlerini aktarmıştır. 1960 yılının Ağustos ayından NATO Başkomutanı Norstad'ın yapmış olduğu bir araştırmada, bu tasfiye operasyonu ile ilgili olarak *“Ruslar, bir atom bombası atsaydı, bir hamlede, bu kadar Türk Generalini saf dışı bırakamazdı.”* söylediği rivayet edilir.

MBK'nin darbe bildiriminde CENTO ve NATO'ya bağlılıklarını ilan etmesi, Cemal Gürsel'in darbe girişiminin ardından ABD Büyükelçisiyle yapmış olduğu görüşmede ABD ile müttefik olduğunu vurgu yapması ve Ankara'nın Amerikan politikasının değişmeyeceğinin garanti edilmesi NATO ve ABD açısından çok önemli sözlerdir. Dolayısıyla devrilen Menderes hükümeti, NATO ve ABD'nin bilgisi ve izni dışında, SSCB ile ilişkilerini geliştirmekle kalmamış, 15 Temmuz tarihinde Moskova ziyareti planlamıştı. ABD, CENTO ve NATO'ya bağlılıklarının açıklanması, darbecilerin 1960 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanınmasıyla ödüle layık görülmüştür (Sami, 2008:112-113).

25 Ağustos tarihinde kamuoyuna isim listeleri ile beraber açıklanan emekli kararı, ödemeler ve işlemler açısından düzene uygun yapılmış olmasına rağmen büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır. Diğer bir yandan, Alparslan Türkeş emekliye sevk edilenlerin kendi grubuna muhalifler olduğunu açıklamasına rağmen bu kararın neden, nasıl ve kimler tarafından verildiği gizliliğini korumaktadır. Uygulamada deneyimli, nitelikli ve genç 5000 subayı hiç alışık olmadıkları ve beklemedikleri bir hayata

sürüklenerek yıllarca en uzak yurt köşelerinde özverili hizmetlerinin böyle bir haksız kararla son bulmaması gerektiği kanısında iddialar (Özdemir, 1990:200).

Eminsu'lar (Emekli İnkılap Subayları) olarak anılan bu subaylar ihtilal de çağırılmayan, eylem bittikten sonra da görev verilmeyen ve bunun hüznünü yaşayan yüzlerce subaydan sonra ordu içerisinde ikinci bir bölünme yaşanmıştır. Meslektaşlarının, arkadaşlarının, komutanlarının karşı karşıya kaldığı bu durum, orduda kalanları derinden üzmüştür. Bir süre sonra, yaratılan bu küskünlüğü hafifletecek ödünler düşünölmeye başlandı. Emekliye sevk edilenlerin birçoğunun sağlıklı, dinç, nitelikli kimseler olduğu ve ölkeye de hizmet verebilecekleri göz önüne alınarak öğretmenlik yapabilme olanağı tanıyan bir kanun çıkarılmıştır. Emekliye ayrılanların maddi sıkıntılarını bir ölçüde olsa önlemek için 26 Aralık tarihinde çıkarmış oldukları kanunla çok uygun şartlarla mesken sahibi olabilmeleri sağlandı (T. C. Milli Birlik Komitesi Kanunlar Dergisi). O dönemde hazinenin boşaldığını duyan halk, yıllarca gördükleri baskından sonra özgürlük havasını almaları heyecanı ile idareye destek olabilmek için “Hazineye Yardım” kampanyası başlattılar. Kampanyaya aktarılan özverili en çarpıcısı ise yüz binlerce yurtseverin parmaklarındaki evlilik yüzüklerini bile hazineye bağışlamasıdır. Vatandaşların, bu katkılarının karşılığında hediye edilen ince metal halkaları parmaklarına takarlarken subay evleri için girişim, hoşnutsuzluk ve söylentilere yol açtı. O dönemde yapımına başlanan subay evleri halk arasında “Alyans Mahallesi” olarak isimlendirilmiştir (Özdağ, 1997:311-312).

3 Ağustos 1960 tarihinde 25 yılını dolduran subaylar hükümetin 42 sayılı yasası gereğince 235 general ve amiral emekliye sevk edilmiştir (Akşam,14.10.1960). Orduda 20 general kalmıştır. Emekliye ayrılan generallerin çeşitli güçte ve büyüklükteki birliklerin başlarında olmaları nedeniyle tasfiyeye karşı olabilecek bir tepkinin Komitenin tasfiyesiyle sonuçlanabileceken, emekliye sevk edilenlerin bu emre itaat etmeleri bu durumun önüne geçmiştir (Özdağ, 1997:307-308).

4 Ağustos 1960 tarihinde Cemal Gürsel'in yapmış olduğu konuşmasında Demokrat Partinin orduyla ilgilenmediği, 50 generalin olması gerekirken, 240 general kadrosu açıp, rütbenin değerini düşürdüğünü, ordu gereksinimlerini yeni dönemde karşılayacağını ifade etmiştir (Özdağ, 1997:308). Cemal Gürsel; Milli Birlik Komitesi adına yapmış olduğu ordu içerisindeki geniş çaplı tasfiyelerle ilgili “*Türk ordusunun,*

tepesi üstünde duran bir piramide benzeyen rütbe silsilesini düzeltmek” ve dönemin şartlarına uygun olarak orduyu gençleştirmek amacıyla yapıldığını belirtmiştir. (Çetiner, 2019: 92). Bu konuşmasından yola çıkarak tasfiyenin general sayısının fazlalığından kaynaklandığı söylenebilir.

20 Ağustos 1960-2 Eylül 1960 tarihleri arasında 3672 subay emekliye sevk edilmiştir. Bu işlem yapılırken herhangi bir tepki söz konusu olmamıştır. Yalnızca emekli subaylar Ankara’da yürüyüş yapıp, Anıtkabir’e çelenk bırakmışlardır. Genelkurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala ‘da kendisinden habersiz yapılan bir operasyon sonucunda emekli edilerek yerine Orgeneral Cevdet Sunay getirilip, Türk ordusunun kadrosunu gençleştirilmiştir (Özdağ, 1997:311-312). Emekli edilen Subaylar Milli birlik Komitesine karşı birleşerek EMİNSU teşkilatını kurmuş olsalar da hedefledikleri sonucu alamamışlardır (Çetiner, 2019: 92).

1.5.2. 147’ler Sorunu (28 Ekim 1960)

Milli Birlik Komitesinde değerlendirilen diğer bir sorunda üniversitelerdir. Bir muhalif oya rağmen komitenin tamamının oylarıyla 147 öğretim üyesinin üniversiteden uzaklaştırılması kararı alınmıştır (İpekçi, Coşar, 1965:441). Milli Birlik Komitesi oylamanın ardından Geçici Anayasanın 114 sayılı Yasasına dayandırılarak 28 Ekim 1960 tarihinde uygulamaya almıştır (Cumhuriyet, 28 Ekim 1960. ; T.C Resmi Gazete, 28 Ekim 1960, Sayı:10641). Bu tasfiyelerin gerekçesi olarak öğretim üyelerinin dışındaki hareketleri uygun olmadığı gösterilmiştir. Uzaklaştırma kararı alınan öğretim üyeleri arasında Cumhuriyet Halk Partisine yakınlığıyla tanınan akademisyenler bulunmaktaydı (Öymen, 2018, s. 266).

147’lerin Tasfiyesi orduda yapılan tasfiyeden daha çok yankı getirmiştir. Yapılan bu tasfiyeler üzerine Milli Birlik Komitesine tepki olarak Orta Doğu Teknik, Ankara ve İstanbul Teknik Üniversitelerinde görev yapmakta olan rektörler istifasını vermiştir. Bu olay Milli Birlik Komitesi ile üniversiteler arasındaki köprülerin yıkılmasına ve tepkilerin çoğalmasına sebebiyet vermiştir. Bu olaya gençlik kolları ve basında kayıtsız kalmayarak Milli Birlik Komitesine cephe almışlardır (Hürriyet, 29 Ekim 1960).

Milli Birlik Komitesi içinde Numan Esin, Orhan Erkanlı ve İrfan Solmazer İstanbul'a gelmişlerdir. Yaşanan bu durumu olay yerinde incelemek ve öğrencilerle görüşmek için üniversiteye gitmişlerdir. Bunun sebebi ise öğrencileri sakinleştirip Milli Birlik Komitesinin aleyhine oluşabilecek girişimlerin önüne geçilmesidir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerin ardından basınla bir araya gelinip, haberlerin dilini yumuşatmayı denemişlerdir. Ankara'da diğer üyeler ise alınan tasfiye kararının doğru olmadığını açıkça belirtmişlerdir. Bu nedenle de kararın tekrardan görüşülmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır (İpekçi, Coşar, 1965:450-451).

Orhan Erkanlı, 10 Kasım tarihinde Atatürk'ü anma törenleri münasebetiyle İstanbul'a gelmiştir. Orhan Erkanlı'nın katılmış olduğu merasimde tasfiye edilen 147'lerden bazı isimlerin ve Cumhuriyet Halk Partisinden olduğunu görmüştür. Orhan Erkanlı, onları gördükten sonra merasime neden ısrarla davet edildiğinin farkına varmıştır. Buradaki asıl amaç Orhan Erkanlı'yı merasimde herkesin önünde zor durumda bırakıp, Milli Birlik Komitesini protesto etmektir. Orhan Erkanlı, salonda kendisine yapılan tavrın çok çirkin olduğunu dile getirmiştir Orta sıralarda iki 147'lik profesörün arasına oturtularak, eskiden beri tanıdığı öğrenci liderleri de Orhan Erkanlı'dan uzak durmayı tercih etmişlerdir. Orhan Erkanlı, konuşmasını bitirdikten sonra salondan ayrılırken uğurlamaya gelen idarecilere Atatürk'ün öldüğü günde böyle oyunlar sergilenmesinin çok çirkin olduğunu belirtmiştir. Ankara'ya döndüğü uçakta ihtilalin yapıldığı andan bu zamana kadar yaşananları kendi içerisinde değerlendirerek *"Bu benim için son darbe oldu, içimden bir şeylerin koptuğunu, kırıldığını hissettim"* söyleyerek istifa etme kararı almıştır (Erkanlı, 1972:148-151). 11 Kasım'da tarihinde Orhan Erkanlı, Cemal Gürsel'e istifa mektubunu yollamıştır. İstifa mektubunda Milli Birlik Komitesinin işlemlerini tam olarak yerine getiremediğini ve bir düşüşe girdiğine dair ifadeler yer vermiştir. Numan Esin, Orhan Erkanlı'nın kendilerine danışmadan istifasını verdiğini ve istifa etmesinin ardından *"Ben istifa ediyorum. Bu işin sonu yok..."* söylediğini ifade etmiştir (Esin, 2005:168).

1.5.3. 14'ler Sorunu (13 Kasım 1960)

Milli Birlik Komitesi kendi içerisinde heterojen bir yapıda olmasından ötürü kendi içerisinde farklı guruplar ortaya çıkmaktadır. Bu guruplar, Alparslan Türkeş'in başını çektiği Radikaller gurubu; ordunun uzun süreli başta kalması gerektiği düşüncesini

savunurlardı. Radikaller diye anılmasının sebebi liberal demokratik kesim tarafından radikal olarak anılmasından kaynaklanmaktadır. İkinci gurup; ılımlar gurubu olarak adlandırılırken gurubun liderliğini Cemal Gürsel üstlenmektedir. Anayasanın bir önce hazırlanıp Askeri yönetiminden kısa süre içerisinde çekilmesi gerektiğini savunan guruptur. Ortaya çıkan diğer bir gurup ise CHP yanlısı guruptur; Milli Birlik Komitesi kurulmadan önce ortaya çıkan bu gurup askeri ihtilal yapıldıktan hemen sonra yönetimin CHP'ye bırakılması gerektiği düşüncesinde olanlardır. Öne çıkan isimler: Ahmet Yıldız, Haydar Tunçkanat, Sezai Okan, Mucip Ataklı, Ekrem Acuner, Fikret Kuytak ve Refet Aksoyoğlu'ndan oluşmaktadır (Çetiner, 2019: 93-96). Orhan Erkanlı bu gurubu; “ *Emniyet ve güç dengesine göre iki kutup arasında dolaşan fiili güçleri ve fikri olmayan beklide bu heyete tesadüfen katılan kişilerdir*” diye nitelendirmektedir (Erkanlı, 1972: 145).

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulan Milli Birlik Komitesi Heterojen bir yapıdaydı. Komitenin 38 üyesinin her biri farklı görüşlere sahipken başta aynı hedeflerle yola çıkanlar nasıl olacağı konusunda fikir birliği sağlanamamıştı. Ortak fikirde uzlaşma sağlanamasa komite içerisinde yeni bir ihtilalin ortaya çıkması da kaçınılmazdı (Çetiner, 2019: 90). Alparslan Türkeş, kendisini gönüllü olarak Başbakanlık Müsteşarlığı görevine atamış, Türkeş'in bu göreve gelmesi çevresindekiler tarafından olumlu karşılanırken Türkeş'i Milli Birlik Komitesi içerisinde ön plana çıkmasını sağlamıştır. Türkeş'in, Milli Birlik Komitesinin lideri olma hayali olduğundan her zaman lider gibi hareket etmekteydi. Aldığı görevle Müsteşarlıktan daha çok Başbakan gibi hareket ederek önemli meselelerde bireysel kararlarla hareket ederek Komitenin fiili liderliğini yapmaktaydı (Çetiner, 2019: 91).

27 Mayıs darbesinin ardından Başbakanlık Müsteşarlığına getirilen Alparslan Türkeş, 31 Mayıs 1960'ta “ Le Monde” gazetesine verdiği röportajda Türk basınında ise 5 Haziranda konu olan mülakatta Türkeş “*Milli Birlik Komitesinin 1955 yılında 6 kişi tarafından kurulduğunu*” ifade ederek “ *seçimlerin 3 ay gibi kısa bir zamanda yapılama ihtimali zayıf, mevcut düzenin düzeltilmesi için gerekli zamanın uzun süre alacağını*” belirtmiştir. Ayrıca “*1950 yılından önceki CHP politikalarını da tasvip etmediğini MBK üyeleri içerisinde CHP'ye açık sempati duyamadığını*” belirtmiştir (Sanlı, 2018: 250). Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden

alınmasıyla birlikte Milli Birlik Komitesi içerisinde yer alıp ve Alparslan Türkeş'le yakınlığıyla bilinen Ahmet Er; *“zannediyorum ki, Ağustos sonlarına veya Eylül başına kadar güç Alparslan Türkeş grubunun elindeydi”* (Er, 2012: 111). Tespitinde bulunmuştur.

Cemal Gürsel, 147'ler Olayının ardından komiteye danışma gereksinimi duymadan bir bildiri yayınlamıştır. Kurucu Meclis'in bir an önce kurulması gerektiğini bildirmiştir. Teşkilat Yasasının en geç 20 günde içerisinde hazırlanması için Turhan Feyzioğlu'nu görevlendirdiğini bildirmiştir. Geçici Anayasa'ya göre Kurucu Meclis'in kurulması komite üyelerinin 5/4 alacağı oyla mümkün görünmekteydi. Meclisin açılmasını onaylamayanların sayısı ise 5/1'in üzerindeydi. Bu durumda tasfiye planını zorunlu hale getirmişti (İpekçi, Çoşar: 1965:492).

14'ler Olayından bir hafta önce Cemal Gürsel Zonguldak'a yaptığı ziyaretinde; *“Kulağınıza diktatör rejimine gidildiği yönünde gelecek dedikodulara itibar etmeyin, amacımız demokrasi olup, bizleri bu yolda kimse önlemeyecektir”* şeklinde ifade etmiştir. Bu konuşmasından da anlaşılacağı gibi Cemal Gürsel, kendisine muhalif olanlar hakkında bir hüküm vereceğinin bildirmiştir. Cemal Gürsel, 2 gün sonra İstanbul'a gelerek, Park Otelde Birinci Ordu Komutanı Cemal Tural ve Vali Refik Tulga ile görüşmüştür. Bu toplantı gizli gerçekleştirilmiştir. Toplanmadaki asıl amaç Milli Birlik Komitesinin son durumuydu. Cemal Gürsel, Birinci Ordu Kumandanı'nın bu konudaki düşünceleri merak etmiştir. Cemal Tural'ın konuşmalarından yapılacak tasfiyeye sıcak baktığını anlamıştır (Örtülü, 1966:45).

Yapılan bu görüşmeden sonra Cemal Gürsel, Florya Köşkü'ne gidip, kendisini ziyarete gelen Orhan Erkanlı, Numan Esin, Orhan Kabibay ve İrfan Solmazer'le görüşmüştür. Görüşmenin asıl konusunu Kurucu Meclis oluşturuyordu. Gelen heyet bu kararın hayata geçilmesi için uygun bir zaman olmadığını, Kurucu Meclis'in yalnızca Cumhuriyet Halk Partisine dayanarak kurulmamasını, Demokrat Partililerinde temsil edilmesi ve bu durumu halkın benimsemesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Ayrıca da bu hususunda aceleye getirilmemesi gerektiğini, üzerinde biraz daha çalışılmasının doğru olacağını üzerinde durulmuştur (Erkanlı, 1972:151). Cemal Gürsel ise yanıt olarak *“Biz çalışmadık hiç değilse onlar çalışır, Ankara'ya gidince bu işi sonuca bağlarız”* biçimde ifade etmiştir. Cemal Gürsel, görüşmenin ardından bu isimlerin

bundan sonra alacakları kararlarda zorluk çıkaracaklarını anlayıp, bu isimlerle ilgili düşüncelerini hayata geçirme kararı vermiştir (İpekçi, Çoşar, 1965:493).

Kurucu Meclis'in kurulup kurulmayacağı sorununu komiteyi kesin bir biçimde bölünmesine sebebiyet vermiştir. O nedenle bu konuya muhalif olanların bir şekilde güçlerinin kırılması gerektiği düşüncesi ağır basmaya başlamıştır. Bu tartışmalar devam ederken Kurucu Meclis Kanunu'nun tasarısını hazırlayan Komisyon Başkanı Turhan Feyzioğlu ve Milli Birlik Komitesi üyelerinden Muammer Aksoy, İstanbul'a gelmiştir. Muammer Aksoy, Hukuk Fakültesi Dekanı Naci Şensoy'la görüşmesi esnasında odaya Suphi Gürsoytrak ve Sami Küçük girmiştir. Muammer Aksoy, akşam tekrar Ankara'ya döneceğim demesi üzerine iki komite üyesi uçağı iptal ederek, kendileriyle birlikte askeri uçakla Ankara'ya gitmesini söylemişlerdir. Muammer Aksoy, bu teklifi kabul ederek, birlikte Ankara'ya yola çıkmışlardır. Uçakta yaptıkları sohbetin konusu Kurucu Meclis olmuştur. Sami Küçük ve Suphi Gürsoytrak Kurucu Meclis'in ivedilikle kurulmasının iyi olacağını lakin bu durum komite içerisindeki bazı üyelerin muhalefet ettiklerini söylemişlerdir. Muammer Aksoy ise ikna ederek bu durumun bir an önce çözüme kavuşması gerektiğini aksi durumda bütün üyelere onay alınmaksızın bir işlem yapılması hukuka aykırı olacağını belirtmiştir. Sami Küçük ve Suphi Gürsoytrak bunun üzerine "*Komite feshedilip yeni bir komite kurulması halinde meclisin teşkili yasallaşır mı?*" diye sormuşlardır. Muammer Aksoy'un bu soruya olumlu cevap vermesi üzerine komite üyeleri, Alpaslan Türkeş ve arkadaşlarını komiteden uzaklaştırmak için çözüm yolları aramaya başlamışlardır (İpekçi, Çoşar, 1965:494).

Cemal Gürsel ertesi gün Ankara'ya gidip, Cemal Madanoğlu'yla görüşmüştür. Bu görüşmede Cemal Madanoğlu, Cemal Gürsel'e "*Bir karar alabildiniz mi?*" diye sormuştur. Cemal Gürsel'de "*Yahu bunların yedisini yakalayıp Erzurum kalesine kapatsak ne olur?*" Cemal Madanoğlu'da "*Bu işi bana bırakın ben ayarlarım*" diyerek bu sorunu çözmek için kendi yöntemleriyle halletmeye karar vermiştir (Maraşlı, 2008: 123). Bu konuşmadan da anlaşılacağı üzere artık herkes hem fikir olmaya başlamıştı. Alparslan Türkeş ve arkadaşlarını uzak tutmak için yapılan planlar uygulamaya alınmaya başlamıştır.

Bu planın yapılıp uygulamaya alınmasında ki isimler ise, Cemal Gürsel, Şükran Özkaya, Suphi Gürsoytrak, Vehbi Ersü, Sezai Okan, Refet Aksoylu, Ekrem Acuner,

Haydar Tunçkanat, Fikret Kuytak, Mucip Ataklı, Sami Küçük, Osman Köksal, Sıtkı Ulay ve Cemal Madanoğlu olmuştur (Özdağ, 2006: 369). Bu muhaliflerden acilen kurtulmanın gerekli olmasından dolayı nasıl yapılacağına dair fikirler sunulmuştur. Tasfiye edilerek uzaklaştırma kararı alınmıştır. Sonra yapılan tartışmalar ise kimin tasfiye edileceği hakkında olmuştur. Özdağ, Türkeş gibi isimler hiç düşünülmeden tasfiye edileceklerin başında yer alırken, bazı isimler üzerinde uzlaşmaya gidilememiştir. Bunlar ise Orhan Erkanlı ve Orhan Kabibay olmuştur. Erkanlı ve Kabibay tasfiye edilecekler listesine konulmak için çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. *"Orhan Erkanlı, Alpaslan Türkeş'le birlikte bir darbe yapacaktı bunun için mecliste sığınaklar yaptırdı. Önce bizi bu sığınaklara hapsedip, sonrada vuracaklardı..."* iddiaları neticesinde bu iki ismi de listeye ekleme kararı almışlardır (Erkanlı, 1972: 154). Bu sayede Alpaslan Türkeş ve 13 arkadaşı için tasfiye planı kurulmuştur. 14 komite üyesinin tasfiyesinden önce Milli Birlik Komitesinin içerisinde oluşan diğer bir grup ise yedilerdir. Tehlike arz edeceği düşülmesinden dolayı onları da dahil edip, 21 üyenin tasfiye edilmesine karar verilmiştir. Yediler grubu üyeleri işe aşağıda sırasıyla verilmiştir (İpekçi, Çoşar, 1965:501-502 ve 505-506);

- Ahmet Yıldız
- Selahattin Özgür
- Kâmil Karavelioğlu
- Mehmet Özgüneş
- Suphi Karaman
- Muzaffer Yurdakuler
- Kadri Kaplan

Lakin daha sonraki görüşmelerde, 38 kişiden oluşan Milli Birlik Komitesinin 21 üyesini tasfiye edildiğinde geriye sadece 17 kişi kalacağından dolayı zafiyet oluşturabileceği endişesi duyulduğundan 14 kişinin tasfiye edilmesinin daha öncelikli ve mühim olduğuna karar verilmiştir (Özdağ, 2006:370).

Cemal Gürsel, tasfiye yapılmadan önce Talat Aydemir'le görüşmüştür. Gürsel, tasfiye kararını açıklayarak, Aydemir'in ne düşündüğünü merak etmiştir. Aydemir ise

“*Evet! Sizinle beraberim*” verilen kararı desteklediğini ifade etmiştir. Talat Aydemir’in bu yola birlikte çıktığı 14 arkadaşının aleyhine verilmiş olan bu karar destek vermesinin en büyük nedeni ise kendisine ihanet ettikleri düşüncesidir. İhtilali kendisinin örgütlemiş olduğunu ve arkadaşlarının bazılarını davet edeninde kendisi olduğuna inanmaktaydı. Ayrıca da yurtdışı görevindeyken yokluğunda ihtilalinin gerçekleşmesine çok kısmış, arkadaşlarını suçlamış ve bu anında ödeşme zamanı olduğu düşüncesindeydi (Maraşlı, 2008: 124).

13 Kasım 1960 tarihinde Cemal Gürsel Milli Birlik Komitesi içindeki 14 üyenin tasfiyesine nasıl karar verildiğini söyle ifade etmiştir (Giritli, 1961:55-56);

“Bomba patlatma tehditleri, özellikle ekonomik yaşamı zora sokacak tesirler yapmaya başlandı... Tüm vatan çocukları da bizim kadar vatansever olmalarından dolayı bu gidişatın tehlikesini görmeye ve acısını duymaya başladılar. Uzlaşma olanakları mümkün olmayınca ve hakikatlere yönele çaresi bulunamayınca bir karar almak zorunda olduğumu elbette takdir edersiniz. Çünkü koca bir milletin tehlikeye düşmesine izin verecek adamların böyle işlerin başına geçmesi uygun değildir.”

Tasfiyesi yapılacak olan 14'ler grubuyla ilgili diğer bir meselesi ise tasfiyesi yapıldıktan sonra nereye gönderileceğidir. Bazılarının idam edilmesi, bazılarının da yurt içinde bir yerlere gönderilmesi yönünde fikirler sunulmuştur. Sonuç olarak yurtdışında görevlendirme yapılması kararı alınmıştır. Nereye gönderileceklerini tespitini ise General İrfan Tanseli yapmıştır En sonunda bu sorunda karara bağlanarak yurtdışında görevlendirmelerine karar verildi. Nereye gönderileceklerini tespit edecek olan isim olarak da General İrfan Tanseli belirlenmiştir (Maraşlı, 2008:127).

13 Kasım Harekatı'ndan bir gün öncesi akşamında Numan Esin, Alparslan Türkeş'in evine gitmiştir. Türkeş, “*Durum bildiğin gibi değil Numan, bu adamlar kötüye doğru yol alıyor*” şeklinde ifade etmiştir. İkisinin kulağına gelen bazı duyular üzerine bu konu hakkında düşüncelerini bildirdikten sonra “Artık evimizde kalamayız. Güvendiğimiz birlikler yanında kalalım” kararını vermişlerdir. Lakin bu kararı uygulayacak kadar zamanları olmamıştır (Esin, 2005:169). 13 Kasım tarihinde saat 07:00'de Cemal Gürsel, Milli Birlik Komitesinden tamamen ilişkisinin koparıldığına dair sarı zarfları 14'ler grubuna yollanmasına ve zarfların sivil polisler tarafından

jiplerle teslim edilme kararı vermiştir (Esin, 2005, 129). Göndermiş olduğu zarfta şunlar yazmaktaydı (İpekçi, Coşar, 1965:504):

Sayın Bay...

1. TSK adına millete verilen sözün yerine getirilmesinde yaşanan aksaklıklar ve zorluklar karşısında vaki talep üzerine MKS'ni feshetmiş bulunuyorum.

2. Sağlamış olduğunuz yüksek hizmete layık bir biçimde size verilecek olan dış vazife beklemenizi, bu süreç içerisinde şahsınızın ve vatanın menfaati açısından evinizden dışarı çıkmamanızı, ziyaretçi kabul etmemenizi aksi halde hakkınızda 6 ve 25 numaralı yasa gereğince tatbik edileceğini ve bugünden (13 Kasım) itibaren emekliye ayrıldığınızı bildiririm.”

Sabah beklemedikleri bir anda birkaç asker ve polisi gören 14'lerin hepsi tepkilerini farklı tarzlarda göstermişlerdir. Bu durum karşısında bazıları öfkelenmiş, bazıları zorluk çıkarmayarak razı olmuş, bazıları ise Cemal Gürsel'i arayıp durumu izah etmeye çalışmışlardır. İçlerinde en sert tepki gösteren Alparslan Türkeş'tir. Türkeş, zarfı alıp okumuş ve bir süre evinde tutulmuştur. Daha sonra ise evinden alınmak üzere tekrardan kapısı çalınmış lakin kapıyı açmayınca polisler tarafından kapısı kırılarak alınmıştır (Milliyet, 14 Kasım 1960).

Muzaffer Özdağ ise asker ve polislerden zarfı aldıktan sonra hemen Cemal Gürsel'i aramıştır. Gürsel'e büyük bir yanlış yapmakta olduğunu eğer bu yanlışta dönülmemesi halinde kötü şeylere yol açacağını izah etmeye çalışmıştır. Cemal Gürsel ise Muzaffer Özdağ'a yanıt olarak alınan karara saygı duyması gerektiğini ve yurtdışında verilen vazifeye gitmesinin herkes için en doğrusu olacağını ifade etmiştir. Aldığı bu yanıtla tatmin olmayan Muzaffer Özdağ, Dündar Taşer ile birlikte Cemal Gürsel'i görmek için yola çıkmışlardır. Lakin büyük yollar barikatlarla kapalı olmasından dolayı Meclis binasına gitmeye karar vermişlerdir. Meclisi her ikisi de sakinleştirildikten sonra götürülmüştür (Örtülü, 1966: 53). Orhan Erkanlı, bu durumu öfkeyle karşılamış sakinleştirilememesi üzerine uçakla Erzurum'a götürülerek bir süre orada kalması sağlanmıştır.

Şefik Yüceoğlu ve Münir Köseoğlu o gün İstanbul'da olmalarından dolayı getirmek için asker ve polislerden oluşan ekipler tarafından alınmıştır. Bütün bu yaşanan olaylara karşın 14'lerin tümü tevkif edilmiştir (Oktay, 1962:23-24). Cemal Gürsel tasfiye gerekçesinde; "Komitedeki fikir ayrılıklarının Millette endişe ve güvensizlik yarattığını" belirtmiştir. (Milliyet,14.10,1960)

Cemal Gürsel aynı günün sabahı saat 07:30'da radyolardan bu durumun açıklamasını yapmıştır. Radyoyu dinleyen halk bu yaşanan olayları şaşkınlık içerisinde dinlemiştir. Cemal Gürselin yapmış olduğu açıklaması ise şöyledir (Ulus, 14 Kasım 1960): *"MBK'nin çalışmaları vatanın yüksek çıkarlarını tehlikeye sokacak duruma düşürmesinden dolayı, TSK VE MBK üyelerinin istekleri üzerine 13 Kasım 1960 tarihinden itibaren Milli Birlik Komitesini fesh etmiş bulunmaktayım"*

Türk milleti adına yasama yetkisine sahip olacak yeni MBK üyeleri aşağıda sırasıyla verilmiştir:

Başkan	Cemal Gürsel
Üyeler	Ekrem Acuner
	Refet Aksoyoğlu,
	Mucip Ataklı,
	Emanullah Çelebi,
	Vehbi Ersü,
	Suphi Gürsoytrak,
	Suphi Karaman,
	Kadri Kaplan,
	Kâmil Karavelioğlu,
	Osman Köksal,
	Fikret Kuytak,
	Fahri Özdilek
	Sezai Okan,
	Cemal Madanoğlu
	Sami Küçük
	Mehmet Özgüneş,

	Selahattin Özgür
	Şükran Özkaya
	Haydar Tunçkanat
	Sıtkı Ulay
	Ahmet Yıldız
	Muzaffer Yurdakuler

Tablo 2 Yasama Yetkisi Olan MBK Üye Listesi

Yeni Milli Birlik Komitesi, en yakın zamanda kurulması planlanan Kurucu Meclis ile beraber vatanın düzeni demokratik kurallara göre düzenlenecekti. Vazifesinden af edilen üyeler emekliye ayrılacaktı. Bu husustan Devlet Başkanı'ndan başka bir şahıs ve makama beyanat verilmeyecektir. Ayrıca bundan sonraki süreçte hiçbir tasfiyeye de müsaade edilmeyeceği belirtilmiştir (Milliyet,14.10,1960). 13 Kasım 1960 tarihinde gerçekleşen bu tasfiye, vazifelerinden uzaklaştırılanların sayısının 14 olmasından dolayı Türk Basını tarafından "14'ler" olarak anılmıştır. Dış basında ise "Radikal Reformistler" ya da "Türkeş Grubu" olarak adlandırılmıştır (Türkeş, Baykal, Özdağ, 1965:62).

14'lerin yurtdışındaki yeni vazifelerine gönderilmek için ertesi sabah Mürted Hava Üssü'ne gönderilmişlerdir. Orhan Erkanlı, yurtdışına sevk edilene kadar tutuldukları yerin nasıl olduğunu söyle anlatmıştır: *"Mürted'in hapishaneden bir farkı yoktu. Yattığımız küçük odanın perişanlığı, pisliği, subayların yüz ifadeleri görülecek şey değildi. Balmumcu ve Yassıada'yı beğenmeyenlerin birde burayı görmelerini çok isterdim. Düne kadar arkadaşına, amirine kötü muamele yapmaktan çekinmeyenler, günlerce bir sıcak çorba bile vermeyen bu insanlar onlara neler yapmaz ki? Mürted'de tutuklu olan arkadaşlarımız diğer odalarda kalmalarına rağmen iletişime geçemiyorduk, ziyarete gelen görevli subaylardan sadece bilgi alabiliyorduk..."* (Erkanlı, 1972: 178).

Tasfiyenin ardından geri kalan komite üyeler: *" Bize ne yapacaklar şimdi? Ne olacak şimdi? "* sorusunu kendi içlerinde sormaya başlamışlardır. Orhan Kabibay ve Orhan Erkanlı'nın yakın arkadaşı olan Faruk Güventürk, Alparslan Türkeş'le yakınlığı bilinen Adnan Çelikoğlu'na *"Dün akşam seninkileri paketledik"* demiştir. Çelikoğlu ise

yanıt olarak “*Kimleri paketledin?*” demiştir. Bu sorunun üzerine Faruk Güventürk tasfiyesi yapılan 14 üyenin isimlerini sıralamıştır. Adnan Çelikoğlu durumun şaşkınlığını gizlemekte zorlanmıştır. Faruk Güventürk'ün daha düne kadar kader birliği yaptıkları arkadaşları hakkında bugün “paketledik” diyerek anlatması komite içinde dengelerin değişeceğinin sinyallerini vermeye başlamıştır. Bu konuşmanın ardından 14'lere yakın olmasında dolayı Adnan Çelikoğlu'nun yetkilerine de kısıtlama getirilmiştir (Çelikoğlu, 2010:157-158).

Milli Birlik Komitesi içerisindeki kriz 14'lerin tasfiyesiyle çözüme kavuşmuş gibi görünmesine rağmen kalıcı bir çözüme ulaşamamışlardır. 14'ler Olayı ordu içinde de bazı örgütlerin doğmasına sebebiyet vermiştir. 14'lerin tasfiye edilmesine tepki gösteren bazı askerler toplanıp, yarım bıraktıkları projeleri hayata geçirilmesi için hazırlıklara başlamışlardır. Yarım kalan reformların tamamlanması, disiplinin tekrardan sağlanması ve Milli Birlik Komitesini doğru yola sevk edip ülke politikasını tekrardan kontrol edilmesi için Silahlı Kuvvetler Birliği oluşturulmuştur (Örtülü, 1966:53).

1.6. Milli Birlik Komitesi ile Silahlı Kuvvetler Birliği Arasındaki Çatışmalar

14'lerin tasfiyesinden sonra MBK'nin kendi arasında parçalandığını ve bir anlamda yasallığını yitirdiğini ileri süren bir grup subay Silahlı Kuvvetler Birliği adıyla bir yapılanmaya gitti. Böyle bir oluşumun ortaya çıkması, Milli Birlik Komitesi'nin görevini yerine getiremeyişiyile açıklanmaya çalışılmıştır. Komite üyelerinin 13 Kasım 1960'ta birbirlerine güvenlerini yitirdikleri belirtilmektedir. İhtilalin, yıktığı zihniyeti ve temsilcilerini bertaraf edemediği için kendi evlatlarını feda ettiği vurgulanmaktadır. Silahlı Kuvvetler Birliği'nin kurulmasında “ihtilale sahip çıkılması” anlayışının etkin olduğu, TSK'nde kalan bir avuç generalin, Komite'nin benimsenmesine imkân olmayan sınırsız ve kanunsuz davranışları karşısında sessiz kaldığı işte bu yüzden SKB'nin de aşağıdan yukarı bir oluşum gösterdiği iddia edilmektedir. Birliği kuranların vatanperverane hislerle hareket ettikleri ancak, zaman içerisinde güçlenen bu yapıya sızmaların da başladığı ifade edilmektedir. Bu yapılanmanın içerisinde idealistlerin yanında, “Silahlı Kuvvetlerin” CHP'nin dümen suyunda olmasından başka fikri olmayanlardan başka, MBK üyesi olmak fırsatını kaçırmış her türden kişi vardı (Milliyet, 30.11.1960).

1.6.1. 6 Haziran 1961 Tansel Olayı

Milli Birlik Komitesi'ni ordunun saygınlığına zarar verecek uygulamalardan men etmek, siyaset ve siyasetçinin orduya sızmasına engel olmak gibi amaçları vardı (Milliyet, 30 Kasım 1960). İki cunta arasındaki güç mücadelesinin tipik bir örneğiyseniz MBK'nin, adı geçen birliğin üyesi Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'i tasfiye etmek için onu Washington'a tayin ettirmesiydi (Milliyet, 04.06.1961). Fakat başarılı olamadı. SKB buna engel oldu. 4-5 Haziran 1961 tarihlerinde Ankara Harp Okulu, 28. Tümen, askeri okullar ve zırhlı birlikler komutanlığı harekete geçirildi. Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçaklarının 6 Haziran 1961'de Çankaya Köşkü üzerinde uçarak gövde gösterisi yapması üzerine Gürsel, etrafındakilerin önerisiyle Tansel'in yurt dışına atanmasıyla ilgili kararnameyi iptal ettirdi. Yaşanan gelişmelerden haberdar olamayan kamuoyu, Cemal Gürsel'in 27 Mayıs'tan beri başyaverliğini yapan Kurmay Albay Agasi Şen'in istifa ederek emekliliğini istemesini de sıradan bir olay olarak basından öğreniyordu (Milliyet, 09.06.1961). Yine, MBK üyesi ve Ankara Kumandanı olan Korgeneral Cemal Madanoğlu hem MBK hem de Ankara Kumandanlığından istifa etmiştir (BCA, Fon Kodu: 030-01, Yer No: 1-10-3) 9 Haziran'da İrfan Tansel de yüksek rütbeli subaylarla bir toplantı yapmış ancak herhangi bir açıklama yapılmamıştır (Milliyet, 10 Haziran 1961). Muhtemelen MBK'ne karşı yürütülen mücadelenin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Gürsel de, 13 Haziran'da Tansel'i makamında kabul etmiş, gazetecilerin bu görüşmenin memleket meseleleriyle ilgili olup olmadığı şeklindeki bir sorusuna; "Memleket meseleleriyle ne alâkası var? Ordu meselelerini görüşmüş olamaz mıyız?" cevabını vermiştir. Görüşme gizli olmadığı takdirde bunun açıklanmasını rica eden gazetecilere de, "Ordunun gizli bir şeyi yoktur. Ordu tertemizdir" (Milliyet, 14.06.1961) demiştir. Tansel ve SKB öylesine güç kazanmışlardı ki, Tansel'in Washington'a tayin edilmesinde etkili olan Milli Savunma Bakanı Orgeneral Muzaffer Alankuş kendi isteğiyle emekliye ayrılmak zorunda kalmış, Milli Savunma Bakanlığı görevini sivil olarak sürdüreceği açıklanmıştı (Milliyet, 14.06.1961). 28 Haziran'da Paris'ten dönen Alankuş, yorgun olduğunu ileri sürerek sivil olarak sürdürdüğü görevinden de istifa edecekti (Milliyet, 28.06.1961). Her geçen gün etkinliğini arttıran örgüt, MBK üyelerinin askeri karargâhlara ve kışlalara girmesine bile engel oluyordu. MBK'nin orduyla ilgili her türlü eylem ve kararı yasaklanmıştı. MBK'nin gerçekleştirdiği bütün atamalar iptal edildi. Birçok subay emekli olmak zorunda

bırakıldı. Yine SKB'nin hedefinde olan Kara Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Celâl Alkoç da emekliliğini istemişti (Milliyet, 18.06.1961). Tansel'in Washington'a tayinini engelleyecek, bu tayinde rol oynayan Milli Savunma Bakanı ve Kara Kuvvetleri Komutanı'nı saf dışı bırakacak kadar güçlü bu cuntanın niçin MBK'ni dağıtıp da iktidara oturmadiğı sorusu akla gelebilir. Muhtemelen darbe üzerine darbe görüntüsü vermemek için bundan kaçınıldığı düşünülebilir. Bütün generallerin örgütün içinde olduğu, bu arada Sunay'ın da önemli bir güç olduğunu gördüğü an kendisini emniyete almak için örgüte girdiği ve hatta başına geçtiği anlaşılmaktadır (Milliyet, 08.03.1961).

1.6.2. 21 Ekim Protokolü

15 Ekim 1961 seçimleri sonucunda hiçbir parti çoğunluğu sağlayamadı. Bunun üzerine MBK başkanı Cemal Gürsel İsmet İnönü'ye hükümeti kurma görevi verdi. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde başını kurmay Albay Talat Aydemir'in çektiği bir kısım subaylar, yeni meclis yapısının kuvvetli bir hükümet kurulmasına imkân vermeyeceğini iddia ettiler. Meclis'in uzun ömürlü olamayacağını, Türkiye'nin ihtiyaç duyulan kalkınma ve reform hamlelerini bu yapıdaki bir Meclis'le gerçekleştiremeyeceğini savunarak seçimlerin, bütün siyasi partilerin ve Milli Birlik Komitesi'nin feshedilmesi gerektiğini ileri sürdüler. 17 Ekim'de Ankara'da, 19 Ekim'de İstanbul'da yaptıkları toplantılarda tekrar eskiye dönüldüğü, bu keşmekeşin mutlak surette önlenmesi gerektiği ve bir kardeş kavgasına meydan verilmemek gerektiği vurgulandı. Birçok subay seçim sonuçlarını, "bunun için mi darbe yaptık?" diyerek içlerine sindiremediklerini beyan ediyorlardı. 21 Ekim 1961'de, İstanbul valisi Korgeneral Refik Tulga'nın da aralarında bulunduğu 10 General ve 28 Albay Yıldız Harp Akademisi'nde 21 Ekim protokolünü imzaladılar. Buna göre yeni Büyük Millet Meclisi toplanmadan duruma el konacak, iktidar milletin gerçek ve değerli temsilcilerine emanet edilecekti. Siyasi partiler yasaklanacak, seçim sonuçları ve Milli Birlik Komitesi fesih olunacaktı (Milliyet, 20.09.1961). Protokolü öğrenen İsmet İnönü askeri bir müdahaleye kesinlikle karşı çıkacağını bildirdi. Anılan toplantı ve kararlardan haberdar olan Genelkurmay Başkanı Sunay da bu oldubittiye müdahale etti. Bütün kuvvet komutanlarını, ordu, kolordu komutanlarını ve kurmay başkanlarını 23 Ekim'de toplantıya çağırdı. Sert ve etkili bir konuşma yapan Sunay, 21 Ekim protokolüyle alınan kararları doğru bulmadığını, yeni sıkıntılar yaşanabileceğini söyledi. Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü Başbakan olursa her şeyin yoluna gireceğini, Silahlı

Kuvvetlerin millete verdiği sözü tutması gerektiğini, yönetimin seçimin sonucu olarak devredilmesini ve 21 Ekim protokolündeki imzaların geri çekilmesini istedi.

Türkiye'deki politik durumu görüşmek için 21 Ekim 1961 tarihinde Albay Dündar Seyhan, "On dörtler 'in bazı üyeleri ile Brüksel'de görüşmüştür. Dündar Seyhan'ın görüşmeye başladığı gün, aralarında İstanbul Sıkıyönetim ve Birinci Ordu Komutanı Cemal Tural'ın da yer aldığı 28 albay ve 10 generalin katıldığı bir toplantı gerçekleşmiştir. Bu toplantıda seçim neticelerinin değerlendirilmesinden sonra oy birliğiyle "21 Ekim Protokolü" imzaları atılmıştır (Cumhuriyet, 22.10.1961).

Protokole imza atanlar, devrimi halkın gerçek temsilcilerine emanet edilmesi için müdahalede bulunma, seçim sonuçlarını iptal etme, tüm siyasi partileri yasaklama ve Milli Birlik Komitesini feshetmekle tehdit etmişlerdir. Müdahale kararı 25 Ekim tarihinde uygulamaya konulması planlanmıştır. Protokol, siyasi partiler üzerinde istedikleri etkiyi yaratmıştı. 24 Ekim tarihinde, parti önderleri kendi protokollerini imzaladıkları Çankaya Köşkü'ne davet edilerek, uzlaşma yoluna gidilmiştir (Ahmad, 1992:177-178).

24 Ekim tarihinde Kuvvet Komutanları tarafınca hazırlanmış ve dört parti önderinin de imzaladığı protokole göre, Milli Birlik Komitesinin emekliye ayırdığı subayları görevlerine geri verilecek kanunları Meclis'ten geçirtmeyeceklerdi. Bunlara ek olarak meclisteki siyasi partilerin başkanları partileri adına herhangi cumhurbaşkanı adayı göstermeyecekler, Yassıada bulunan mahkumlarının affi hususunda yapılacak bir telifin yersiz olacağını kabul edecekleri belirtilmiştir. (Cumhuriyet, 25.10.1961).

21 Ekim protokolünün işler bir hal almasını, Genel Kurmay Başkanı olan Cevdet Sunay önüne geçmiştir. Cevdet Sunay, kuvvet komutanları ile yapmış olduğu toplantıda durumun ciddiyetini koruduğu lakin İsmet İnönü'nün hükümeti kurması ve Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda müdahaleye gerek kalmayacağını söylemesi üzerine ortam yatıştırılmıştır (Örtülü, 1966: 179-180). 3 Ekim 1961 tarihinde emekliye sevk edilmiş olan Cemal Gürsel'imeclis, 26 Ekim 1961 tarihinde yapılan oylama sonucunda 607 kişiden 434 oy alarak Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (Kara, 2004: 52). Hükümetin acilen kurulması için büyü çaba harcayan Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Millet Meclisi Başkanları ve Senatoyla 7 Kasım tarihinde bir toplantı

yapmasının ardından “üçlü solüsyon” olarak adlandırılan yeni bir teklifin partililere ilan edilmesine karar vermiştir. Bu karar partiler arasında çatışmaya sebebiyet vermiştir. Bu çatışma durdurulamayınca 10 Kasım 1961 günü Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, siyasi parti başkanlarıyla bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıdan sonra Anayasal hakkını kullanıp, hükümeti kurma görevini Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olan İsmet İnönü’ye vermiştir (Son Havadis, 11.11.1961).

Hükümetin kurulması görevi İsmet İnönü için oldukça zorlu bir görevdi. Zira hiçbir parti İsmet İnönü idaresinde çalışmayı kabul etmiyordu (Ahmad, 1992:208). İsmet İnönü koalisyon için Adalet Partisini önermiştir. Aslında diğer partilere de öneri sunulmuş olup, lakin onlar geleceğe yönelik yatırım yapmak istemelerinden dolayı teklifi kabul etmemişlerdir. Adalet Partisi, uzun tartışmalar sonucunda biraz Ragıp Gümüşpala’nın baskısıyla teklifi kabul etmiştir. Bu ortaklık, beklenildiği üzere Adalet Partisinin aleyhine olmayıp, lehine dönüşmüştür. Adalet Partisi o dönemim etkin çevrelerinde itibarı artmış ve resmi olarak kendisini kanıtlama fırsatı yakalamıştır (Çavdar, 1983: 209).

Uzun bir süre devam eden Milli Şef ve Ebedi Şef dönemi, 10 yıl devam eden Demokrat Parti iktidarından sonra gelen 27 Mayıs olayı ve Cumhuriyet tarihinin de ilk koalisyon hükümeti böylece kurulmuştu. Böyle Türkiye politik hayatına yeni bir kavram eklenmiştir. Özellikle birbirlerine zıt iki ayrı kutubun koalisyonu; Cumhuriyet Halk Partisi ile kapatıla Demokrat Partinin devam olan Adalet Partisiyle olmuştur (Kara, 2004: 26). Adalet Partisi Genel İdare Kurulu’nun katılma kararının açıklanmasıyla 16 Kasım 1961 günü Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi koalisyon Protokolünü imzalamışlardır (Ahmad, 1976: 240-241).

T. C. Anayasası’nın 102’nci maddesine göre hazırlanan bakanlar kurulu Tablo 3’de verilmiştir (T.C. Hükümetleri, 1978: 15-16: Ahmad, 1976: 240-241):

Tablo 3 Bakanlar Kurulu

GÖREVİ	İSMİ	PARTİ
Başbakan	İsmet İNÖNÜ	Malatya, CHP
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	Ali Akif EYİDOĞAN	C. S. Üyesi, Zonguldak, AP

Devlet Bakanı	Turhan FEYZİOĞLU	Kayseri, CHP
	Avni DOĞAN	Kastamonu, CHP
	Hıfzı Oğuz BEKATA	C. S. Üyesi, Ankara, CHP
	Necmi ÖKTEN	Çorum, AP
	Nihat SU	Antalya, AP
Adalet Bakanı	Kemal Sahir KURUTLUOĞLU	C. S. Kontenjan üyesi
Millî Savunma Bakanı	Mehmet İlhami SANCAR	İstanbul, CHP
İçişleri Bakanı	Ahmet TOPALOĞLU	Adana, AP
Dışişleri Bakanı	Selim Rauf SARPER	İstanbul, CHP
	Feridun Cemal ERKİN	TBMM dışından
Maliye Bakanı	Osman Şefik İNAN	Çanakkale, CHP
Millî Eğitim Bakanı	Mehmet Hilmi İNCESULU	Çorum, CHP
Bayındırlık Bakanı	Mehmet Emin PAKSÜT	Ankara, CHP
Ticaret Bakanı	Mehmet İhsan GÜRSAN	İzmir, AP
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Süleyman Suat SEREN	C. S. Üyesi, Isparta, AP
Gümrük ve Tekel Bakanı	Şevket PULATOĞLU	C. S. Üyesi, Trabzon, AP
Tarım Bakanı	Ali Cavit ORAL	Adana, AP
Ulaştırma Bakan	Mustafa Cahit AKYAR	C. S. Üyesi, Denizli, AP
Çalışma Bakan	Bülent ECEVİT	Ankara, CHP
Sanayi Bakanı	Fethi ÇELİKBAŞ	Burdur, CHP
Basın-Yayın ve Turizm Bakanı	Kamran EVLİYAOĞLU	Samsun, AP
İmar ve İskân Bakanı	Mehmet Muhittin Güven	İstanbul, AP

II. BÖLÜM

2. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ YASAMA FAALİYETLERİ

27 Mayıs 1960 Tarihinde Yönetime el Koyan Milli Birlik Komitesi, Genel Kurul Toplantısının birinci birleşimini 24 Haziran 1960 tarihinde Komite başkanı Cemal Gürsel'in açılış söylevi ve ardından Milli Birlik Komitesi üyelerinin ant içmeleriyle yasama faaliyetlerine başlamışlardır (Seyitdanlıoğlu, 2015: 1). 27 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi 24 Ekim 1961 Tarihine kadar 108 Birleşimde 375 kanun çıkardığı bilinmektedir. İlk başta Kanunları tek başına çıkarırken 6 Ocak 1961 tarihinden itibaren varlığını 157 sayılı kanun ile kurulan Kurucu Meclis yapısı içerisinde sürdürmüştür. Kurucu Meclis İki farklı yapıdan oluşmaktadır. Bir kanadını MBK diğer kanadını ise mevcut koşullar içerisinde milletin en geniş şekliyle temsil edileceği düşüncesi göz önünde bulundurularak kurulan Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss. 41-51).

Milli Birlik Komitesi'nin çıkardığı 375 Kanun içerisinde; çıkarılan af kanunları kurulan yeni teşkilatlar ve yürütme faaliyetleri Milli Birlik Komitesinin amaç ve hedeflerini öğrenmek açısından önem arz etmektedir. Geriye kalan kanunlar ise Türkiye'nin diğer devletlerle kurduğu ilişkiler, 1961 yılı bütçe kanunları, basın, altyapı çalışmaları gibi farklı konuları kapsamakta olduğu bilinmektedir. 24 Ekim 1961'de TBMM'nin açılmasıyla Milli Birlik Komitesi yasama faaliyetlerine çift başlı meclisin Cumhuriyet Senatosu kanadı olarak yasama faaliyetlerine devam etmiştir.

2.1. Milli Birlik Komitesi Hükümet Programı

11 Temmuz 1960 tarihinde Pazartesi günü ikinci bileşimini gerçekleştiren MBK, Bakanlar Kurulunun Programı açıklanmıştır. Programın geç açıklanmasının sebebi Hükümetin ilk günlerde göreve başladığı günden beri farklı sorunlarla karşılaşmasından kaynaklandığı söylenmiştir sonuç olarak birleşime başkanlık eden Köksal Osman tarafından hükümet programı okunmuştur. MBK tarafından I. Milli

Birlik Komitesi Hükümeti kurulmuştur. Kurulan Hükümet kendilerine “İnkılap Hükümeti” adını vermişlerdir. Programının içeriği aşağıda belirtildiği gibi açıklanmıştır (MBK GKT, C. 1, B. 2, 11.07.1960, ss. 4).

Milli savunma konusunda yapılacak inkılaplar; Milli savunmanın daha fazla güçlendirilmesi için uğraşılacağı belirtilmiştir. Savunmada insan gücü yerine daha çok Modern araçlara dayalı teknoloji den faydalanılacaktır denilmiştir. Ayrıca askeriyede görev alan Subay, Astsubay ve Erlere daha iyi bakılması için uğraşılacağı, aynı zamanda müttefikleri ile aralarının iyi tutulacağı belirtilmiştir.

Dış politika konusunda yapılacaklar; Dış Politikada Türkiye’ye karşı saygı ve itibar gösterilecek bir siyasetin izleneceği belirtilmiştir. Diğer ülkelere karşı düşmanca hareket edilmeyeceği ve dost olan ülkelerle de dost kalınmaya devam edileceği belirtilmiştir. Dünya Barışının devam ettirilmesi içinde Birleşmiş Milletler ile NATO ve CENTO ittifaklarına uygun bir çerçevede hareket edileceği belirtilmiştir. Balkanlardaki Dış Politikada; Yugoslavya ile olan ilişkileri Türkiye’nin çıkarları doğrultusunda devam ettirileceği, Yunanistan ‘a karşı ise Kıbrıs’taki Türklerin hakkının korunacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin üyesi olduğu Avrupa konseyi konusunda konseye de bağlı kalacaklarını belirtmiştir. Diğer ülkelerle de BM kriterleri çerçevesinde hareket edeceklerini belirtmiştir. Türkiye’nin diğer komşuları ve sınırları konusunda; Irak ve Suriye ile ilişkilerin daha da geliştirilmesini ön görülürken, SSCB ile ilişkilerin saygı çerçevesinde yürütüleceği belirtilmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 2, 11.07.1960, ss. 4-5). Mali ve iktisadi Politikanın Temel prensipleri; Bütçe ihtiyaçlarını, karşılamak için Devletçe piyasaya para, pay senedi, tahvil çıkarma gibi işlemler ile ihtiyacı karşılama usulüne son verileceği belirtilmiştir. Hazinesinin güçlendirilmesi sağlanarak ödemelerin zamanında yapılması için uğraşılacağı belirtilmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 2, 11.07.1960, ss. 5).

Ticaret politikası; Ticarete Serbest bir piyasa düzen ile ihtiyaç duyulan mallar çoğaltılarak, fiyatlardaki yükselişin önüne geçilecek ayrıca istikrar ve düzenin sağlanması için mücadele edilecektir. Dış Ticarete de Dünya ki geçerli olan fiyat seviyelerine ulaşması başlıca hedefleri arasında yer alacağı belirtilmiştir. Ulaştırma politikası; Ulaştırma alanında; kendi kendine yetecek bir hizmet politikası uygulanacak ayrıca kamu hizmeti olan ulaşırmada gereksiz masraflardan ve lüksten kaçınılacağı

belirtilmiştir. Bayındırlık Politikası: Bayındırlık konusunda belediyelere yapılacak olan kredi yardımları, öncelikli olarak önemli işleri öncelik sırasına konularak hizmet verilecektir. Şehirler ve kasabaların imarında dikkat edileceği belirtilmiştir. Milli Eğitim Politikası; Milli eğitim; durgun olan halinden alınarak yeni modern yani daha yapısalcı bir hal alması için uğraşılacağı belirtilmiştir. Ve böylece eğitimdeki yeni düzen sağlanmış olacaktır. Sağlık Politikası; Sağlık personellerinin durumunun düzeltileceği, köy sağlığı konusunun sağlam temeller üzerinde yeni bir yapının kurulacağı belirtilmiştir. Yüksek donanımlı hastanelerin kurulacağı belirtilmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 2, 11.07.1960, ss. 8).

2.2. Milli Birlik Komitesi Döneminde Çıkarılan Af Kanunları

27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi Başta olduğu süreç içerisinde farklı tarihlerde farklı noktalarda af kanunları çıkarmıştır. İlk af girişimi yönetimi ele aldıkları günün ertesinde 28 Mayıs saat 3:00 itibariyle Türk Demokrasisinin gelişmesi uğrunda mücadele eden basın mensuplarının tutuklanması ve göz altına alınmaları anayasaya aykırı bulunarak Milli Birlik Komitesinin 22 numaralı tebliği ile serbest bırakıldı. (Aydın, 1960:59). Af noktasında atılan bu adım dışında 28 Haziran 1960 tarihinde “Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Geçici Kanun” çıkarıldı (Resmi Gazete, Sayı: 10539, 30.06.1960). Bu af tasarısı tarihe “27 Mayısçıların Affı” diye geçmiştir. Ayrıca aynı gün içerisinde Silâh Taşıyanların Affına dair kanunun çıkarıldı. Daha sonra Milli Korunma Suçlarının Affına dair kanun çıkarıldı. En son olarak 26 Ekim 1960 tarihinde genel af kanunu çıkarılmış ve bu kanuna ek olarak da 18 Kasım 1960 tarihinde “Genel Af Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı yeni Hükümler Ekleme Yapılmasına dair Kanun” çıkarılmıştır (Resmi Gazete sayı:10661 22.11.1960).

2.2.1. 27 Mayısçıların Affına Dair Kanunun Teklifi

28 Haziran 1960 tarihli “*Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Geçici Kanunu*” Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunda; 27 Mayıs 1960 tarihinden önce işlenmiş bulunan, bakanlıkları alenen kışkırtma, küçük görme ve değersizleştirme, Tahkikat komisyonuna muhalefet etmekten, Hürriyet Mücadelesi uğruna yapılan toplantı, gösteri yürüyüş yapmaktan,

gözaltına alınan ve tutuklananların suçları ve cezaları bütün halleriyle af edilmiştir” (Resmi Gazete, Sayı: 10539, 30.6.1960). 26 Ekim 1960 tarihinde çıkartılan diğer bir kanunla da 27 ve 28 Nisan 1960 tarihlerinde “İnkılâp hareketleri lehine” fiilen katılmış olan askeri görevlilerin bu tarihlerde işledikleri suçlardan dolayı haklarında takip yapılmayacağı ve mahkûmiyeti olanların ise affedildiği belirtilmiştir (İnkılap Kanunları, 1961:83).

2.2.2. Silah Taşıyanların Affına Dair Kanun Teklifi

Demokrat dönemindeki olaylar ve karışıklıkların etkisiyle halkın silahlanmış olabileceği endişesinden ötürü Milli Birlik Komitesi tarafından “*Silah taşıyan veya bulunduranların affına dair geçici kanun*” (Resmi Gazete: 30.06.1960-Sayı:10539). Yürürlüğe konulmuştur. Bu kanun I. Maddesine göre; Ruhsatsız silah taşıyanlar ve bulunduranlar belirlenen süre içerisinde silahlarını teslim etmeleri durumunda haklarında silah taşıma ve bulundurma suçundan ötürü göz altılarının yapılamayacağı belirtilmiştir. Aynı kanunda; 30 gün içerisinde ruhsatlı ve ruhsatsız silahını teslim etmeyenler hakkında ise “6136 sayılı Ateşli silahlar ve bıçaklar hakkındaki kanunun ceza” hükümleri üç katına çıkartılarak uygulanır. Böylece silah taşıyanlar af edilmiş olunuyordu (Cumhuriyet, 30.06.1960).

2.2.3. Milli Korunma Suçlarının Affına Dair Kanun Teklifi

Türkiye II. Dünya savaşına doğrudan girmese de savaşın etkisiyle 18 Ocak 1940'ta Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır. Çıkarılan kanunla; üretim hedefleri belirlenerek, ihtiyaç olması durumunda özel girişimin elinde bulunan ithal malları stoklama, çalışma saatlerinin arttırılması, fabrikalara el koyma gibi çok sıkı tedbirler alınmıştır. Milli Korunma Kanunu beklenen sonucu vermeyerek bazı kesimlerin güçlenmesinde neden olurken yasanın uygulanması sırasında ortaya çıkan yolsuzluk iddiaları halkın, partiye ve hükümete olan güvenini etkilemiştir (Albayrak, 2004: 24-30). Ayrıca bu kanun çerçevesinde dengesiz fiyat artışlarının önüne geçmek için Petrol Ofisi ile Et Balık Kurumu oluşturulmuştu. Kanunun çıktığı süreç içerisinde DP Döneminde de bu kanun yürürlükte kalarak varlığını devam ettirmiştir. Süreç içerisinde birçok kişi çıkarılan kanundan ötürü cezaya çarptırılmış ve birçok kişinin yargılanmaları da devam etmekteydi.

“*Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilâtı, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümlerin İhdasına Dair Kanun*” Teklifi ile gerçekleşmiştir Gelen kanun teklifi ile davaları devam eden Tüccar ve esnaflardan oluşan 4703 Milli Koruma suçlusunun Affedilmesi ön görülmüştür. Ancak suç keskinleşmiş olanlar ile para cezalarının af kanununun dışında tutulmuştur. Aynı zamanda milli koruma kanunun yerine İktisadi Tedbir Tasarısı çıkartılması da düşünülmüştür (Resmi Gazete: Sayı: 10605, 16.09.1960).

9 Eylül 1960 tarihinde Milli Güvenlik Kurulunda görüşülen kanun teklifi ancak karara bağlanarak Milli Korunma Dairesi ve Ticaret Bakanlığına bağlı bulunan Tahsis ve Tevzi Daireleri kaldırılmış ve mal varlıkları ise hazineye devir edilmiştir. Daha önce Milli Koruma Kanununa Bağlı olarak kurulan Petrol Ofisi ve Et Balık Kurumunun varlığını devam ettirilmesine ise herhangi bir sakınca görülmemiştir (TBMM. MBK. GKT. C.I, B.VIII, 09.09.1960, ss.17).

2.2.4. Genel Af Kanunu

27 Mayıs 1960 Tarihinde yönetime el koyan ordu, geçmişin kötü anılarını ortadan kaldırmak ve sosyal açıdan bütünleşmeyi sağlamak için 27 Mayıs tarihine kadar işlenen suçlarla ilgili 26 Ekim 1960 Tarihinde “*Genel Af Kanunu*” çıkarılmıştır (Resmi Gazete, Sayı:10641 28.10.1960). Çıkarılan Af kanuna göre; 5 yıldan az ceza yiyenlerin cezaları af edilmesini ön gördüğü için cezaevinde bulunan yaklaşık 25 bin kişinin bu kanundan faydalanarak serbest kalması sağlanmış, aynı şekilde 27 ve 28 Mayıs günü harekete geçen askerlerin de af kanundan faydalanmaları sağlanmıştır (Milliyet, 27.10.1960). Bu durumda 27 Mayıs ihtilalini gerçekleştiren askerler kanun karşısında da af edilmiş olunuyordu

Beş yıldan fazla ceza yiyen hükümlülerin cezaları ise 3/1 oranında cezaları indirilirken devlete karşı işlenen bazı suçlular, tecavüz suçluları ve Atatürk’ün aleyhinde işlenen suçlular genel af kapsamı dışında tutulduğu bilinmektedir.

2.2.5. Genel Af Kanuna Ek Kanun

18 Kasım 1960 Tarihinde Genel af Kanununa ek bir kanun konularak 113 numaralı kanunla; sürekli aynı suç işleyenler ve adam öldürenler af kanunun dışına çıkarılmıştır. Ayrıca bu ek kanun kapsamında suçları affedilen kişilerin aynı suçları

işlemesi durumunda işledikleri suçun gen af ile suçlarının af edilen kısmı da tekrardan eklenip cezalandırılacakları belirtilmiştir. 5 seneyi geçmeyen suçlar tekrardan af edilmiş ve 5 yıldan az olan para cezasına çarptırılanların suçlarda af edilmiştir. Ağırlaştırılmış Müebbet hapis cezasına çarptırılmış olan suçların cezası yirmi dört yıla indirilmiştir. Bu kanundan da yaklaşık 25 bin tutuklu serbest bırakılmıştır (Hürriyet, 20.11.1960).

2.3. Milli Birlik Komitesi Döneminde Kurulan Teşkilatlar

27 Mayıs Askeri Müdahalesi ile yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi'nin I. ve II. döneminde onun üzerinde farklı alanlarda yeni teşkilatlar kurduğu bilinmektedir. Kurulan teşkilatların bir kısmı günümüzde varlığını hala koruduğu bilinmektedir.

2.3.1. İnkılâp Mahkemeleri Kurulması

İnkılap Mahkemesi'nin icap edilen yerlerde kurulmasına Milli Birlik Komitesi karar vermiştir. Komite Sekreterliği'nin yaptığı açıklamaya göre; *“iki aydır güzel ve iyi niyetler ile ülkeyi yöneten Hükümet ve Milli Birlik Komitesi'nin icraatlarını halk tasvip etmiştir. Ama milletin kötülüğünü isteyen ve düşleyen, kendi çıkarlarının bozulması, kişilerin açık veya gizli şekilde kötü davranış, konuşmaları ve tutumları ile de milli birlik ruhuna zarar verme çalışmalarına engel olmak için gerekli görülen yerlerde İnkılap Mahkemeleri'nin kurulmasına karar verilmiş ve bu tasarı Milli Birlik Komitesi'nce kabul edilmiştir”*. (Milliyet, 04.08.1960).

Bakanlar Kurulu'nun gösterdiği gerekçe üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nce gerekli ve yeterli görülen yerlere gezici veya sabit İnkılap Mahkemeleri kurulacağı söylenmiştir. Milli Birlik Komitesi'nce İnkılap Mahkemeleri ile kaza çevreleri tayin edilir. İnkılap mahkemeleri bir savcı, bir başkan ve iki üyeden oluşmaktadır. Mahkemenin bakacağı suçlar; Türk Ceza Kanunu'n da ikinci kitabının beşinci babının 1. ve 2. Faslında yazılı bulunan suçlar ve Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitabının birinci babının 1.2. ve 4. Fasıllarında yazılı suçlardır. Milli Birlik Komitesi üyelerinin ya da Bakanların ya da Devlet Başkanı'nın şahıslarına karşı ne amaçla olursa olsun tecavüz edenler, inkılap hareketine karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde propaganda gerçekleştirenler veya herhangi bir faaliyette bulunanlardır. Kararlar İnkılap Mahkemesi'nde kesindir. Fakat maznun ve savcı tefhim tarihi itibari ile 3 gün içerisinde mahkemeden, mahkeme kararının yeniden gözden geçirilmesini isteyebilir. (Resmi Gazete, Sayı: 10584, 22.08.1960)

49 muhtelif madde ile Türk Ceza Kanunu'nun da bahsedilen suçlar İnkılap Mahkemeleri'nde yargılanması gereken suçlar arasına girmiştir. Bu suçlar; Orduyu isyana sevk edici, yabancı hükümetler ile münasebetleri sabote edici, hükümet aleyhinde halkı silahlandırınca, Milli birliği bozucu içerde ve dışarıda devletin itibarını sarsıcı milleti ikiye bölücü dini istismar edici... (Milliyet, 20.8.1960).

Bu mahkemelerde görülen 3 önemli özellik; Kararların kesin ve net olması, davaların izin almaksızın takip edilecek olması ve savcılarının sorgu hâkimi yetkisini taşıyacak olmasıdır. Bu belirtilen özellikler ile İhtilal Mahkeme özelliklerinin taşındığını da göstermiştir (Milliyet, 20.8.1960). Muharrem İhsan Kızıloğlu (İçişleri Bakanı) yaptığı bir açıklamada şu şekilde söylemiştir; “*İnkılâp Mahkemeleri hadiselerin doğuşunu önlemek için kurulacaktır.*” Halkın mahkemelerin çalışmasına gerek kalmayacak şekilde davranışlar da bulunacaklarını umut ettiğini belirtmiştir. (Milliyet, 07.08.1960). Bakanlar Kurulu'nun 24 Ağustos 1960 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda Adalet Bakanı, İnkılap Mahkemeleri'nin kurulması talebi ile toplantıya katılmış yani formalitelerin bir an önce halledilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Asayiş bakımından bir sorun olmadığını İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu açıklamış ve toplantıda bulunanların çoğu memleket içerisinde yaşanan huzursuzlukların inkılabı karşı faaliyetler olmadığını savunmuştur. Siyasi düzenin daha kurulmamış olması, ihtilalin sadece kendi çıkarları için gerçekleştiğini düşünen kişilerin Demokrat Partililere aşırı ve haksız davranışları nedeninden kaynaklandığı konusunda hemfikir olmuşlardır. İnkılap Mahkemeleri'nin kurulması değil, bu durumun sona ermesi için Yassıada Mahkemelerinin bir an önce sona ermesi ve siyasi yapıya düzen getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. İnkılap Mahkemeleri'nin kurulmasına Bakanlar Kurulu o gün karar vermiştir. Milli Birlik Komitesi de o gün 4 farklı yerde İnkılap Mahkemeleri'nin kurulması kararını almıştır (Milliyet, 30.05.1988).

62 Sayılı İnkılap Mahkemeleri Kanunu 18 Ağustos 1960 tarihinde çıkarılmıştır. Kanunun çıkarılmasına rağmen İnkılâp Mahkemeleri için hiçbir zaman harekete geçilmemiştir. Şevket Süreyya Aydemir bu olayı şu şekilde anlatmıştır; Eğer Yüksek Adalet Divanı yerine, Milli Mücadele devrinin İstiklal Mahkemesi'ne benzer, fakat ölüm cezalarını infaz yetkisi olmayan İnkılâp Mahkemeleri harekete geçirilebilseydi, ihtilalin sağlığı korunur ve Yassıada safhasına gelmezdi. (Aydemir, 2011: 469)

İnkılâp Mahkemeleri Kanunu'n da dikkat çeken zaaf; İnkılâp Mahkemeleri'nin Bakanlar Kurulu tarafından gösterilen sebepler üzerine kurulmasıdır. Oysaki Komite iktidarında komite inkılapçı organdır. İnkılâp Mahkemeleri ise mahkemedir. İnkılabı tehdit eden suçlar takdiri ve anlamları sadece Milli Birlik Komitesi'nin takdiri ile ilgilidir.

Şevket Süreyya İnkılâp Mahkemeleri için; “*İnkılâp Mahkemeleri'nin daha doğarken havada kalmaya ve işlememeye mahkûmdur.*” Açıklamasını yapmıştır. İnkılâp Mahkemeleri'nin ihtilal olabileceğini ve böylece Yassıada Mahkemeleri'nin yükünün hafifleyebileceğini ve belki de Yassıada Mahkemeleri'ne gerek kalmayabileceğini belirtmiştir. İnkılâp Mahkemeleri konusunda öyle bir durum oluşmuştur ki Kabine Milli Birlik Hükümeti'ne değil, Milli Birlik Hükümeti Kabine'nin inisiyatifine kalmıştır. (Aydemir, 2011:470). Balıkesir Ağır Ceza ve Asliye Mahkemeleri İnkılâp Mahkemeleri Kanunu'nun yayınlanmasından sonra devam ettikleri dava hakkında görevsizlik kararı almıştır. Mahkemelerin daha faaliyete geçmemiş olması ile Yargıtay kurulmamış olduğu kararını vermiştir (Milliyet, 31.08.1960).

Milli İnkılap Hareketi olarak Milli Birlik Komitesi'nin nitelendirdiği müdahale ve onu ele alan yöntemin korunması için İnkılap Mahkemeleri Kanunu çıkarılmıştır. İnkılap Mahkemeleri Kanunu'n suçları içinde bulunduran birçok maddesi Türk Ceza Kanunu'nda da bulunmaktadır. Tek farklı olan yer 3. maddenin 4. fıkrasıdır. Milli İnkılap hareketine ve onun esaslarına karşı bu maddede herhangi bir faaliyette bulunanların yargılanacağı belirtilmiştir. İnkılap Mahkeme'sinin diğer suçlar için öngördüğü ceza Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen cezaya göre daha ağır olacağı ve kovuşturma, soruşturma süreçlerinin daha kısa olacağı kanunlaştırılmıştır. (Nalbant, 2018:554).

2.3.2. Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kurulması

Devlet Planlama Teşkilatı'nın görevi; sosyal ve iktisadi politika hedeflerinde Bakanlar Kurulu'na yardımda bulunmak, hazırlanan planların Kurul'a sunulmadan önce hedeflere uygunluğu ve kifayet derecesini incelemektir. Demokrat Partili yıllardan gelen ekonomik bulanıma 27 Mayıs İktidarı çözüm getirmek istemiştir. Öncelikli görevi, plan doğrultusunda ekonominin akıcı bir şekilde işleyişini sağlamak ve denetlemek olan

Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması kanununu Milli Birlik Komitesi gündeme getirmiştir. (Fedai, 2016:415)

Bu kanunun kabul edilmesi için gerçekleşen Komite müzakerelerinde Alparslan Türkeş, Kamil Karavelioğlu, Selahattin Özgür, Haydar Tunçkanat, İrfan Solmazer ve Vehbi Ersü kanunun bir an evvel çıkarılması gerektiğini belirtmişlerdir.(MBK GKT, C. 1, B. 14, 29.9.1960, ss. 13-15) Komite'de Devlet Planlama Teşkilatı Kanunu tartışılırken üzerinde durulan bölüm teşkilat görevlerinden bahsedilen 2. maddenin A fıkrası olmuştur. Görevlerinden biri olan fıkra bu şekildedir; 'Memleketin beşeri, iktisadi ve tabii tüm imkan ve kaynaklarını eksiksiz olarak belirlenmesi ve takip edilmesi sosyal politika hedef tayinlerinde Hükümete yardımcı olur.'

Bu fıkroda tartışılan kısım 'Hükümete yardımcı olur' ifadesi mi kullanılmalı yoksa 'hedefleri tayin eder' ifadesi mi kullanılmalı durumu olmuştur. Mehmet Özgüneş bu hakkında kesin yetkinin Devlet Planlama Teşkilatı'na verilmesi gerektiğini belirtmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 15, 30.9.1960, ss. 8-15). Adnan Menderes'i diktatoryaya götüren nedeni Şefik Soyuyüce de yalnızca siyasi olarak değil siyasi nedenlerin yanında iktisadi durumlar olduğunu belirtmiştir. Elinde birçok banka ve vasıtalar ile Hükümet Başkanının istediği şekilde baskı kurabileceğini ve yaptığı geziler esnasında halka siyasi partilerin artık istedikleri yönde başıboş hareket etmeyeceklerini vaat ettiğini belirtmiştir. Tasarı da bunun sınırlamanın ilk adımı olması dikkat çekmiştir. Kanun tasarısının temeli yönünde Komite üyeleri fikirlerini söylemişlerdir.

Demokrat Parti hazırlanırken amaçları devlet bünyesi içerisinde teşkilatın bulunmasını olduğunu söyleyen Şinasi Oral, bu durumun sadece icrai, teşri ve kazai organlar teminatı bünyesinde olabileceğini vurgulamıştır. Hükümetin 4 yılsonundaki seçimler de sonucunun, hükümetin yapmış olduğu iktisadi politikanın sonucu olacağını söylemiştir. İktisadi politika 4. Bir organ tarafından yönetilir ise hükümet sorumluluğunun kalamayacağını da belirtmiştir. Bu madde üzerine daha da konuşulmuş ve en sonunda ilk hali ile madde kabul edilmiş ve diğer maddelerinde onaylanması ile 30 Eylül 1960 tarihinde kanun kabul edilmiştir (MBK GKT, C. 1, B. 15, 30.09.1960, ss. 8-15).

Merkez Teşkilatı ve Yüksek Planlama Kurulu organları ile Devlet Planlama Teşkilatı oluşmaktadır. Yüksek Planlama Kurulu Devlet Planlama Teşkilatı'nın en büyük organıdır. Yüksek Planlama Kurulu; Başbakan ya da yardımcısı, Bakanlar Kurulu tarafından seçilmiş olan üç bakan, İktisadi Planlama Dairesi, Sosyal Planlama Dairesi, Koordinasyon Dairesi Başkanı ve Devlet Planlama Müsteşarı olmak üzere sekiz kişiden oluşmaktadır. Kalkınma için izlenen sosyal ve iktisadi politika belirlenmesinde ve hedeflerin sapmalarında Yüksek Planlama Kurulu Bakanlar Kurulu'na yardımcı olur ve hazırlanmış olan planların Kurula sunulmasından önce hedeflere uygunluğu incelenir. Bakanlığa bağlı olan Planlama Merkez Teşkilatı'nda müsteşardan başka Sosyal Planlama Dairesi Başkanlığı, Koordinasyon Başkanlığı Daire Başkanlığı, Genel Sekreterlik ve İktisadi Planlama Dairesi Başkanlığı da bulunmaktadır (Gözübüyük, 1976; 89-90).

Devlet Planlama Teşkilatı Bakanlığa bağlı olarak kurulmuş ve görevi sosyal ve iktisadi politika hedefleri tayininde Kurula yardımcı olarak, hazırlanacak planların Kurula sunulmasından önce hedeflere uygunluğunu inceler. (İnkılap Kanunları, 403-404) Devlet Planlama Teşkilatı sosyal ve iktisadi araştırmalar yapmakla yükümlüdür. Teşkilatın kuruluşu ile özel sektör için yönlendirici ve kamu sektörü içinde emredici olan devlet, ekonomi alanında da etkili olduğunu anlayış benimsenmiştir. (Fedai, 2016:415)

Yıllık programlar ve hazırlanılacak Kalkınma Planları Devletin ekonomik politikasını oluşturacaktır. Bu ekonomik plan teknik ve siyasi sorunlar ile dikkate alınarak Kurul tarafından hazırlanır, meclis ve kabine onayı alarak Devlet Planlama Teşkilatı'nın ilgili organlarına uygulanır. Başbakan denetimi altında olan planlama süreci, Başbakan bir parti başkanı da olduğundan siyasi olmaya devam etmiştir.(Ahmad, 2014:159) Hem plan kavramına hem de Devlet Planlama Teşkilatı'na yer verilen 1961 Anayasası, Devlet Planlama Teşkilatı'nın anayasa kurumu yapmıştır (Gözübüyük, 1976: 88). Plan ve programı kendi amaçları ve faaliyet alanları yönünde kısıtlayıcı unsur olarak algılayan iktidar partileri yüzünden Devlet Planlama Teşkilatı ve partilerden dolayı İktidar arasında uyuşmazlıklar daha ilk plan hazırlaması aşamasında ortaya çıkmıştır. 1970'lilerin ortası ve sonrasında yapılan planlar doğru bir şekilde uygulanmıştır (Çavdar, 2000: 111).

2.3.3. Savunma Sekreterliğinin Kurulması

24 Ekim 1960 tarihinde savunma sekreterliğin kurulma amacı kanunun I. Maddesinde Milli seferberlik ve Topyekûn Savunma hizmetlerini Milli güvenlik amaçlarına uygun bir şekilde yürütmek ve planlamak için devlete ait kurum ve kuruluşlarda Devletin ekonomik kurumları ve bunlara bağlı kurumlarda savunma sekreterliği kurulmuştur. (Resmi Gazete, Sayı: 10641, 27.10.1960). Teşkilatın görev, yetkileri çalışma usul ve esasları bakanlar kurulunca kabul edilecek olan talimatlar doğrultusunda olacağı belirtilmiştir. Ayrıca iç işleri bakanlığının savunma sekreterliğini ise sivil savunma idaresi başkanının yürüteceği belirtilmiştir. Savunma sekreterliğinin genel idaresi ve ekonomik düzen ile ilgili olarak Millî Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreterliğinin idaresinde olunacağı belirtilmiştir ayrıca Savunma Sekreterliğinin giderleri için 1960 yılına ait devlet bütçesinden bir buçuk milyon lira olağanüstü ödenek verilmiştir.

2.3.4. İhracatı Geliştirme Etüt Merkezinin Kurulması

İhracatı geliştirme merkezinin kurulma gerekçesi Milli Birlik Komitesine sunulan raporda açıklanmıştır. Amaç; Millî gelirimizin en önemli unsurlarından biri olan ihracatımızın geliştirilmesi ve teşvik edilmesi noktasında faaliyetlerin daha sistemli bir düzen içinde ve metotlu, yürütülmesinin her şeyden önce bir, teşkilât işi olduğu belirtilmiştir. Kurulması tasarlanan teşkilatın esas amacı üzüm, tütün... Gibi eskiden beri büyük miktarlarda İhraç edilen ürünleri değil, şimdiki halde az ihraç edilen veya ihraç edilmeyen ancak ihraç potansiyeli olduğu anlaşılan diğer malların ihracatına imkân sağlanacak usul ve esasları tespit etmek ve bununla ilgili faaliyetlerde bulunabilmektir. (TBMM, Tutanak Dergisi, C.43, Kanun No.118, ss.106).

Kanun birinci maddesinde kurulan teşkilatın merkezi Ankara olarak belirlenerek Ticaret Bakanlığına bağlı olarak faaliyet sürdüreceği belirtilmiştir. Zirai, sanayi, ham, yarı mamul ve mamul çıkarma ve Türkiye'nin yeraltı servetlerini yabancı pazarlara ihracatının geliştirilmesi, ihraç maddelerimizin çeşitlerinin artırılması ve yeni ihraç pazarlarının bulunması sağlamak amacıyla faaliyet yürüteceği belirtilmiştir. İhracatı Geliştirme Merkezinin organları, idare heyeti ve genel sekreterlikten oluşmaktadır. İdare heyetinin görevi ihracatı teşvik etme ve geliştirilmesi ile ilgili içerde ve dışarda var olan teşekkül ve müesseselerle temas sağlanarak gerektiğinde iş birliği kurmak ve

bunları devam ettirmek, yıllık faaliyet programı ile bu faaliyet programlarında yapılacak değişiklik ve ilaveleri, yıllık bütçesini hazırlayarak Ticaret Bakanlığına sunmak olarak belirtildiği bilinmektedir. Genel sekreterliğin görevi ise idare Meclisinin direktifleri ve verilen talimatları İhracatı Geliştirme Merkezini sevk ve idare etmek olarak belirtilmektedir. (TBMM, Tutanak Dergisi, C.43, Kanun No.118, ss.106).

2 Kasım 1960 Tarihinde Resmi Gazete de gayesi şu şekilde sırlanmıştır: (T.C Resmi Gazete, 02.11.1960, Sayı: 10644).

- Türkiye'nin zirai ve sanayi mahsul ve mamulleri var olan kaynaklarından elde ederek dünya piyasalarına tanıtmak ve bulunacak yeni piyasaların şartlarını tespit ederek bunları var olan bölgelere duyurmak
- Dünya piyasa hareketlerini yakından takip ederek ilgilileri zamanında haberdar etmek Devamlı ihraç olarak imkânları bulunan mallarımızı artırma yollarını araştırmak olduğu söylenmektedir.

2.3.5. Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) Kurulması

Günümüzde Türkiye'de hala varlığına devam eden TSE olarak bilinen Türk Standartları Enstitüsü 22 Kasım 1960 Tarihinde Milli Birlik Komitesi tarafından Temel amacı her türlü madde ve mamuller ile usul ve hizmet standartlarını yapmak amacıyla belli bir standardizasyon oluşturmak için TSE teşkilatı kurulmuştur. Resmi Gazetede görevi; Her türlü standartları hazırlamak veya hazırlatmak, Enstitü bünyesinde veya dışında hazırlanan standartları incelemek ve uygun bulduğu takdirde Türk Standartları olarak kabul etmek olduğu belirtilmiştir. Standartlar konusunda yabancı memleketlerdeki benzeri çalışmalarını takip etmek, her türlü bilimsel ve teknik incelemelerle araştırmalarda bulunmak, Milletlerarası Standart Kurumları ile ilişkiler kurmak ve bunlarla iş birliği içerisinde bulunmak olduğu belirtilmiştir (T.C Resmi Gazete, 22.11.1960, Sayı: 10661).

Enstitüsünün organları Teknik Kurul, Genel Kurul, Denetleme Kurulu, Yönetim Kurulu ve İhtisas Kurullarıdır. Türk Standartları Enstitüsünün denetim organı hesapları ve bunlarla ilgili muameleyi Genel Kuruldaki Ticaret, Sanayi ve İmar ve İskan Bakanlıklarının temsilci üyelerinden kurulan üç kişilik bir kurul tarafından denetlenir.

Enstitüsünün gelirleri şunlardır: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği gelirlerinin %3 'ü Mayıs ve ekim aylarında iki taksit şeklinde ödeneceği belirtilmektedir. TSE Patentini kullananlarında kullanım ücreti tahsil edileceği belirtilmiştir (T.C Resmi Gazete, 22.11.1960, Sayı: 10661).

2.3.6. Devlet Personel Dairesinin Kurulması Kanunu

17 Aralık 1960 Tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan kanunla personeli yönetme, Türkiye'nin malî, iktisadi ve sosyal şartlarına, hukuki esaslara uygun bir şekilde düzenlemek; bu düzeni değişen şartlara göre ayarlamak ve sürdürmek amacıyla Başbakanlığa bağlı bir Devlet Personel Dairesi kurulmuştur. Teşkilata bağlı dairler subaylar ve ast subaylar hariç il özel idareleri ve belediyeler, Genel ve katma bütçeli daireler, bunlara bağlı müesseseler, Sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadi müesseselerle sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait bankalar olarak sırlanmıştır (T.C Resmi Gazete, 17.12.1960, Sayı: 10683).

Teşkilatın görevi; Önceden belirleneceği esas ve ölçülere göre, memuriyet ve hizmetlerin gruplandırılması şartıyla kurumların aynı şartlar ve genişlikteki işler için denk ve eşit ücret prensibini uygulamak, hizmetli, memur ve kadro unvanlarını standart hale getirmek, Kurumlara personel alınmasına ve personelin terfii için gerekli şartların belirtilmesi olarak belirtilmiştir. Çalışma metotlarının rasyonel bir hale getirilmesi, Memleketin iktisadi, sosyal ve malî durumunu takip ederek maaş ve ücretlerde ve özlük haklarında yapılması icap eden düzenlemeleri hazırlamak, ihtiyaçtan fazla olduğu tespit edilecek kadrolardaki memur ve hizmetlilerin açık bulunan boş kadrolara yerleştirilmesini sağlamak olduğu belirtilmiştir (T.C Resmi Gazete, 17.12.1960, Sayı: 10683).

2.3.7. Basın İlan ve Reklam Kurumu Teşkiline Dair Kanun

2 Ocak 1961 tarihinde Ahmet Yıldız, basın ile ilgili kanunun müzakere edilmesi gerektiğini öne sürmüş ve teklif etmiştir. Bu kanunun çıkmasında basından %95-98 oranında destek olduğunu söylemiştir. Safa Kılıçhoğlu ve Falih Rıfkı Atay'ın bu kanun aleyhinde bulduklarını da belirtmiştir. Kanuna itiraz etmediklerini söyleyen Nadir

Nadi ve Burhan Felek desteklerini göstermiştir. Kanunun gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır; Türkiye Cumhuriyeti içerisinde ilan edilen bir hususa dayanmadan tevzi edildiği, özellikle bütün resmi ilanların keyfi kararlar ile yürütüldüğü ifade edilmiştir. Bu işi Basın-Yayın Müdürlüğü'nün yürüttüğü, ilanları dağıttığını ve bu nedenle hükümeti tutmayan veya tutan gazeteleri ayırabileceklerini, ona göre davranılacaklarını belirtmiştir. Eski hükümet devrinde bu kanunun çok kötü bir şekilde kullanıldığı ve basına yapılan baskının bu yönde olduğu açıklanmıştır.

7-8 profesör devlet memuru ve 17 gazeteciden oluşan İlan Kurulu'nun kurulacağını, bu İlan Kurulu'nun görevinin doğruluğu üzerine gazete seviyelerini yükseltmek ve dağıtmak olduğunu açıklamışlardır. İlim adamlarından, basından, hükümet temsilcilerinden profesörlerden oluşan bir kurulun bu kanunu hazırladığını ve tevzi sistemin demokratik sistem olacağı belirtilmiştir. 60 kûsur gazetece ve temsilcileri bu kanun üzerinde uzun üre durulduğunu ve bunun için Basın Formu düzenleyerek hayata geçirdiklerini açıklamışlardır. Kanunun kabulü ile o dönemin en güzel eseri ortaya çıkardıklarını ifade ederler. Bu ifadeyi destekler biçimde Haydar Tunçkanat da kanunun Yüksek Heyet'in ve Meclis'in çıkaracağı kanunlar arasında en iyilerinden olduğunu söylenmiştir (MBK GKT, C. 5, B. 68, 2.1.1961, s. 9).

Kanun ile birlikte Ahmet Yıldız basının hükümete veya başkalarına muhtaç olmaması gerektiğini belirtmiştir. Kurum vazifeleri içerisinde; borç para vermek, kâğıt, mürekkep, saire, kredi vermek de bulunur. Bu gereklilikler için sermayeye ihtiyaç olduğu için kurum içerisinde dahil olan dergi ve gazeteler ilk olarak sermayeye dahil olacaktır. Kurum gelirleri arasında; ilan ve reklamlardan alınacak komisyonlar, kurumun görevlerini ifa ederken temin edeceği sair gelirler ve sermayenin işletilmesinden elde edilecek gelirler yer almaktadır. Kanun 2 Ocak 1961'de kabul edilmiş ve bu kanunla birlikte basında baskı olmaması amaçlanmıştır (MBK GKT, C. 5, B. 68, 02.01.1961; 12,13).

4 Ocak 1961 tarihinde ise basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi hakkındaki 5953 Sayılı Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu maddelere yeni madde eklenmesine dair 212 Numaralı Kanun kabul edilmiştir (İnkılap Kanunları; 452). Bu kanunla gazeteciler verilen haklar arasında "kıdem tazminatının mesleğe ilk giriş tarihinin kıdem başlangıcı sayılması, ölen bir

gazetecinin kıdemine göre ölüm tazminatı verilmesi düşünülmüştür. Ayrıca gazetelerin kapanması halinde gazetecilere iki aylık ödeme ile birlikte kıdemine göre ödenek verilmesi, istifa eden gazeteciye kıdem tazminatının ödenmesi, aylıklarının peşin ödenmesi, gece çalışan gazeteciye haftada iki gün izin verilmesi, iş anlaşmazlıklarının iş mahkemelerinde görülmesi ve ödemelerin gecikmesi durumunda yüzde 5 faiz ödenmesi hükümleri yer alarak 10 Ocak Çalışan Gazeteciler Bayramı” olarak kabul edilmiştir (Atabay, 2015:156).

2.3.8. Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) Kurulması

Cemal Gürsel yeni ordunun bareminin hazırlandığını 5 Ağustos 1960 tarihinde ilan etmiş ve askerinin prestijini, üniformanın şeref ve haysiyetini koruma düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. İşinin dışında şoförlük yapan ordu mensuplarının artık bu işi yapmayacaklarını ve tavan arasında oturmayacaklarını ifade etmiştir. Ucuz ordu pazarlarının kurulacağını bilgisini vermiştir (Milliyet, 06.08.1960).

Kanunun Ocak 1961 tarihinde kabul edilmesi ile Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına kanuna yazılan yardımları sağlamak amacıyla Ankara merkezli Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) kurulmuştur. Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu, Genel Müdürlük ve Temsilciler Kurulu olarak beş organdan oluşturulmuştur. (Resmî Gazete, Sayı: 10702, 9.1.1961)

Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK); gayri menkul ve menkul mallar her türlü tahvilat ve esham etmeye, fayda görülmesi üzerine türlü şirket kurmaya ve kurulmuş olanların hisse senetlerini satın almak için yetkilidir. Faiz ve vadeli yirmi seneye kadar kredi ile üyelerinin mesken sahibi olabilmeleri için çalışmalar yürütülmüştür. Ordu evleri, gazinoları, talebe yurtları ve ordu pazarları gibi üyelerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmalar yürütmesi hakkı bulunmaktadır. Gerekliliğinde daimi üyelerin çocuklarının öğrenimleri için okul açmaya, yurtiçi ve yurt dışı öğrenim ve staj bursları verme yetkisi bulunmaktadır. Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun alacaklarını toplamak için ipotek ve rehin almak hakkı da bulunmaktadır. Bunları gerçekleştirirken kurum birkaç şeyden de muaf tutulmaktadır. Muaf oldukları durumlar; Kuruma yapılacak bağışlar her türlü işlemler Damga Vergisinden, daimi ve geçici üyelerinden yapılacak aidat tevfiyatı Gelir Vergisinden, Veraset ve İntikal Vergisinden ve her türlü

vergisiz Gider Vergisinden muaftır. Kurum, kurumlar vergisine tabii değildir. (İnkılap Kanunları: 120-121)

Askeriyenin OYAK ile beraber sanayi ve iş alanına girmesi gerçekleşmiştir. Bu kanun ile sonradan ödenmek üzere subayların maaşlarından %10 oranında katkı sağlamıştır. 80 bin subay katılımı ile sermaye birikimi olmuştur. Silahlı Kuvvetler mensuplarına Amerikan PX ve İngiliz NAAFI gibi düşük fiyattan ürün satan pazarlar kurulmuştur. OYAK amacı olanaklar sağlayarak üyelerinin durumunu iyileştirmektir. Bu kurumun en büyük özelliği; kısa sürede büyümesidir. (Ahmad, 2014: 157).

2.3.9. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun (KYK) Kurulması

22 Ağustos 1960 tarihinde Merkezi Ankara'da olmak üzere, tüzel kişiliği bulunan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Milli Eğitim bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Kurumun amacı; Yüksek Öğrenim gören öğrencilere kredi vermek, yurtlar yaptırmak ve yurt işletmesini sağlamak şartıyla Türk gençlerinin Yüksek Öğrenimlerini, kültürel ve sosyal gelişmelerini kolaylaştırmaktır. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük organlarından oluşmaktadır. Görevleri Genel Müdürlükçe hazırlanan ve Yönetim Kurulunca kabul edilen bütçe ve kadro cetvelleri ile yıllık iş programlarını ve yıllık çalışma raporlarını incelemek ve onaylamak, Yurt yapımı ve geliştirilmesine ait Yönetim Kurulunca teklif edilen projeleri incelemek ve onaylamak, kredi oranını belirlemek, Yönetmelik tasarılarını incelemek ve onaylamak olarak belirtilmiştir. (T.C Resmi Gazete, 22.08.1961, Sayı: 10887).

Yönetim Kurulunun görevleri; Kurumun işlerini kanun ve hükümlerine Genel Kurul kararlarına göre düzenlemek ve her türlü tedbirleri almaktır. Genel Müdürlükçe hazırlanan bütçe ve kadrolarla yıllık iş programlarını ve çalışma raporunu incelemek ve onaylamak, öğrenim dallarına göre kredi tahsis kontenjanını tespit etmek, Öğrenci yurtları yapımı ve geliştirme projelerini incelemek ve onaylamak olarak belirtilmiştir (T.C Resmi Gazete, 22.08.1961, Sayı: 10887).

2.4. Milli Birlik Komitesi Yürütme Teşkilatı ve 1961 Anayasa Çalışmaları

Milli Birlik Komitesi yönetim konusunda yeni bir teşkilatlanma oluşturmuştur. Kurulan yeni teşkilatlanma meclisin yapısını değiştirmesinin yanı sıra Türkiye'nin 1924 Anayasası yerine yeni bir Anayasa oluşturmak için farklı komisyonlar teşkil edilmiştir. Yapılan hazırlıklar neticesinde 1961 anayasası hazırlandı. Ancak yeni anayasayı halka mal etmek için Yürütmede görev alacak Kurucu Meclis olarak adlandırılan çift başlı bir meclis oluşturmuştur. Kurucu Meclisin bir kanadını Milli birlik komitesi oluştururken diğer kanadını ise sivil halkı temsil eden Temsilciler Meclisinden oluşturulmuştur. Kurucu Meclis; onayladığı 1961 Anayasasını halk oylamasına 20 Temmuz 1961 tarihinde sunarak halkın % 61,5'i 1961 Anayasası kabul edilmiştir.

2.4.1. Kurucu Meclisin Kurulması

Kurucu Meclis; kavramsal olarak anayasayı yapmak üzere halk tarafından seçilmiş özel bir meclis olup konvansiyon olarak da adlandırılmaktadır. Kullandıkları yetkilere göre iki farklı türde kurucu meclis bulunmaktadır: Fransız tipi ve Amerikan tipi olmak üzere ikiye ayrılır. Fransız tipi kurucu meclisler; yasa yapmak, hükümeti denetlemek gibi olağan görevleri üstlenirken asıl işlevi ise Anayasa yapmak ve iktidarın görevini aksatmasına yol açabilecek sakıncalar barındırmaktadır. Amerikan tipi kurucu meclisin yetkisi ise sadece anayasayı hazırlamak olup kanun yapmaz görevi sadece "kurmaktan" ibaret olup görevi bitince de dağılır. Bu sistemde yönetimin tek elde toplanmasını engellediği için beğenilmektedir. Kurucu meclislerde temsili demokrasiye dayandığı için iradesi halkın iradesi olarak kabul edilip hazırladıkları anayasa halk oylamasına sunulmaz (Öztürk, 2012: 103-105)

13 Kasım 1960 Tarihinde 14'lerin tasfiyelerinin gerçekleşmesinin ardından Cemal Gürsel, geriye kalan Milli Birlik Komitesi üyelerinden oluşturmuş olduğu İkinci Milli Birlik Komitesi Hükümeti'ni kurmuştur. Yayınlanmış olduğu bildirisinde hükümeti resmen ilan etmiştir. Yayınlanmış olduğu bildirisinde de şu şekildedir (CA, Ebis Sıra No:04000445, Ek No:2, Belge Kayıt No:277663): *"T.C. Millî Birlik Komitesinin fesih ve üyeleri hakkında 13 Kasım 1960 tarihli tebliğin onaylanmış örneğini, ilan etmek ve yayınlamak üzere gönderilmiştir. Türk Milleti adına yasama yetkisi kullanacak olan üyelerin isimleri şöyledir; Başkan Gürsel Cemal, Üyeler Ekrem Acuner, Mucip Ataklı,*

Emanullah Çelebi, Refet Aksoyoğlu, Refet Aksoyoğlu, Suphi Karaman, Suphi Gürsoytrak, Vehbi Ersü, Osman Köksal, Fikret Kuytak, Kadri Kaplan, Fahri Özdilek, Sezai Okan, Kamil Karavelioğlu, Mehmet Özgüneş, Sami Küçük, Sıtkı Ulay, Şükran Özkaya, Selâhattin Özgür, Cemal Madanoğlu, Muzaffer Yurdakuler, Ahmet Yıldız, Haydar Tunçkanat'tır. Yeni Millî Birlik Komitesi en yakın zamanda kurulacak olan Kurucu Meclisle beraber memleketin düzenini demokratik esaslara göre düzenleyecektir. "

Bu yayınlanan tebliğın ardından Cemal Gürsel ivedilikle Kurucu Meclis'in kurulması için emir vermiş olup, en geç 29 Ekim 1961 tarihine kadar seçimlere gidilmesi gerektiğini belirtmesi üzerine 13 Aralık 1960'ta 157 sayılı " Kurucu Meclis Teşkilatı Hakkında Kanun" ve 158 sayılı "Temsilciler Meclisi'nin Seçimi Hakkında Kanun" tekliflerinin kabul edilmesiyle Türkiye anayasa sistemi içerisinde Kurucu meclis yapısı dâhil olmuştur (MBK GKT, C. 3, B. 48, 13.12.1960, ss. 41-51). Türkiye de kurulan Kurucu Meclis; Yapısı ve işlevi tartışılan, nitelikleri açısından farklılık gösteren, Türkiye'de ki siyasi tarih açısından büyük önem arz etmektedir. (Atmaca ve Göç, 2020; 1527).

Kurucu Meclis Kanunu, 13 Aralık 1960 tarihinde Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu liderliğinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin akademisyenlerinden kurulan 5 kişilik Bilim Heyeti tarafından hazırlanmıştı. Hazırlanan bu yasa 44 maddeden meydana gelmekte ve ilk 3 madde gereğince " *Kurucu Meclis; Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesi olmak üzere ikili bir yapı üzerine kurulmuştur.*" ibaresi bulunmaktaydı (Aydemir, 2000, 505-506). Aynı gün içerisinde "157 Sayılı Kanun" olarak kabul edilerek 16 Aralık 1960 tarihinde Resmi Gazete' de yayınlanmıştır (T.C Resmi Gazete, 16.12.1960, Sayı:10682).

6 Ocak 1961 tarihinde Milli birlik Komitesinin kuruduğu kurucu meclis Fransız tipi bir kurucu meclisi andırmakta olup 157 sayılı kanuna göre kurucu meclis anayasa yapmanın yanı sıra TBMM'nin seçimlerine kadar yürütme organını denetleme ve yasama yetkilerine sahiptir. 157 sayılı kanun ile kurulan kurucu meclisin hem Amerikan hem de Fransız tipi kurucu meclislerinden ayıran yönü hazırlamış olduğu anayasayı halk oylamasına sunmasıdır. (Öztürk, 2012: 103-105). Bu tarihten sonra Milli Birlik Komitesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin sahip olduğu yasama haklarını Kurucu

Mecliste elde etmiştir (Soysal, 1968:147). Kurucu Meclisin asıl görevi: halkoyuna sunulacak yeni Anayasayı görüşüp kabul etmek ve seçim kanunu yapmak olduğu belirtilmiştir (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss.43).

Milli Birlik Komitesi Gerekçeli Kararında; Kurucu Meclisten beklentilerini şu şekilde sırlamıştır (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss. 34).

- Bilim Komisyonu tarafından hazırlanacak olan Anayasa ön tasarısının açık bir şekilde görüşülebilmesini sağlamak ve Millî ihtiyaçlara uygunluk bakımından incelenmesini sağlamak
- Oluşturulacak olan Anayasa tasarısını, Cumhuriyetin İkinci Anayasası haline gelebilmek için gerekli olan hukuki temeli oluşturmak
- Anayasayı, halkoyuna sunmadan önce, önemli fikir adamlarına ve teşkilatlı siyasi partilere, benimseterek, böylece anayasayı halka mal etmek
- Olduğu gibi uygulanan Seçim Kanunu olmaması ve yürürlükteki Seçim Kanununun - adaletli bir temsile imkân verecek durumda olmamasından kaynaklı, yeni bir seçim kanunu hazırlamak
- Türkiye Devletinin yönetimini 27 Mayıs 1960'ta eline alan Devrimcilerin yanı başında, Türk halkının ve Türk toplumunun bütün sağlam kuvvetlerini ikinci Cumhuriyetin kuruluşuna katılmasını sağlamak, Devlet idaresinin yük ve sorumluluğunu paylaşmasıyla memleket içinde; siyasi, sosyal, iktisadi bakımdan huzur ve istikrarı sağlamak diye belirtilmiştir.

Kurucu Meclis; Anayasayı yapmanın yanı sıra 29 Ekim 1961 yılında yapılması planlanan TBMM'nin seçimine kadar yasama ve yürütmeyi denetleme yetkilerine de elde etmiştir. (Resmi Gazete,13.12.1960). Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın liderliğinde anayasanın hazırlanması için anayasa komisyonu oluşturulmuştur. Anayasa Komisyonu, 4 ay boyunca yapılan müzakereler neticesinde anayasa taslağını tamamlamışlardır (Zürcher, 2007:356).

Kurucu Meclis tarafından hazırlanan taslak 27 Mayıs 1961 tarihinde onaylanmıştır. 9 Temmuz 1961 tarihinde hazırlanan anayasa taslağı halk oylamasına sunulmuş olup, halkın %80,7'si oy kullanmış ve oy kullananların % 61,5'i tarafından kabul edilmiştir. 20 Temmuz 1961 tarihinde Türkiye'nin yeni anayasası "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası" olarak kabul edilip, yürürlükte yerini almıştır (T.C Resmi Gazete, 20 Temmuz 1961, Sayı:10859). Daha önceden TBMM de çoğunluğa sahip olan parti geniş yetkilere sahip olmaktaydı. Bunu önlemek için "Cumhuriyet Senatosu" isminde ikinci bir meclis kurulmasına karar verilmiştir. Böylece bütün kanunlar hem TBMM'den hem de Cumhuriyet Senatosu'ndan geçmek zorundaydı (Zürcher, 2007:356).

Gürsel askeri darbenin geçici olduğunu, sistem ile ilgili değişikliklerin seçimle işbaşına gelecek bir hükümet tarafından yapılması gerektiğini düşünmüştür. İhtilal hazırlıkları sırasında Cemal Madanoğlu benzer bir öneri getirmiş; Danıştay, Yargıtay ve Askeri Temyiz mahkemelerinden bir grup oluşturulması ve işlerin bu kişilere devredilmesini teklif etmiştir. Madanoğlu 27 Mayıs sabahı bu doğrultuda hareket etmiş daha önce tanışmış olduğu Profesör Nedim Ergüder'den birkaç profesör ismi istemiş ve bu kişileri Ankara'ya getirterek durum hakkında bilgi vermiştir. Gürsel hocalardan yardım istemiş ülkenin iyi bir anayasaya ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Askerlerin sivil siyaset ve reformlar konusunda kendi yetersizlikleri ile ilgili düşünceleri göz önünde bulundurulduğunda aslında darbecilerin hazırlıksızlıklarını hocalar aracılığı ile kapatmaya çalıştığı görülmektedir. (Özdağ, 2004:236-239).

Gürsel ve subayların üniversiteleri yönetim sürecine erkenden dahil etme gayreti her iki zümre arasında bulunan tarihsel bir ilişkiye işaret etmektedir. Kahraman tarihsel blok adını verdiği ittifakın (ordu, aydınlar ve bürokrasinin) Osmanlı Devleti'nin son yılları itibariyle yönetimde olduğunu belirtmektedir. Bu tezde "aydın" kavramı seçkinlerin bir niteliği olarak kabul edilmiştir. Ancak bu tarihler ve DP döneminde gerçekleşen eylemler göstermektedir ki bir aydın cemaati şekillenmeye başlamıştır. 27 Mayıs darbesi ile asker-akademisyen ittifakı başlamıştır.

Gürsel ilk görüşmelerde Sıddık Sami Onar başkanlığındaki komisyondan 15 gün içerisinde bir anayasa taslağı istemiş nisbi seçim sistemi ve çift meclisli sistem istediğini belirtmiştir. Bununla beraber Gürsel 3 ay içerisinde seçimlere gitmek

istemektedir. Onar taslağın 15 gün içerisinde yetişmeyeceğini, ancak en kısa sürede hazırlanacağını belirtmiştir. Anayasa komisyonunun çalışmaları sırasında korporatif sistemin gerekliliğini düşünen Onar ile buna itiraz edenler arasında tartışmalar olmuş nihayetinde Tarık Zafer Tunay'a ve İsmet Giritli kendilerini komisyon dışında bulmuşlardır. Komisyondan yapılan bu ihraçlar neticesinde hazırlanarak sunulan raporda Onar'ın görüşü hakim olmuş, ikinci bir meclis olarak görev yapacak senatonun 2/3'ünün mesleki teşekküllerden, 1/3'ünün ise seçimle işbaşına gelmesi önerilmiştir. Tasarıyı teslim etmek için gelen komisyon üyelerinden Aksoy'un, kabulün kurucu meclis tarafından yapılmasını tavsiye etmesi üzerine Gürsel bir an önce kurucu meclis için girişimlerde bulunmuştur (Özdağ, 2004: 30).

13 Aralık 1960 gün ve 157 sayılı kanunla MBK ve Temsilciler Meclisinden oluşan kurucu meclis genel oy sistemi ile yapılmış seçimlerle kurulan meclislerden çok bir seçkinler meclisidir. Meclisin sivil kanadı olan temsilciler meclisininin 272 üyesininin 10 üyesi devlet başkanı, 18 üyesi ise MBK tarafından atanmıştır. Bakanlar kurulu üyeleri meclisin doğal üyeleri iken 75 kişi siyasi parti temsilcisi (CHP'den 49, CKMP'den 25), 6 kişi barolardan, 6 kişi işçi sendikalarından, 6 kişi tarım kuruluşlarından 12 kişi üniversitelerden ve 12 kişi yargı organlarından seçilmişlerdir (Teziç, 2009:163-165). DP'nin mecliste temsil edilmemesi ve ihtilal sonrası süreçten bütünüyle dışlanmış olması bir eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca bu meclise seçilebilme kriterlerinden birisi olan 27 Mayıs İhtilaline kadar anayasa ve insan haklarına aykırı siyaseti desteklememe de dolaylı bir dışlama stratejisi olmuştur.

Kurucu Meclis Anayasanın nihai kabul organı olarak değil de anayasa taslağını halkoyuna sunacak meclis olarak yapılandırılmıştır. MBK ve Temsilciler Meclisi arasında bir uyuşmazlık olduğu durumlarda karma komisyonda yapılacak oylamada 2/3 çoğunluk ile karar almak gereklidir. Ancak CHP kadrolarınının ağırlıkta olduğu bu meclis ile MBK arasında anayasanın mahiyeti ile ilgili bir anlaşmazlık ortaya çıkmamıştır. MBK'nın sayısı da Temsilciler Meclisine karşı karma mecliste karar almak için yeterli olmamaktadır bu durum kurucu meclisin sivil kanadınının daha güçlü olmasına neden olmuştur (Teziç, 2009:163-165). Bu meclisin sivil kanadınının daha güçlü bir yapıya sahip olması askerlerin ihtilalin başından beri sivil siyaset ile girmiş olduğu yetki-sorumluluk devretme ve ihtisas alanlarından faydalanma tercihinin bir sonucu olarak

görülebilir. Böylesi bir meclise karşı çıkan 14'lerin tasfiyesi ile bu yöntem kullanılmıştır.

2.4.2. Temsilciler Meclisinin Kurulması Kanunu

27 Mayıs'ta yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi; 6 Ocak 1961 Tarihine kadar ülkeyi tek başına yönetirken, 6 Ocaktan itibaren Kurucu Meclis yapısı içinde varlığını sürdürmüştür. Çift başlı Kurucu Meclisin bir kanadı Milli Birlik Komitesinden oluşurken diğer kanadı Temsilciler Meclisinden oluşturulmuştur. 25 Ekim 1961'de TBMM'nin açılmasıyla birlikte 1961 anayasasına göre Milli Birlik Komitesinin görevi kendiliğinden son bulmuştur. Bundan sonraki süreçte Milli Birlik Komitesi Meclisteki görevini 23 üyesi ile birlikte çift başlı TBMM içerisinde "Cumhuriyet Senatosu" olarak adlandırılan kanadı altında sürdürmeye başlamıştır (Parla,1984: 219).

Kurucu Meclisin sivil kanadı olan Temsilciler Meclisi ise 6 Ocak 1961 - 24 Ekim 1961 tarihleri arasında görevde bulunmuştur. Temsilciler Meclisi "mevcut şartlar içerisinde milletin en geniş şekli ile temsil edileceği gayesi gözetilerek" kurulmuş olup Meclisin sivil kanadını temsil etmektedir. Temsilciler Meclisinin görevi de Milli Birlik Komitesi ile birlikte Yeni bir Anayasa yapmak ve Seçim kanunu oluşturmaktır. Kanunda belirtildiği şekliyle "Millî Birlik Komitesi üyeliği ile Temsilciler Meclisi üyeliği bir kişi üzerinde birleşmeyeceği" (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss. 41-51). Belirtilmesi üzerine Temsilciler Meclisi Başkanlığını emekli olan Orgeneral Kazım Orbay getirilirken, Başkan vekilliklerine ise İbrahim Hilmi Senil ve Lütfi Akadlı getirilmiştir (Cumhuriyet, 10.01.1961).

Temsilciler Meclisi üyeliklerinin dağılımına baktığımızda genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz. "Bakanlar Kurulu üyeleri, İller temsilcileri, Siyasi partiler temsilcileri (Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi), Diğer Kurum ve Kuruluşların temsilcileri (Yargı organları, Üniversite temsilcileri, Basın temsilcileri, Öğretmen kurumları temsilcileri, Gençlik kurumları temsilcileri, Barolar temsilcileri, İşçi sendikaları temsilcileri, Tarım kurumu temsilcileri, Esnaf kurumları temsilcileri, Odalar temsilcileri) olarak sıralanmıştır. Devamında ise Temsilciler Meclisi üyeliğine; Devlet Başkanın 10 Temsilciyi, Millî Birlik Komitesinin ise 18 Temsilciyi, seçeceği belirtilmiştir" (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss. 41-51).

Temsilciler Meclisi, kurucu meclis içerisinde daha çok bir danışma birimi olarak yer alırken, MBK ise karar mekanizması olarak görev yapmıştır. Kurucu Mecliste CHP 49, Cumhuriyetçi Köylü Partisi ise 25 üye ile temsil edilmiştir (Milliyet, 11.12.1960). 29 Eylül 1960'ta kapatılan Demokrat Partisi seçmenini temsil eden herhangi bir siyasi oluşuma ise yer verilmemiştir.

Kurucu Mecliste hâkim düşünce, CHP kökenli aydınlar oluşturmuştur. Bu durum, Demokrat Parti tabanlı kesimde memnuniyetsizlik doğurmuştur. Devletin asıl yönetim birimini Milli Birlik Komitesi ve devlet başkanı olmuştur. Temsilciler meclisinin işleyişinde kanun teklifinin önce temsilciler Meclisinde görüşüleceği eğer temsilciler meclisinde kabul olunursa Milli Birlik Komitesi gönderileceği Milli birlik Komitesinde geçmesi durumunda Kanunlaşacağı belirtilmiştir. (MBK GKT, C. 3, B. 48, 07.12.1960, ss. 41-51).

Seçimden çok atama ile oluşturulan 1960 kurucu meclisinde Temsilciler Meclisi, seçimlerden ziyade olağan bir üyeliği ifade etmekte, tercihli bir partiyi ve korporasyon bir yapı göstermektedir. Özelde ise “milletin en geniş manasıyla temsili gayesini gözetin” bir yapıyı değil, iktidarın belirlediği korporasyon ve korporasyonun olmadığı noktalarda ise bölgesel sistemi temsil etmektedir. Aslında Kurucu meclisin karar mekanizması olan Milli Birlik Komitesinin de temsil ile uzaktan yakından bir alakası yoktur. Tamamen darbe iktidarının aldığı kararlar yönünde hareket etmektedir (Parla,1984: 219).

Milli Birlik Komitesi; Yasama yetkisini direk kendi üstüne almasının yanı sıra yürütme yetkisini ise kendisinin seçtiği bakanların eliyle kullanmıştır. Devlet başkanlığı makamı olan cumhurbaşkanlığı, başbakan, başkomutan ve Milli Birlik Komitesi başkanlığı yetkilerini kendi tekelinde birleştirmiştir. TBMM'nin yasama yetkilerini bu dönemde MBK üstüne almıştır (Tunç ve Bilir, 2005:10).

2.4.3. 1961 Anayasası ve Sivil İdareye Geçiş

Milli Birlik Komitesi üyeleri arasında ki ilişkiler Kurucu Meclisin kurulup kurulmaması hususunda ciddi görüş ayrılıkları söz konusu olmuştur. 3 Kasım tarihinde Cemal Gürsel, Turhan Feyzioğlu'ndan Kurucu Meclisin; görevi, yetkisi ve çalışma biçimi hususunda bir yasa tasarı istemesi üzerine radikallerin tepki vermesine yol

açmıştır (Özdağ, 1997: 362). 13 Kasım 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi radikaller ya da aşırıları olarak adlandırılan askeri idarenin devamından yana olanların tasfiye edilmesinden sonra (On Dörtler Olayı) Milli Birlik Komitesinin ılımlılar olarak adlandırılan üyeleri yönetimi sivil bir idareye devretmek için Kurucu Meclis'i kurma kararı almışlardır. Milli Birlik Komitesinin politik ve ekonomik programının olmaması ve karşılaştıkları zorluklar sürecin hızlandırılmasına sebebiyet vermiştir (Özdemir, 1990:202).

7 Aralık 1960 tarihinde kabul edilip, 16 Aralık tarihinde kabul edilen kanuna göre Kurucu Meclis; Milli Birlik Komitesi ve Temsilciler Meclisi olmak üzere iki kanattan meydana gelmekteydi. Temsilciler Meclisi 67 ilde Demokrat Parti dışında siyasi partiler ve çeşitli meslek dallarının temsilcilerinden oluşturulmuştur. Demokrat Partililer dışlanmasından dolayı Cumhuriyet Halk Partililer çoğunluğu oluşturmaktaydı. Lakin bu durum Temsilciler Meclisi'nin politik eğilimini göstermemektedir. Bunun sebebi ise Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde de toplumun değişik grupları yer almaktaydı. Böylece Demokrat Partililerin yani toplumun belirli bir kısmını dışarıda bırakarak hazırlanan 1961 Anayasası bu durumla bir anlaşma belgesi olma özelliğinin önünde engel teşkil etmekteydi (Özdemir, 1990: 202-203).

Metin Toker, "On Dörtlülerin dağıtılmasının ardından oluşturulan Yeni Komitenin sivil demokratik rejime geçişi vazgeçilemez bir ilke olarak benimsemiş olduğunu belirtmiştir. Kurucu Meclis'in açılmasının büyük bir bayram havası içinde yapıldığını ifade etmiştir. 6 Ocak 1961 tarihinde Kurucu Meclis ilk toplantısını yapmış, yasama görevlerini Milli Birlik Komitesi ile paylaşmaya başlamasıyla sivil yönetime doğru ilk adımlar atılmıştır (Toker, 1991:211-215). İsmet İnönü 1961 yılı seçimlerinde başbakan seçilinceye kadar sivil yönetimin varlığından söz edilmese de bu hususta önemli bir gelişme yaşandığı yadsınamaz bir gerçektir.

Kurucu Meclis; Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve bağımsızlar meydana gelmekteydi. 5 Ocak tarihinde yeni kabine ilan edilmiştir. Lakin Cemal Gürsel bir ay sonra kabinede değişiklikler yapmıştır. Yeni partilerin kurulma hazırlıkları da bu dönem içerisinde yapılmaya başlanmıştır. 13 Şubat 1961 tarihine kadar geçen bu sürede Demokrat Partinin oylarının hangi parti tarafından çekileceği dikkatle izlenmiştir.

Eski Genelkurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala 11 Şubat tarihinde Adalet Partisinin baş kurucusu olmuştur. Ekrem Alican ise Yeni Türkiye Partisinin kurucusudur. Dolayısıyla da partilerin kurulmasıyla politik faaliyetler tekrardan başlamıştır. Lakin Adalet Partisi, mevcut idare tarafından birçok zorluklarla karşı karşıya kalmış, bundan dolayı da Yeni Türkiye Partisine destek vermiştir. Cemal Gürsel'in bunu Cumhuriyet Halk Partisine karşı kendisine yakın bir partiyi istedikleri varsayımı söz konusuydu (Toker, 1991: 212). Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi haricinde kurulan Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi Partisi gibi partiler politik yaşama önemli etkileri olan partiler arasında yerini almıştır (Özdemir, 1990:206).

6 Ocak 1961 ve 27 Mayıs 1961 tarihleri arasında hazırlanan anayasa tasarısı 9 Temmuz 1961 yılında halk oylamasına sunulmuş olup, katılanların % 60.4'ü tarafından kabul görmüş v 1980 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Oyların oranı anayasayı kabul edilmesinden çok askeri idareyi onaylayıp onaylamadıkları olarak algılanmıştır (Özdemir, 1990, s. 204). Aslında yeni anayasayı seçmenler soğuk karşılamışlardır (Ahmad, 1992:173).

1961 Anayasasının 1924 Anayasasından temel farkı iki meclisli bir parlamentodan oluşmasıydı. Milli Meclis nispi temsil sistemi ile 4 yıllığına seçilen 450 üyeden, senato ise her 2 yılda bir 3/1 emekliye ayrıldığı ve salt çoğunluk oyu ile 6 yıllığına seçilen 150 üyeden, tabi senatör olan eski Milli Birlik Komitesi üyelerinden ve Cumhurbaşkanı'nın 6 yıllığına atamış olduğu 15 üyeden meydana gelmekteydi. Cumhurbaşkanı'nın 15 üyeyi tayin etmesi ve müdahaleyi gerçekleştiren Milli Birlik Komitesinin üyelerinin doğal senatör olarak ömür boyu Cumhuriyet Senatosunda olmaları meclisin demokratikliği hususunda tartışmalara sebebiyet vermiştir (Mumcu, 1998: 269).

İki Meclis beraber Büyük Millet Meclisini oluşturmaktaydı. Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisinin kendi üyeleri arasından 3/2 oy çokluğu ile 7 yıllığına seçilmekteydi. Başbakan; ise atama yoluyla Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilirdi. Kabinenin Meclise karşı sorumluluğu vardı. Bir başka yapılan yenilik de kanunların Anayasaya uygun olup olmadığını denetlemek için görevlendirilen Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Bu kurum çok fazla tartışmalara konu olmuştur. Yayın, örgütlenme, ifade ve düşünce özgürlüklerinin açıkça garanti edilmesi önemli bir yere sahiptir. Sosyal

devlet olmanın gerekçeleri anayasada belirtilmiştir (Ahmad, 1992: 186). Bu anayasayla liberal bir politikaya geçiş yapılmış olup, vatandaşlara devlete karşı fazla haklar verilmiştir. 12 Eylül 1980 yılında yapılan müdahaleyle 1961 Anayasası kaldırılıp, 1982 Anayasası yürürlüğe girmiştir (Mumcu, 1998: 270-274).

1961 Anayasası ile ilk defa Milli Güvenlik Kurulu kurulmuştur. Bu kurulun oluşturulma nedeni ise askeri idareyle sivil idare arasındaki iletişimin sağlanması, yeni bir askeri girişiminin önüne geçilmesidir. Lakin gelişmeler bu amacın gerçekleştirilemediği, askerlerin hazırlanmış olduğu anayasayı değiştirebilmek için yeni müdahaleye sebebiyet verildiği gözlemlenmiştir. 1961 Anayasası askeri müdahaleyi yapan ve destek verenler tarafından hazırlanmış olduğu düşüncesi yaygındı. Yeni anayasa, işçilere örgütlenme ve yeni haklar olanakları vermiştir. Üstelik doğrudan ya da dolaylı olarak işçi ve bunlara ait kurumlardan istek ya da baskı gelmeden yapılmıştır (Yerasimos, 1980:890).

Demokratik kazanımların demokratik mücadeleler neticesinde elde edilmemesi sebebiyle yeterli düzeyde benimsenmemesi, siyasetçiler ve toplumun farklı kesimleri yeni Anayasanın sağlamış olduğu özgürlükleri kendi çıkarlarına göre kullanmaları, yeni müdahaleleri gerekli kılmıştır. 15 Ekim 1961 yılında yapılan genel seçim sonuçlarına bakıldığında oyların % 62'sini Cumhuriyet Halk Partisine karşısında olan ve Demokratik Parti tabanını da oluşturan Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi almıştır. Bu durum da 27 Mayıs askeri darbesini yapanlara karşı gelenlerin zaferi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca "Adnan Menderesin Zaferi" olarak da değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi % 36 oy oranıyla 173 milletvekili, Adalet Partisi % 34.7 oy oranıyla 158 milletvekili, Yeni Türkiye Partisi % 13.9 oy oranıyla 65 milletvekili, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi % 13.7 oy oranıyla 54 milletvekili çıkarmıştır. Sonuçların böyle olması geçiş sürecinde yaşanabilecek sıkıntılarında habercisi niteliğindedir. Adalet Partisi idarecileri ordu tarafından yapılan zorlamaları kabul etmek durumunda kalmıştır. Oysaki sonuçlara göre Cumhuriyet Halk Partisinin karşısında yer alan partilerin koalisyon yapmaları gerekirken, ilk hükümet Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi arasında koalisyon yapılarak kurulmuştur (Özdemir, 1990: 206-208).

Anayasanın kabulü ile seçim yapılarak hükümetin kurulmasıyla Milli Birlik Komitesi askeri idarenin sona ermesiyle beraber silahlı kuvvetlerdeki grupların faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Parlatentonun açılacağı zaman bir gün öncesinde siyasi parti liderlerinden; 27 Mayıs ihtilaline karşı çıkmayacaklarını, Cemal Gürsel haricinde kimseyi cumhurbaşkanlığı için destek vermeyeceklerini, Yassıada mahkumlarıyla ilgili af isteğinde de bulunmayacaklarına dair düzenlenen bir protokolü komutanların da önünde imzalamak durumunda bırakılmışlardır (Özdemir, 1990:206-209). Dolayısıyla da askerlerin siyasetten hemen uzaklaşmayacağı anlaşılmıştır.

2.4.4. İlk Anayasa Komisyonu'nun Teşkilî

Millî Birlik Komitesinin ihtilali başarı ile tamamlamasının ardından Demokrat Partiyi devirerek, ülkenin başına geçmiştir. Kendileri aynı yanlışlara düşmemek ve ülkeyi normale döndürmek için tedbirli bir yöntem izleme kararı almışlardır. Bu doğrultuda Cemal Madanoğlu'nun bir dost meclisinde tanışmış olduğu Prof. Dr. Nedim Ergüder'den tanıdığı, işinin ehli, güvenilebilecek ve Demokrat Partili olmayan profesörlerin isimlerini istemiştir. Nedim Ergüder'in vermiş olduğu listede yer alan isimler ise: Naci Şensoy, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ragıp Sarıca, Muammer Raşit Seviğ, Sıddık Sami Onar, Tarık Zafer Tunaya ve Hüseyin Naili Kubalı bulunmaktaydı. Cemal Madanoğlu, bu isimler yer aldığı listenin acilen Ankara'ya yollanması gerektiğini bildirmiştir (İpekçi, Çoşar,1965:253-254).

Şefik Yücesoy, listede olan akademisyenlere Ankara'ya kadar eşlik etmiştir. Ankara'ya geldiklerinde Genelkurmay Başkanlığında yer alan askeri birlikler karşıladığı bilinmektedir. Cemal Gürsel ve Cemal Madanoğlu sırayla akademisyenlerle görüşerek, bu görüşmede ikisi de ülkeyi anayasal ve hukuk çerçevesinde yönetmek istediklerini belirtmişler ve ihtilal hırsıyla ihtilal gerçekleştirmediklerini ve ülke için uygun bir seçim mekanizması belirlenmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle de üniversitenin bilgili akademisyenlerine gereksinim duyduklarına vurgu yapmışlardır. Cemal Gürsel, *“Öyle bir anayasa yapınız ki, Türk Milleti bir daha hürriyet kavgası yapmak gereksinimi duymasın, iktidarlar dâhil hiçbir güç dini siyasete alet edemesin ve bu memlekette laikliğin kılına dokunulmasın”* şeklinde ifade ederek, hazırlanacak yeni anayasanın esas, ilke ve hedeflerine değinmiştir (Börklüoğlu,2010: 129-130). Madanoğlu ve Gürsel'i dinleyen akademisyenler sırayla söz alıp, yapılan ihtilali tebrik

ettikten sonra hazırlanacak anayasa içerisinde ülkenin geleceği olan laiklik ve cumhuriyete uyum bir hazırlık yapacaklarını belirtip, oradan ayrılmışlardır.

Ertesi gün tekrardan Genelkurmay Başkanlığı'nı ziyaret eden akademisyenler, tasarlamış oldukları “Anayasa Komisyonu Raporu Metnini Cemal Gürsel'e takdim etmişlerdir. Cemal Gürsel, hazırlanan bu ilk anayasanın tüm çalışmalarını yakından takip etmiştir. Hazırlan bu metinde iki önemli yerin altı çizilmiştir. Bunlar: “Evensel demokratik ilkeleri içeren yeni bir Anayasa ve politik iktidarın milletini istismarına yer vermeyecek yeni bir seçim yasası hazırlanmalıdır.” ve “Demokratik gereklere uygun fiili ve geçici bir hükümet kurulmalıdır” (Aydemir, 2000: 460-463).

Cemal Gürsel, sunum yapıldıktan sonra akademisyenlere dönüp; “*Sizler Anayasayı hazırlayacak komisyonun başkanlarıdır. Bu sıfatla tam yetki ile hareket edebilirsiniz. Burada bulunan profesörlerin haricinde İstanbul ve Ankara Üniversitelerinden dilediğiniz kadar üye alabilirsiniz. Sizden tek isteğim bana 15 gün içerisinde hazırlamanızdır. Bunun için ne gerekiyorsa yapınız.*” emri üzerine Anayasa Komisyonu'na Ankara Üniversitesi'nden akademisyenle çağırılmıştır (İpekçi, Çoşar, 1965:296). Hürriyet gazetesinin manşetinde bu durum “*Yurtta tam bir huzur hüküm hakim. Yeni anayasanın hazırlıkları hızla ilerliyor*” haberiyle halka çalışmalar duyurulmuştur (Hürriyet, 28. 05. 1960).

2.4.5. Geçici Anayasa Tasarısının Oluşturulması

Cemal Gürsel, 15 gün içerisinde anayasanın hazırlanması gerektiği emrini vermiştir. Sıddık Sami Onar ise, hazırlanacak yeni anayasanın belirlenen sürede yetişmesinin pek mümkün görünmediğini lakin çok olmadan hazırlanacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Cemal Gürsel, bundan çok hoşlanmamış olmasına rağmen bekleme kararı almıştır. Muzaffer Özdağ, 1 Haziran 1960 tarihinde yapılan Milli Birlik Komitesi Toplantısında yeni anayasanın hazırlanması gerektiğinden ve anayasa yapılana kadar geçici bir anayasaya göre kararlar alınmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir. Bunun üzerine Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Muzaffer Özdağ, Numan Esin ve Hüseyin Nail Kubalı tarafından 27 maddeden oluşan geçici bir anayasa oluşturmuşlardır (Özdağ, 2006: 263).

Oluşturulan bu geçici anayasa, Milli Birlik Komitesine 5 Haziran 1960 tarihinde sunulmuş, 6 Haziran tarihinde 9. madde haricinde kabul edilmiştir. 9. maddenin karara bağlanması için 11 Haziran tarihine kadar süre tanınmıştır. 12 Haziran 1960 tarihinde resmi olarak ilan edilmiştir (T.C Resmi Gazete, 14 Haziran 1960, Sayı:10525). 14 Haziran 1960 tarihli resmi gazetede geçici anayasanın kabulü ve teşkili yayınlanması ile birlikte anayasa kullanıma başlanmıştır (Milliyet, 28.05.1960).

2.4.6. Yürürlüğe Giremeyen Anayasa Tasarıları İstanbul Komisyonu

27 Mayıs tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya davet edilen hukuk profesörleri bir gün içerisinde hazırlamış oldukları rapordan ve resmîlik kazanan Geçici Anayasa'nın ardından, asıl Anayasa metnini hazırlamaya başlamışlardır. Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. İlhan Arsel, Doç. Dr. Muammer Aksoy ve Doç. Dr. Vakur Versan katılımı ile on kişiye ulaşan Anayasa Komisyonu, toplumu uygar, devleti güvenilir, yönetimi demokratik yapacak bir Anayasa hazırlamayı planlıyorlardı. Demokrat Parti iktidarının, meclis içerisinde haksız yaptırımları da düşünülerek, çoğunluk partisinin diktatoryasına imkan vermeyecek bir anayasa hazırlanması amaçlanmaktaydı. Hedefin belli olmasından dolayı çabuk hazırlanan 6 kısımlık anayasa taslağı 191 madde, "Son Hükümler" başlıklı6. Kısımdaki 9 ekle de toplam 200 maddeden madde bulunmaktaydı. İçerine özenle yerleştirilmiş olan koruyucu maddelere rağmen Anayasanın boşluklarından faydalanıp, toplumu baskı altına almak isteyen idareler olabileceği kuşku ve kaygıların bir türlü giderilememiş olduğu girişte duyguları yansıtan satırlarda belirtilmişti. Hazırlanan tasarıda yürütme, yani hükümetin üzerinde denetim sistemini oluşturabilecek Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclis'ini içeren ikili Meclis sistemini ve yargı bağımsızlığını güçlendirecek Anayasa Mahkemesi de yer almaktaydı. Haber Ajansı, Radyo-Televizyon ve Üniversiteler başta olmak üzere İktisadi Devlet Teşekkülleri, Merkez Bankası, Opera, Konservatuar, Kütüphane ve Milli Müzeler özerk kurumlar haline getirilmiştir. Kişi, kamu, basın özgürlüğü, sosyal haklar ile güvencelere bir hayli geniş yer verilen 1924 Anayasası'nda "*sınırları yasayla tayin olunur*" yasamaya tanınmış olan yorumlamaya açık haklar, ayrıntılı ve açık bir biçimde belirtilmiştir. Ayrıntı olmasından dolayı çok uzun olduğu öne sürülüp eleştirilen bu tasarının önde gelen bir niteliği, bireysel ya da sosyal hak ve yükümlülükler bakımından kişiyi temel almasıdır (Sarıca, 1973: 74-86).

Anayasa Komisyon üyeleri, kapsamlı inceleme ve araştırmalarının yanında farklı görüşlerde alabilmek için anketlerden yararlanmış 4,5 ay süren çalışmalarını esnasında bazı maddeler üzerinde bazen anlaşmazlıklara düşmüşlerdir. Bunlar; İkili Meclis sistemi, siyasi partiler, ana dil, İsmet İnönü tarafından ihtilal yapan askeri grubun tekrardan orduya dönmesinin doğru olmayacağı teziyle ortaya atılan MBK üyelerine İkinci Meclisin içerisinde, yani Senatörlere ömür boyu senatörlük tanınması ve Anayasayı onaylayacak Kurucu Meclisin kurulması üzerine olmuştur. İlk günlerde Askerlerin; idareyi hemen sivillere devir işlemini gerçekleştireceği sözleri ile çelişmiştir. Ayrıca Komisyonu da ikiye bölen Tabii Senatör unvanıyla İkinci Meclis'e katılmalarını Cemal Gürsel, Anayasa Komisyonu Başkanı Onar ve bir süre sonra da 14'ler olayına ve komitenin parçalanmasına sebebiyet verecek Türkeş grubu da destek vermekteydi (Tanör, 1978:183).

Anayasa Komisyonu üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar, bazen de tartışma boyutlarına gelmesinden dolayı bir ay gecikerek 17 Ekim tarihinde tamamlanan Anayasa tasarısını incelemek üzere MBK'ye sunulması ve bu uzlaşmanın bir kanıtı olan muhalefet şerhleri de metinde yer verilmiştir (Tanör, 1978: 184). Bunlar ise Komisyon Başkanı olarak ilk imzayı koyan Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başta olmak üzere üyelerin tamamının onay vermedikleri noktaları gösteren ayrı ayrı hazırlayıp imzaladığı notlardı. Komisyon içerisindeki anlaşmazlıklar ve çekişmeler kamuoyuna da yansımış ve daha hazırlık aşamasında olan tasarının güvenilirliği sarsılmıştı. Birçok kez İstanbul Komisyonu olarak adlandırılan tarafından hazırlanan taslak bir bakıma ölü doğmuşsa da özverili çalışmaları sayesinde boşa gitmedi. Tasarının içeriği bakımından 1961 Anayasası'nı hazırlayan ekip için çok aydınlatıcı olmuştur. Kurucu Meclis sahneye çıkmasının ardından Temsilciler Meclisi tarafından seçilen Anayasa Komisyonu, Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü'nin neredeyse sürpriz olarak tanımlanabilecek şekilde hazırlamış oldukları Anayasa tasarısından da oldukça faydalanılmıştır (Server, 1966: 204-205).

2.4.7. Siyasal Bilgiler Fakültesi Tasarısı

Anayasa Komisyonu, tasarımı hazırlarken farklı kurumlarında görüşünü almak üzere bir anket çalışması hazırlarken, Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü'nden de yardım istemiştir. Anayasanın gerçek ve güçlü anlamda demokratik

olabilmesi için kapalı ve atanan bir komisyon tarafından hazırlanmasını yeterli görmeyen Enstitü öğretim üyeleri, anket sorularına yanıtlarına göre bağımsız bir Anayasa tasarısı biçiminde hazırlamışlardır. Anayasa tasarısının içeriğini kamuoyu tarafından tartışılmasını gerekli gören ekibin gerekçeli olarak hazırlamış olduğu tasarıda, bu önemli belgenin milletin seçeceği bir kurucu meclis değerlendirip, oylamaya sunulması gerektiğini belirtilmiştir. Toplumun güven ve huzurunu sağlayacak demokratik hukuk devletini sosyal temelleri ile kurmayı amaçlayan bu tasarının daha iyimser ve dar alanlı olması önemli bir niteliğidir (Server, 1966: 204-205).

Siyasal Bilgiler Komisyonu, anayasaların kolay ve sık değiştirilmemesi gerektiği düşüncesiyle tasarının politik sistemin kalıcı prensipleri içermesini temel almıştır. Biri tanesi geçici olmak üzere toplam 110 maddede toplanan hükümler genel, ayrıntısız ve kısa prensipleri kapsayan bu tasarının ilkinde de olan ve 1961 Anayasası'na da yansımış olan önemli bir niteliği de getirilen yeni kurumlarla 1924 Anayasası'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinin halk egemen gücün temsilcisi olduğu görüşünden uzak olmasıydı. Anayasaya daha modern bir kimlik kazandıran bu değişiklik elbette kuşkusuzdur ki D.P. döneminde Meclis'te sayısal üstünlüğe sahip olmanın vermiş olduğu güvence ile yaptıkları baskılar milletin sindirilmek istenmesi yol açtığından dolayı bu olumsuzluklar göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Aynı kaygıyla tasarıda yasama, İstanbul Komisyonu'nun Senato olarak isimlendirdiği Cumhuriyet Meclisi olarak da bilinen ikili Meclis üzerine yapılmış, yargı organının bağımsızlığı vurgu yapılmış olmasına rağmen ayrı bir uyuşmazlık mahkemesi kurulması onaylamayarak Anayasa Mahkemesi daha güçlendirilmiştir. İlkinden farklı olarak güçlü bir yürütme organı planlanan Enstitü tasarısında da sosyal devlet anlayışı getirilmekle beraber detaylara girmeden değerlendirilen sosyal haklara daha çok "*devletin ödevleri*" olarak değerlendirmiştir (Tanör, 1978: 183).

2.4.8. 1961 Anayasası için Halk Oylaması

1961 yılının 9 Temmuzunda yapılacak olan referanduma giden süreçte yeni anayasayı halka tanıtmaya faaliyetleri sürerken, Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'nin bazı şehirlerinden elde etmiş olduğu bilgiler ışığında halkın referandumu nasıl karşılayacağını tespitini yapmaya çalışmışlardır. 1950 senesinden sonra yapılan seçimlerde seçmen davranışlarından yola çıkarak referandumun sonucu hakkında

tahmin yapılmaya çalışılmıştır. Yeni anayasa hakkında kamuoyunun tepkisi ölçülmüş, şehirlerde örgütlenen partilerin faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiş, kararsız ya da olumsuz düşünen vatandaşlar ikna etmek için propaganda faaliyetlerinin arttırılmasını ön görmüştür. 6 Temmuz 1961 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesinin hazırlamış olduğu “*Bazı Bölgelerde Halkoyu ile İlgili İncelemeler*” isimli gizli raporunda yeni anayasaya olumsuz olarak bakan seçmenlerin temel gerekçe ve endişeleri açıklanmıştır. Türkiye’nin tamamında değil ama bütün bölgelerden bazı şehirler ve o şehirlerde bulunan köylerin incelendiği rapor DP’nin tabanını oluşturan halkın kurulan yeni düzene ve 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine tepkilerini ortaya koymuştur.

Demokrat Parti, iktidar olduğu dönemde, Batı Anadolu’nun büyük desteğini almıştır. DP’nin seçmenine hitap etmeye çalışan Adalet Partisi, Manisa ve İzmir’de teşkilatlanarak, kapatılan DP’nin örgütlerinde görev alanlar yeni partiye katılmışlardır. Aynı kesimden destek almaya çalışan Ekrem Alican’ın Yeni Türkiye Partisi genel başkanı, DP’den ayrılan HP’nin vekillerinden olduğu ve DP’ye ihanet ettiği iddia edilerek taban tarafından desteklenmediği düşünülmekte ve Ege Bölgesinde başarı sağlayamayacağı düşünülmektedir. Osman Bölükbaşı’nın Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ise bölgede hareketsiz ve kuvvetsiz olarak değerlendirilmiştir. Adalet Partisinin herhangi bir nedenle kapatılması ya da kapanması halinde eski DP’nin oylarını alacağı tahmin ediliyordu.

Raporda, bölgedeki AP’li yöneticilerin gizli ayırıcı oldukları, gerçek fikirlerini alenen dile getirmekte çekimser kaldıkları belliydi. Adalet Partisine yakın seçmenler arasında askeri idarenin uzun süre devam etmemesi, işsizliğe ve iktisadi durgunluğa norma politik yaşama geçilmesiyle son bulacağına inanların olmasının yanı sıra gerekçelerle referandumda hayır oyu kullanacak bir çoğunlukta yer almaktaydı. Onlara göre Anayasanın Cumhuriyet Halk Partisinin eseri olduğu düşüncesi, sosyalizme yakın maddelerin olması ve dine vurgu yapılmaması, Cumhuriyet Halk Partisinin iktidara geçmesi durumunda intikamcı bir politika izleyeceğine inanılması, referandumunda hayır oyunun çıkması durumunda Yassıada davalarına da etki edeceğini, yargılananların hemen serbest bırakılacağı, anayasanın tekrardan hazırlanması gündeme geleceği ve süreçte Adalet Partisinin de görev alacağını beklemekteydiler. Bunlara ek olarak halk

arasında ki söylentiye göre, anayasada milletçilik maddesinin olmadığını "*milliyetsiz ve dinsiz olarak Moskof'a bu anayasayla nasıl başa çıkılacağı*" sorgulanmış, kamulaştırma, ispat hakkı ve din hürriyeti maddelerinin farklı bir biçimde algılandığı ortaya çıkmıştır. Referandum sözcüğünün anlamını bilmedikleri için "*mister referandum*" isminde bir yabancıнын gelip, Türkiye'yi Amerika Birleşik Devletleri adına idare etmeye başlayacağı düşüncesi hakimdi. Hatta Atatürk'ün yapmış olduğu anayasanın değiştirilmesini istemedikleri için referandumda olumsuz oy kullanmayı düşünüyorlardır. Bu raporda Güneydoğu bölgesinin yer aldığı bölümlerde ise bölgede bulunanların %85'i köylü olup, %87'sinin de okuryazar olmadığı belirtilmiştir. Bu sebeple bölgede olan şeyh, bey, ağa, mütegalibe seyitlerin nüfuzu ve baskısı altında olduklarını ve hür irade ile referandumda oy kullanamayacaklarını ifade etmiştir. Vatandaşların hükümet ve devleti yanlarında hissedebilmesi için bölgenin feodal yapısının değiştirilmesini gerektiğini öngörmekteydi (BCA, Temmuz 1961).

İstihbarat raporları hükümetin geniş halk kitlelerine hitap edebilmek ve referandumu kazanmak için propaganda yapılmasına gereksinim duyduklarının bir göstergesiydi. Propagandanın önemine vurgu yapan diğer bir mesele ise anayasaya karşı gizli olarak yapılan faaliyetlerin engellenmeye çalışılmasıydı. Olumsuz propagandaların izlerin bakanlar kurulu tutanaklarından izlemek mümkündü. Toplantı tutanaklarına yansıdığı biçimi ile Milli Birlik Komitesi hükümetinin bazı çalışmaları halk arasında 27 Mayıs ihtilali ve anayasa aleyhine yazmaktaydı. "*Yeni hükümetin mali sıkıntıda olduğu için pek çok işlerin yapılamayacağı, askerliğin uzatılacağı*" gibi haberler bakanlar kurulu toplantısında konuşulurken, Maliye Bakanı Ekrem Alican, Milli Birlik Komitesi hükümetinin köylünün desteğini alabilmesi için zirai kesime dair yeni vergilerin çıkarılmasından uzak durulması gerektiğini ön görmüştür (27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt; 303).

Devlet Bakanı Amil Artus, Demokrat Partililerin yargılanması sebebiyle ülkenin farklı yerlerinde duvarlara Menderes ve arkadaşları hakkında övgü dolu yazılar yazıldığını ve halk arasında inkılâp hükümeti aleyhinde konuşmalar olduğunu belirtmişlerdir (Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt; 156). Bunlara ek olarak İstanbul'da kendi evleri de dahil olmak üzere bazı yerlerin işaretlendiğini anlatan bakanların açıklamalarıyla İnkılap Mahkemelerinin kurulması gündeme getirilmiştir (27

Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları I. Cilt; 450). Referandum sürecinde halk arasında yaygın olan düşünceye göre anayasayı hazırlayanların üzerinde Cumhuriyet Halk Partisinin etkinliği sebebiyle yeni anayasanın dini güvensi olmadığı iddia edilerek ve muhafazakâr kesimin referandumda hayır oyu kullanmaları için propagandalar düzenlenmiştir.

Milli Birlik Komitesi, referandumda hayır oyu kullanacakların anayasanın dindarlar tarafından benimsenmemesi için yapılan bu çalışmalara karşın Diyanet İşleri Başkanlığından destek almaya karar vermişlerdir (Alkan, 2017:109). Böylece kurumda bir açıklama alınarak, ülke geneline dağıtılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı anayasa hususunda rahatlamasını sağlayan açıklamada *"yeni anayasa tüm anayasaların en sonuncusu olup, bize göre en uygun düzenlenmedir. Onun desteklenmesi, sosyal yaşamınıza istikrar sağlayacaktır. 27 Mayıs öncesi yaşananlara mahal verilmeyecektir"* biçiminde açıklamıştır (Cumhuriyet, 02.07.1961).

Yeni anayasanın vatandaşlara tanıtılması ve halkoyuna sunulması nedeni ile halkla beraber olabilmek için Milli Birlik Komitesi halkoylaması için geziler planlamışlardır. Milli Birlik Komitesi üyeleri 1-5 Temmuz tarihleri arasında ileri dolaşp, 8 Temmuz tarihinde Ankara'da olması planlanıyordu. Milli Birlik Komitesinin anayasa görev gezisine 15 komite üyesi katılarak, 67 ilin hepsine gidilerek, halka aydınlatıcı konuşmalar yapılmıştır. Komitenin diğer bir görevi de gezide yaptıkları konuşmaları 5 Temmuz 1961 tarihinde saat 21:00'e kadar özet olarak radyoda yayınlacaklardı. 5 Temmuz 1961 tarihinde saat 21:00'den itibaren halkoyu ve anayasayla ilgili konuşmaların yapılmamasına karar verilmiştir (27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları II. Cilt; 1105-1106).

Milli Birlik Komite üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, Torul ve Bayburt'ta yapmış olduğu anayasaya dair konuşmasında ikinci cumhuriyeti kurmaya çalıştıklarını ifade etmiştir (Öncü 05.07. 1961). Milli Birlik Komitesi üyelerinin gezileri yanında hükümet, Milli Birlik Komitesi İnkılâbı Tanıtma ve Yayma Komisyonu Başkanlığınca anayasanın tanıtılması ve halkın bilgilendirilmesi için ilgili departmanlara gönderilmek üzere bir genelge hazırlamışlardır.

Referandumla ilgili halkı bilgilendirmek ve yeni anayasanın kabulü için İçişleri Bakanlığı, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, valilikler ve üniversiteler görevlendirilmiş olup, referandumun sonucunun olumlu olması için yapılacaklar sıralanmıştı. Böylece; Basın Yayın Genel Müdürlüğü anayasanın geneli hakkında bilgilendirilmesi ve maddelerinin tanıtımı için radyoda 15 dakikalık “anayasa saati” isimli bir program hazırlanacak, bu sayede parti yetkililerinin konuşmaları sağlanacak, röportajlar hazırlanacak ve Ankara, İzmir ve İstanbul radyolarının üniversitelerden faydalanması sağlanacaktı. Günlük mahalli ve ulusal gazetelere halkoyu ve anayasa hususunda yazılması sağlanacaktı.

İçişleri Bakanlığı, kaymakam ve valilikler aracılığıyla yerel gazetelerde anayasa hakkında yazılar yazılmasını sağlayacak ve bu gazeteleri köylere kadar ulaştıracaklardı. Büyük illerde ise halkoyu ve anayasa hususunda çeşitli broşürler hazırlanıp vatandaşlara dağıtılması, bu amaçla bastırılacak pankart ve dövizlerin köy, nahiye ve kazalara ulaştırılmış olacaktı. Köy öğretmenleri ile ilköğretim müfettişlerinden gezici erkek ve kadın kurs öğretmenlerinden, din adamlarından, kaza ve köyle ilgili görevi olan memurlardan, serbest aydınlardan konferanslar yolu ile faydalanması planlanmıştı. Nahiye ve köylere gönderilecek olan konferansçıların özellikle köy kökenli olması ve bünyelerinde geniş bir işçi nüfusu olan bakanlıkların, yeni anayasayı işçilere, kendilerini ilgilendiren maddeler hakkında tarafsız bir biçimde bilgilendirilmesi kararı alınmıştır (BCA: 030.01.33.198.3-21 Haziran 1961).

Milli Birlik Komitesi üyelerinin anayasanın tanıtılması hususunda sahaya inmelerinin arkasında siyasi partilerin halkoylaması sürecinde kendi propagandalarının yapacakları endişesi vardı. Milli Birlik Komitesi üyelerinin özellikle de Adalet Partisinin 27 Mayıs inkılâbı ve ordu aleyhinde propaganda yapmasından endişelendiği sonucuna varılmaktadır. Bu sürecin Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisinin çekişmesine dönüştürülmemesi için İçişleri Bakanlığında bir genelge yayınlaması talep edilmiştir. Milli Birlik Komitesi üyesi Suphi Karaman, propagandaların kötü niyetli insanlar tarafından yapılmaması için bu işin subaylar ve öğretmen tarafından yapılması gerektiğini ön görmüştür (MBK GKT, C. 6, B. 48, 22.03.1961, ss. 10).

Kurucu meclisin teşkil edilmesi hususunda 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı yasa gereğince, hazırlanmış olan yeni anayasanın yürürlüğe girmesi için referandum

yapılması gerekiyordu (Resmi Gazete 16 Aralık 1960). Halkoylaması ile ilgili hazırlıkların yapılabilmesi için Yüksek Seçim Kurulu görevlendirilmiştir (Resmi Gazete 1 Nisan 1961). Radyolarda anayasanın tanıtımı konuşmalarına 7 Temmuz 1961 tarihi itibari ile sonlandırılmıştır. Son konuşmayı Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi lideri Osman Bölükbaşı tarafından yapılmıştır.

Kurucu meclis tarafından hazırlanmış olan "İkinci Cumhuriyet" anayasasıyla ilgili olarak son hükmü halkın vereceği karar gününü 9 Temmuz olarak belirlenmiştir. Referandum ile sandıktan evet kararının çıkması kurucu meclis ilk cuma günü toplanarak genel seçimlerin tarihini belirleyecekti. Bu sayede 27 Mayıs hareketi, nihai amaca doğru büyük bir adım atılmış olacaktı (Tercüman 8 Temmuz 1961). İkinci Cumhuriyet anayasası devletin bünyesinde olan bazı yeni organlar, kurul ve kurumları da beraberinde getirmiştir. Ayrıntılı kuruluş yasaları halkoylamasında sonra yapılacak seçimlerden sonra şeklini alacak, TBMM tarafından hazırlanacaktı (Tercüman, 11. 07. 1961).

Cemal Gürsel, Türk milletini anayasaya evet demeye davet ettiği radyo konuşması ise *"Büyük günün sınavını başarıyla geçeceğiz. Bu olay, tarihimize parlak ve yeni bir sayfa açacağımızdan şüphe yoktur. Bizi amacımızdan ayırmak isteyenler olabilir. Üzülerek söylüyorum ama böyle insanlar vardır. Bunlar milletimizin kararsızlık içerisinde olmasını çıkar uman karanlık ve mutsuz insanlardır."* şeklinde ifade ederek anayasa aleyhine propaganda yapanlar olduğuna vurgu yapmıştır (Doğaner, 1996:151). Adalet Partine yakınlığı ile tanınan ve alenen evet propagandası yapmadığından dolayı eleştirilere maruz kalan Düşünen Adam dergisi, milletin vereceği karar saygı duyulması gerektiğini savunmaktaydı. Dergiye göre ülkemizde hiçbir vatandaşın diğer bir vatandaşa evet dedirtmenin yasal bir zorunluluk olduğu iddiasını savunamazdır. Hayır oyları da evet oyları kadar değerlidir. Halkoylamasıyla ilgili olarak Falih Rıfkı Atay, yazısında kaza sürede normal bir demokratik rejime geçmenin tek yolun yarın oy sandıklarından hayır yerine evet oylarının çıkması olduğunu, Türk halkının medeni ve hür millet karşısında medeniyet ve hürriyet sınavı vereceğini ve halkın Türk adına layık olması gerektiğine vurgu yapmaktaydı (Dünya, 08.07.1961).

Türkiye'de 9 Temmuz 1961 tarihinde seçmen yeterliliğe sahip vatandaşlar, saat 05.00'ten saat 19.00'a kadar halkoylamasına katılmışlardır. Ankara ve İstanbul

radıolarının sürekli olarak yaptığı anonslarla vatandaşları sandık başına çağırarak, oy vermelerinin milli bir görev olduğuna vurgu yapmıştır. Bu sırada, menfi bir propagandanın etkisiyle yapıldığı öğrenilen sokağa çıkma yasağının bulunmadığını, tüm vatandaşların serbestçe dolabileceğini bildirmişlerdir. Daha önce oy hakkı olmayan ordu görevlileri de halkoymasına katılmışlardır. Referandum esnasında seçmen listelerinde ismi olmayanların oy kullanamamalarından dolayı şikayet etmişleridir. Binlerce İstanbullu ve Ankaralı bu yüzden oy kullanamamışlardır. Bunlara ek olarak vatandaşların sandık yerlerini bulmakta zorlandıkları da gözlemlenmiştir (Cumhuriyet 10.07.1961).

Referandum devam ederken farklı illerde sandık başlarından propaganda yasağına aykırı mahiyette gelişmeleri ve istenmeyen olaylar yaşanmıştır. Düşünen Adam dergisi son günde dahi basın yolu ile evet propagandası yapıldığını, İstanbul'da sandık görevlisi Cumhuriyet Halk Partili müşahitlerin beyaz ve kırmızı oy kullananların miktarını hassasiyetle takip edip il merkezlerine bildirdiğini iddia etmiştir. Akşam gazetelerinde ide anayasa aleyhine yapılan ve vatandaşları kırmızı oy vermeye çağıran haberler yayınlanmıştır (Akşam, 11.07.1961).

Referanduma katılım oranı ile ilgili Tercüman Gazetesi 13 milyon Seçmen'den 9 milyonunun oy kullanıldığı ve Bursa, Bolu, Samsun, Sakarya, Aydın, İzmir, Denizli ve Zonguldak illeri çoğunlukla hayır oyu kullandığı belirtilmiştir (Tercüman, 11.07.1960). Sırlanan illere baktığımızda aslında 1957 genel seçimlerinde hepsinde demokrat Partinin %50'ye yakın ve üstünde bir oyla kazandığı illerdir. Cumhuriyet gazetesi, %75 rakamını vermektedir (Cumhuriyet, 10.07.1961). Rakamın düşük olmasının kırsal kesimlerde mevsimin yaz olmasından dolayı vatandaşların bir kısmının arazide ya da yaylalar olması, şehirler ise seçmen listelerinin düzensiz olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir (Ulus 10. 07. 1961).

Yüksek Seçim Kurumu, vilayetlerden telgraf ile bildirilen tutanak sonuçlarını Anadolu ajansına ve radyoya ulaştırılmaya başlanmış ve gelen ilk telgrafın Nevşehir'e ait olması üzerine ajanslara ve radyoya haber verilmiştir. Gelen sonuçlar gazetelerde yayınlanmaya başlanmışdır (Ulus 11.07.1961). Ulus gazetesinin vermiş olduğu bilgiye göre, 60 ilde 9.481.487 seçmen oyunu kullanmış olup, referanduma katılma oranı %82.21'dir. Oy verenlerin oranları Mardin ve Tekirdağ'da %90'dır. En az katılımı

sağlayan ilimiz ise %35'lik oranla Trabzon olmuştur. Yeni anayasaya evet deme rekorunu %61,8 'lik oranla Mardin olurken, en az evet oyunu ise %42'lik oranla Kütahya olmuştur (Ulus 12.07.1961). Yüksek Seçim Kurumu 15 Temmuz tarihinde referandumun geçici sonuçlarını halka duyurmuştur. Buna göre bütün memlekette verilen hayır oylarının toplamı 3.935.253 olurken, evet oylarının ise toplamı 6.348.715 olmuştur. Aradaki fark ise sadece 2.413.462'dir (Cumhuriyet 15.07.1961).

En çok evet oyunu kullanan vilayet sayısı 56 olup, hayır oyunu kullanan vilayet sayısı ise 11'dir. Hayır oyu kullanan vilayetlerin 9 tanesi 1957 seçimlerinde Demokratik Partinin çoğunluk elde ettiği yerler olduğu gözlemlenmiştir. Bu vilayetler, Zonguldak, Sakarya, Manisa, Kütahya, İzmir, Denizli, Bursa, Bolu ve Aydın olmuştur. En çok evet oyu kullanmış olan vilayetlerimiz ise Siirt, Tunceli ve Mardin olmuştur. En çok hayır oyu da Bursa'dan çıkmıştır. Bursa, %40 evet oyuna rağmen, %60 oranına hayır kullanılmıştır. En çok hayır oyunun kullanıldığı ikinci il Samsun olurken, üçüncüsü de Manisa olmuştur (Öncü 10.07.1961).

Halkoylaması neticeleri hakkında bir değerlendirme yapan Cumhuriyet gazetesi, Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatlarına ve merkezine dayandırdığı yorumunda hayır oylarının %37 oranında olmasının Demokrat Parti tabanına bağlanan, evet oylarının yüksek olmasının Cumhuriyet Halk Partisinin seçmen desteğiyle mümkün olduğunu iddia etmiştir. Halkoylamasına bu yönden bakıldığında, yapılmış olan oylamanın bir anayasa olmasının yanı sıra Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi mücadelesi olması ve bu sebeple 27 Mayıs inkılâbını onaylayanlar ile onaylamayanlar arasında yapılmış olduğu gözlemlenmiştir. Siyasi partililer örnek olarak Kütahya vilayetini göstermekte olup, bu vilayette yapılan oylamaların sonuçlarının 1957 yılında yapılan seçim sonuçları ile uyumlu olduğu görüşünü savunmuşlardır (Tercüman, 12.07.1961).

Osman Bölükbaşı, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Genel Başkanı, Çorum'da yapmış olduğu açıklamasında, anayasanın kabul edilmesi üzerinde durarak, hayır oyu kullananların tercihlerine saygı duyulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu oyları bir partiye mal edilmesinin doğru olmadığını ifade etmiştir. Adalet Partisi Basın Sözcüsü olan Cevdet Perin, halkoylamasında Milli Birlik Komitesinin tarafsız hakemliği çerçevesinde yapıldığının, bu durumunda, batı ülkeleri nezdinde saygınlığımızı

arttırmış olduğunu ve elde edilen neticenin, ülkemizde gerçek demokrasinin olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet, 11.07.1961).

Hayır oyu kullananların tahmin ettiklerinden fazla olması sebebi ile anayasayı destekleyen partiler teşkilatlarında araştırma yapma gereksinimi duymuşlardır. Bu hususta ilk harekete geçen ise Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi olmuştur. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adına Genel Sekreter Ahmet Bilgin imzalı ile teşkilata gönderilmiş olan genelgede partilerin yeni anayasayı desteklemiş olduğunu bildirilmiş olmasına rağmen teşkilat içerisinde hayır propagandası yapan kişiler varsa bunların tespit edilmesi istenmiştir. Yeni Türkiye Partisi Genel Sekreter İrfan Aksu'da halkoylaması hususunda yaptığı değerlendirmede milli iradenin ürünü olan oylama sonuçlarından memnun kaldıklarını bildirmişlerdir (Son Havadis, 11.07.1961).

Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel oylamaya katılma oranının %80'nin üzerinde olduğunu, Türk halkının referanduma bu kadar büyük bir çoğunluğun katılım sağlamasının kendi hayati meseleleriyle ne kadar ciddiyet ile ilgili olduğunu bir göstergesi olarak ifade etmiştir (Akşam, 16.07.1961). Cemal Gürsel, hayır oyunun fazla olduğunu düşünen vatandaşların üzülmemesine vurgu yaparken, okuryazarlığı olmayan vatandaşlar arasında da yıkıcı propagandaların yapılmasına ve pek çok yalan söylenmesine karşın oylama neticesinin mükemmel olduğunu dile getirmiş ve halkın olgunluk gösterdiğini ifade etmiştir (Dünya, 12.07.1961). Yeni anayasanın referandumda onaylandıktan sonra Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanı İsmet İnönü yapmış olduğu basın toplantısında anayasanın esaslarını on yıldan beri halkın büyük bir kısmının davası haline dönüştüğünü ve rejim davasının bir sonuca bağlandığını ifade etmiştir (Son Havadis, 13.07.1961).

Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala 'da partisi adına hem hayır, hem evet oylarını saygıyla karşıladıklarını açıklarken, parti mensuplarının görüşleri hususunda bağlayıcı bir arar almayıp, halkı serbest bıraktıklarını dile getirmiş ve hayır oylarının büyük bir kısmını oluşturduğu pek çok yerde parti teşkilatının bile olmadığını belirtmiştir (Hürriyet, 14.07.1961). Lakin Ragıp Gümüşpala, halkoylamasına katılım oranını yeterli görmemiş, vatandaşların %90'ının katıldığı bir oymayı hayal ettiğini ifade etmiştir (Vatan, 11.07.1961). Cumhuriyet gazetesi yazarlarından olan Nadir Nadi, yüksek katılımın sağlamamasının halkoylamasına dair eleştirileri azalttığını ileri

sürerek, yüksek sayıda çıkacak evet oylarının ya da yüksek katılım vatandaşlara baskı yapılmış olduğuna dair ileri sürülen iddiaları arttıracığını belirtmiştir (Cumhuriyet, 14.07.1961).

2.4.9. 15 Ekim Seçimleri

27 Mayıs 1961 İhtilalinden sonra yapılması planlanan ilk genel seçimi 15 Ekim 1961 tarihinde yapmaya karar verilmiştir. Seçimlere, Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Yeni Türkiye Partisi katılmıştır. Senatörlük ve milletvekili seçimlerinin beraber yapılmasına rağmen, iki farklı sistemden yararlanılmıştır. Milletvekili seçimleri nispi temsil, senato seçimleri ise çoğunluk sistemine göre gerçekleşmiştir.

Seçim neticeler Tablo 15'de verilmiştir (Kara, 2004:48-49);

Tablo 15 Ekim 1961 Seçim Sonuçları

Parti	Genel Başkanı	Oy Sayısı	Oy Oranı	M.V. Sayısı
CHP	İsmet İnönü	3,724,752	36,74	173
AP	Ragıp Gümüşpala	3,527,435	34,79	158
CMKP	Osman Bölükbaşı	1,415,390	13,96	54
YTP	Ekrem Alican	1,391,934	13,73	65
Bağımsız		81,732	0,81	0
Toplam		10,141,243	100,00	450

Çıkan bu sonuçları dışarıda ve içeride, Adnan Menderes'in zaferi ve ayrıca 27 Mayıs rejimine karşı kınama oylaması olarak yorumlanmıştır (Ahmad, 1992: 175). 1961 seçimleri tabandaki parçalanmaya rağmen Adalet Partisi için bir başarı olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu seçimde Adalet Partisi, oyların % 35'ini almayı başarmıştır. Böylece Mecliste ikinci parti ve Senato'da birinci parti konumuna gelmeyi başarmıştır (Çavdar, 1983: 209).

Cumhuriyet Halk Partisinin oy oranı daha da azalmasına rağmen Adalet Partisi, eski Demokrat Partinin oylarının tümünü almayı başaramamıştır. Adalet Partisi gibi Demokrat Partililere kapısını açmış olan Yeni Türkiye Partisi önemli bir oy çokluğuyla

bir taraftan Adalet Partisi oyları bölmüş, diğer bir taraftan da Adalet Partisi gibi Demokrat Partisinin devamı olduğunu savunacak ve politikasını bu yönde yürütecek kadar seçimlerde başarı elde etmiştir. Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisinden sonra kapatılmış olan Demokrat Partinin bir kısım oyları da Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine gitmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin beklemiş olduğu oyları alamaması, Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, ve Adalet Partisinin de Demokrat Partinin oylarını kendi aralarında paylaşmaları, partilerin çoğunluğu elde edememelerine sebebiyet vermiştir (Weiker, 1967:125-131).

1961 yılı seçimlerinde Adalet Partisinin Demokrat Partinin izinde olduğu daha açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Yapılan propagandaların içerisinde de daima “Gözlerimize bakarsanız, anlarsınız.” temasında Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ının idamlarına duyan üzüntü ve isyanın vurgulanmasının yanı sıra pek çok Demokrat Partilinin yakınlarının aday olarak gösterilmesi de bu durumu pekiştiriyordu. Adalet Partisinin o dönemlerdeki sloganını tek bir kelimeyle anlatılması mümkündür. Bu kelime ise “af” olarak tanımlayabiliriz (Çavdar, 1985:2090).

Seçimlerin yapılmasından iki gün geçtikten sonra daha seçim sonuçlarının netleşmediği bir zamanda, oyların tasnif edilmesi bitmemesine rağmen sağduyunun sağlanması için koalisyon hükümetinin yararlı olabilecek, lakin koalisyon hükümetinin gerektiği biçimde hareket edebilmesi için, mecliste bazı durumlarda güven oyu isteyebilmesi ve bunun içinde koalisyona destek veren çoğunluğa sahip olunması gerektiği görüşü hakimdi (Cumhuriyet, 17.11.1961).

1961 genel seçimleri neticesi, ülkeyi başka bir kriz ile karşı karşıya getirmeyi başarmıştı. Çünkü Askeriyenin de beklemediği bir sonuç ortaya çıkmıştı. Demokrat Partinin davamı olarak görünen Adalet Partisi ve diğer muhalefet partileri Büyük bir oy oranı elde etmişti. Hatta seçimleri kazanan CHP’nin tek başına iktidar olmasını engelleyecek bir oy oranı sağlamışlardı. Öyle ki muhalefet birleşse iktidarı kurabilecek güç elde etmişti. Bu durum Askeri rahatsız ve tedirgin etti. Çünkü DP’nin devamı olduğu düşünülen AP’nin iktidarı eline alması durumunda 27 Mayıs İhtilali öncesi bir durumun tekrardan ortaya çıkması ve kendilerinden hesap sorulacağı endişesi askeriyei sarmıştı (Demir, 2018:72).

Ordu alması gereken tavrı hususunda bölünmüş olup, Talat Aydemir gibi subayların öncülüğünde bazı gruplar, seçim sonuçlarının iptalini, Milli Birlik Komitesi ve siyasi partilerin dağılmasını ve bir askeri cunta rejiminin kurulması gerektiğine vurgu yapıyorlardı. Bu gruplar şüphesiz etkin ve potansiyel bir tehlike barındırmaktaydılar. Generaller, alt rütbeli subaylar ile bağlantıyı kesip onlara bağımsız hareket etme olanağı tanımının tehlikesini 27 Mayıs deneyiminden öğrenmişlerdi. Seçimlerin ardında Silahlı Kuvvetler Birliği, alt rütbeli subayların müdahalesini etkisiz hale getirmek için acil tedbirler alınması gerekliydi (Ahmad, 1992:176-177).

Silahlı Kuvvetler Birliği, Milli Birlik Komitesine muhtıra göndererek seçimlerin iptalini talep etti. Aksi durumda yeni bir darbe girişiminde bulunacaklarını belirtmişlerdir. Bunu üzerine araya giren Genel Kurmay başkanı Cevdet Sunay MBK ile SKB'yi ortak noktada hem fikir olmasını sağladı. Buna göre yeni seçilecek olan Cumhurbaşkanının Cemal Gürsel olmasına karar verildi (Demir, 2018: 73).

Cumhurbaşkanını seçme TBMM'nin elindeydi. Cumhurbaşkanlığı seçiminde Cumhuriyet Halk Partisinin yeterli sayıda oyu olmadığı gibi Adalet Partisinin de yeterli sayıda oyu bulunmuyordu. Oy çokluğunun sağlanabilmesi için diğer üç partinin de anlaşması gerekmektedir. Bu partilerinde anlaşma olasılığı çok düşük olup, hatta kendi parti içlerinde bile tam manasıyla anlaşma yoluna gidilemiyordu. Cumhurbaşkanlığı seçimleri bir biçimde neticeye kavuşsa bile Cumhuriyet Halk Partisi karşısında olan partilerin koalisyon hükümeti oluşumunda da anlaşma yoluna gidemeyecekleri kesin görünmekteydi. Bunun nedeni ise Cumhuriyetçi Köylü Millet Parti idarecileri, muhalefet olarak kalmayı ve herhangi bir biçimde koalisyona sıcak bakmadıkları daha sonra yapılacak olan seçimler içinde bir taktik olarak görmekteydiler. Cumhurbaşkanlığı adaylığı için Ali Fuat Başgil ve Cemal Gürsel gösterilmekteydi. Köylü Millet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Adalet Partililerin büyük bir çoğunluğu Ali Fuat Başgil'e destek verdikleri biliniyordu. Bununla beraber Adalet Parti lideri Ragıp Gümüşpala, Alı Fuat Başgil'e destek verilmesine karşı durmaktaydı. Ragıp Gümüşpala'nın bu görüşüne rağmen, bazı Adalet Parti üyeleri Alı Fuat Başgil'i desteklemekteydi. Ragıp Gümüşpala, Ali Fuat Başgil 'in aday olması, durumu 27 Mayıs öncesi bir duruma taşıyabileceği kaygısı vardı (Toker, 1969:277).

Adalet Partisi İçerisindeki birçok milletvekili ve Muhalefette bulunan diğer Milletvekillerinin çoğunluğu Cumhurbaşkanı adayı olarak Ali Fuat Başgil'i desteklemesi ancak buna karşın MBK Cumhurbaşkanı adayı olarak Cemal Gürsel aday gösterdi. Cemal Gürsel'e karşı farklı bir adayın bulunması MBK'yı zor durumda bırakmıştır. Bu durum karşısında MBK farklı yollarla Fuat Başgil Cumhurbaşkanlığı adaylığından çekilmesi için baskı uyguladı. Buna rağmen adaylığına engel olunamaması üzerine MBK artık doğrudan Ali Fuat Başgil'i tehdit ederek meclisteki Cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı gün Meclis etrafında güvenlik önlemleri almışlardır. (Demir, 2018:73). Yapılan oylama sonucunda Cemal Gürsel 607 oyun 434'ünü alırken 3 çekimser 156 boş oy çıkmasıyla sonuçlanan Cumhurbaşkanlığı seçimini Cemal Gürsel kazanarak Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. (Hürriyet, 27.10.1961). Ali Fuat Başgil ise hem vekillikten hem de adaylıktan ayrıldı. Lakin politik sorunlar bununla da sona ermemiştir (Çavdar, 1983:209). Başbakanlıkta 20 Ekim 1961 tarihinde bir toplantı yapan Milli Birlik Komitesini üyeleri Milli Koalisyonu yararlı gördüklerini lakin bu fikrin hayata geçirilmesi için parti gruplarının bunun için karar vermesi gerektiğini, bu konuda tek başına kendi fikirlerinin bir önemi olmadığını ifade etmişlerdir (Toker, 1969:228).

2.5. Milli Birlik Komitesi'nin Diğer Yasama Faaliyetleri

Milli Birlik Komitesi, kısa bir dönem yönetimde kalmasına rağmen kendilerinden sonra yeni kurulacak olan düzenin sağlıklı işleyebilmesi için teşkilatlanma, hukuki, idari ve Anayasa çalışmaları dışında farklı bazı noktalarda çeşitli kanunlar çıkarılmıştır.

2.5.1. 27 Mayıs'ın Bayram Olarak Kutlanmasına Dair Kanun Teklifi

MBK genel kuruluna gelen kanun teklifi ile Ulusal bayram ve genel tatiller Kanununu düzeltilerek 27 Mayısın Ulusal bir Bayram olarak kutlanması düşünülmüştür. Bunu için 1 Mayıs işçi bayramı ile Atatürk'ün 19 Mayıs Gençlik Bayramını içine alacak bir düzenleme ile her 3 bayram birleştirilecek. Böylece Yapılacak olan düzenleme ile 27 Mayısı ihtilali "Millî Birlik ve Hürriyet Bayramı" olarak kutlaması için teklifte bulunulmuştur (MBK GKT, C. 2, B. 16, 04.10.1960, ss.11).

4 Ekim 1960 tarihinde 27 Mayıs'ın bayram olacağını Sami Küçük belirtmişse de ancak ek olarak bunu kendileri tarafından yapılmasının uygun olmadığını söylemiştir. Ahmet Er ve Suphi Gürsoytrak da bu düşünceye katılmıştır. Muzaffer Yurdakuler ise Atatürk döneminde de 29 Ekim, 30 Ağustos ve 23 Nisan'ın yapıldığını, her hükümetin kendi döneminde bayram ilan ettiğini belirtmiştir. Kadir Kaplan ise ihtilalin geride bırakıldığını, inkılaplara yöneldiklerini ve sonrası için halka verdikleri sözler yönünde ilerleyeceklerini, bayram konusunun kendilerinden sonra gelen nesillere bırakılması gerektiğini belirtmiştir (MBK GKT, C. 2, B. 16, 4.10.1960, ss. 11).

Genel kurulda yapılan kanun teklifi MBK üyeleri tarafından kendilerinin 27 Mayıs bayram ilan etmelerinin doğru olamayacağını kendilerinden sonra gelecek olanların yapması gerektiği düşünülmüştür. Ancak bu dönemde yapılan kanun teklifi kabul edilmese de daha sonra 3 Nisan 1963 tarihinde "27 Mayıs Hürriyet ve anayasa Bayramı" olarak resmi bayram şeklinde kutlanmaya başlanmıştır (Milliyet, 03.04.1963).

2.5.2. İskân Kanunda Yapılan Düzenleme

Milli Birlik Komitesi'nde 2510 sayılı İskân Kanuna Ek Kanun Tasarısı ve Bayındırlık ve İmar Komisyonu raporu Ekim 1960 tarihinde gündeme gelmiş ve 11 Ekim tarihinde Bakanlar Kurulu'nca bu raporun Milli Birlik Komitesi'ne sunulmasına karar verilmiştir. Bu konunun tasarı olarak sunulmasının nedeni; İçtimai yönden feodal sistemin izlerini devam ettiren ve teokratik zararlı karakterlerini temsil eden ağa, bey ve şeyh namı taşıyanların 2510 Sayılı İskân Kanunu ile farklı yerlere nakil edilmesini Bakanlar Kurulu tarafından zararların ortadan kaldırılmasına olanak sağlayacak belirtilmiştir. Ama uygulama üzerindeki zorluk ve hatalar, siyasi politika nedenleri ile bahsedilen yasa üzerinde yapılan değişiklikler sonucunda nakli yapılan kişilerin geri dönmesine de olanak sağlanmıştır. Politikacıların verdikleri tavizler ile zararın arttırdığını belirtilmiştir. Vehbi Ersü Komiteye geldiğinde söz almış ve şunları söylemiştir; "*O kişilerin gayri kanuni olarak ele geçirdiği araziler ile hala daha orada yaşayanların köle gibi alıştırılması, elde ettikleri mahsulü kendilerine almaları, kalan mahsuller ile çalışanların çocukları beslenmemektedir.*" Arazilerin o kişilerin ellerinden alınmasını ve çalışanlar arasında paylaşılması ihtiyacı olduğunun kanunun kabulünü istemiştir. Muzaffer Bey ile Sami Küçük de ağa ve şeyhlerin olduğunu yerlere seyahat ettiklerinde ortada bulunan şikâyetlerin tümünün bu kişilerden kaynaklandığını

belirtmiştir. Bu kanunun şimdiye kadar kabul edilen kanunlar arasında en faydalısı olduğunu düşündüğünden bu kanunu herkesin kabul etmesi gerektiğini ifade etmiştir. (MBK GKT, C. 2, B. 24, 17.10.1960, ss. 3-4).

Münazaralardan sonra 2510 Sayılı İskân Kanununa Ek Kanun adı ile Komite'de 19 Ekim 1960'da kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile halkı manen ya da maddeten tehdit eden kişiler ya da huzur bozan davranışlarda bulunanlar, milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunanlar, kişilerin haklarına tecavüz eden ve haklarını kullanmalarında iradelerine müessir olanlar Bakanlar Kurulu kararı ve İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ile geri dönmeksizin yurtiçinde başka bir bölgeye iskân ve nakil edilirler (Resmi Gazete, Sayı: 10638, 25.10.1960). Bu kanun ile ilk olarak 254 ağa tutuklanmış ama sonrasında 189'u serbest bırakılmıştır. 55 ağa ise güneybatı ve batıya nakil edilmiştir.

2.5.3. Yer Altı Su Kaynaklarının Kullanımının Düzenlenmesi Kanunu

Yeraltı suları hakkında Selahattin Özgür, Emanullah Çelebi ve Haydar Tunçkanat teşkilata kanun teklifi götürmüştür. Bu kanunun gerekçesi ise; Özellikle Konya platformu yani Orta Anadolu yaylası bulunan yeraltı suları ile zengin bir coğrafi alandır. Ama şuana kadar ne hükümet ne devlet ne de halk bu duruma el atmamıştır. Kuruluş amaçları arasında Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü'nün görevlerinde Yer altı sularının işletilmesi ve güzel bir biçimde kullanılıp kullanılmadığının kontrol edilmesi, zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönlerde faydalanmak olsa da yeraltı su kaynaklarının mülkiyeti, araştırılması, kullanılması gibi konularda özel hükümlerin olmadığına karar verilmiştir. Makam tarafından yeraltı sularının geleceği meçhul yatırımları engellemek ve israfını önlemek, kullanılmasının ayarlanması gerektiğinin açıklaması yapılmıştır.

Memleket için yapılan tüm çalışmaların ayrı olarak bir yerde toplanılması, sürekli ve hızlı gelişmekte olan faaliyetler sonucunda doğan hakların ileri ki zamanlarda imtiyaz ve ihtilaflara sebep olmaması için belirli bir nizam için olması nedeniyle kanun tasarısı hazırlanmıştır ve 16 Aralık 1960 tarihinde kabul edilmiştir. Böylece yeraltı sularının umumi olduğu, devlet tasarrufu ve hüküm altında bulunduğu, kullanılması,

korunması ve araştırılmasının bu kanuna bağılı olduğu belirtilmiştir. (MBK GKT, C. 4, B. 57, 16.12.1960).

2.5.4. Milli Güvenlik Kurulu'nun Oluşturulması

Milli Güvenlik Kurulu Anayasa'nın 11. Maddesini oluşturmakta ve kanunun belirttiğı Genelkurmay Başkanı, Kuvvet temsilcileri ve Bakanlar tarafından kurulmuştur. Bu oluşturulan kurulun görevi ise milli güvenlik ile koordinasyon oluşturulması ve kararların alınmasında yardımcı olmak için görüşlerin kurula iletilmesidir (Resmi Gazete, Sayı: 10859, 20.7.1961).

Kurul görevleri arasında Milli güvenlikle ilgili plan ve projelerin yapılması, Milli güvenlikle ilgili esasların gerçekleştirilmesi, Bakanlıklar tarafından hazırlanılacak milli güvenlikle ilgili olağanüstü hal ve savaş planlarının temel esasların tespiti ve Milli güvenlik politikası esaslarının hazırlanması için gerekli tedbir ve önlemlerin alınması da vardır. Milli Güvenlik Kurulu siyasal sürece Silahlı Kuvvetleri'nin de katılmasını bir miktarda meşrulaştırmıştır. Hükümet kurum askerlerinin savunma konusunda ki bilgilerinden yararlanmayı sağlayacak ve aynı zamanda hükümete güvensizlik duyulmasının nedeni olarak gösterilir.(Erdoğan, 2003:104)

Milli Güvenlik Kurulu 1961 Anayasası'nda askeri bürokrasi ve siyasi parti hükümetleri arasında iletişimin gerçekleşmesi için ortak karar alınmasını sağlayan organ olarak düşünülmüştür. (Akın, 2010:368). Milli güvenlik ile ilgili koordinasyonun sağlanmasında ve kararların alınmasındaki görüş ve fikirler 12 Mart 1971 tarihinden itibaren Bakanlar Kurulu'na tavsiye eder. Bu şekilde kurulun faaliyet ve etkinliğı bir miktarda azaltılmış ama 1982 Anayasası ile siyasal yaşam üzerindeki ordu etkisi daha çok arttırılmıştır.(Özdağ, 1991:176-177)

Komite demokrasiyi kurtarmak amacıyla 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştirip demokratik olmayan bir yöntem ile iktidarı ele aldıktan sonra yaptığı ilk iş Demokrat Parti'nin ileri gelenlerini tutuklatmak olmuştur. Bu amaçla komite diğeri ihtilallerden farklı olarak kendi öncülüğünde kurulan Yüksek Adalet Divanı'nda hukuki bir yargılama sürecine gitmiştir. Böyle bir yargılama sürecine gitmelerinin nedeninin, daha çok yaptıkları askeri müdahalenin haklılığını öne çıkarmak ve onu meşrulaştırmak

düşüncesinin olduğu söylenebilir. Fakat görülen davaların büyük bir çoğunluğunun Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmesi, davaların hukuki tarafından daha çok siyasi yönünün ağır bastığı kanısını oluşturmuştur. Yine Komite'nin 147 öğretim görevlisinin yurt dışına gönderilmesi, Emekli İnkılap Subayları Olayı, Yassıada yargılamalarının uzun sürmesi gibi toplum tarafından eleştirilen faaliyetleri olsa da yeni bir Anayasa yapılması, Yüksek Hâkimler Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu gibi Türkiye'de uzun süre devam eden kurulların bu süreçte oluşturulmuştur.

2.5.5. Anayasa Mahkemesi'nin Kurulması

Demokrat Parti iktidarının çoğunluk baskısıyla anayasayı ihlal etmesi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin de iddia etmesi ile Anayasa Mahkemesi gündeme gelmiştir. İlk Hedefler Beyannamesi ile Cumhuriyet Halk Partisi daha önceden de böyle bir mahkemenin gerekliliğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası'nın verdiği yetkileri ve görevleri kullanmak üzere kurulmuştur. Anayasa'da belirtilen mahkemenin en önemli görevi yasama meclislerinin ve kanunlar hakkında Anayasa'ya karşıtlık iddiası ile iptal davalara bakmasıdır. (Resmi Gazete, Sayı: 11091, 25.04.1962)

Meclise 1924 Anayasası ile çıkarılmış yasaların uygunluklarını sağlama görev olarak verilmişti ama 1961 Anayasası'nda çıkan kanunların uygunlukları sağlama görevi Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. (Gözübüyük, 2005:83). Parlatentonun yasama işlemlerini denetlemek üzere bir organın bulunması gerekliliğini savunan Mustafa Erdoğan, çoğunluğun özgürlük karşıtı tutumlarının denetlemesi için denetim organının gerekli olduğu ifade etmiştir. Ama memlekette böyle bir kurumun kuruluşundaki asıl nedenin devlet seçkinlerinin siyasal tercihleri ve dünya görüşleri ile uyum sağlamayan Demokrat Parti yolundan ilerleyecek partilerin hükümeti denetim altında tutma isteklerini beyan etmiştir (Erdoğan, 2003: 91-92). Demokratik bir yapıda Yüksek bir mahkemeye ihtiyaç vardır. Ama mahkemenin Anayasa'ya bağlı kalması, devrimci adı ile nitelendirilecek faaliyetleri engelleyen bir sonuca varılır (Çavdar, 2000:110-111).

2.5.6. Yüksek Hâkimler Kurulu'nun Oluşturulması

Yargılama işlevi 1961 Anayasası ile bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağı açıklanmıştır. Yargı işlevi temel yetki olarak nitelendirilirken, direkt olarak Türk halkı ve milleti adına kullanılması benimsenmiştir. Yargı bağımsızlığının

kurumsallaştırılması için Anayasa hakimleri hâkimlik teminatını öngörmüş bağımsızlıklarını tanımlamış ve bunların güvencesi olarak Yüksek Hakimler Kurulu'nu oluşturmuşlardır.22 Nisan 1962'de kabul edilmesi ile kurulun bağımsızlığı belirtilmiştir (Erdoğan: 102-103). Kurulun en mühim görevi; Adalet Bakanı'nın bir kadronun kaldırılması vb. konular üzerine tekliflerinin uygunluğunun değerlendirilmesini yapmaktır (Resmi Gazete, Sayı: 11091, 25.4.1962).

SONUÇ

Türkiye’de 27 Mayıs askeri darbesinin, idareciler üzerinde pek çok etkisi olmuştur. Anayasal ve yasal düzeyde gerçekleştirilmiş olan yeniliklere darbe ortamının getirmiş olduğu etkenlerde eklenerek sonuç olarak politik, askeri ve bürokratlar bu yeniliklerden dolayı veya dolaysız olarak etkilenmişlerdir. Askeri darbenin, ilk belirgin etkilerinden biri de disiplin ortamının bozulmasına ve darbe ortamı içerisinde hiyerarşik modelin bir süreliğine de olsa uygulamadan kalkmasına sebebiyet vermiştir.

27 Mayıs darbesi çoğunluğu alt rütbeli olan subaylarca yapılmış, darbe yapıldıktan sonra darbenin önderliğine Cemal Gürsel’i getirme kararı almışlardır. Çoğunluğu alt rütbeli olan subayların darbenin uygulayıcıları olarak kendilerini görmesi darbeden sonra ast-üst ilişkilerinde bir karmaşa ortamının çıkmasına sebep olmuştur. Darbe sonrasında iktidara geçen Milli Birlik Komitesi idaresinde, generaller ve komite üyesi subaylar arasında pek çok anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Askeri disiplin dışı ve hiyerarşik düzene aykırı olaylar yeni bir örgüt olarak Silahlı Kuvvetler Birliği’nin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Subaylar, darbe yapılmadan önceki dönemlerde Demokrat Parti iktidarına yönelik hoşnutsuzlukların gerekçelerinden biri de ordu reformlarının geciktirildiğini ileri sürmüşlerdir. Darbeyi yapan askerler görevi aldıkları andan itibaren bir sorun olarak gördükleri ve sayıca fazla olan üst rütbeli askerlerle ilgili harekete geçip, 235 amiral ve general olmak üzere toplamda 3672 subay emekliye sevk edilmiştir. Yer değiştirme ve tasfiyeler sonucunda Türk Silahlı Kuvvetlerinde emir-komuta zinciri tamamen yenilenmiştir. Emeklilikler ve ihraç edilen darbeci subayların Türk Silahlı Kuvvetlerini kendi çıkarlarına göre biçimlendirmek istemeleri ve orduda ast konumunda olan subayların yükselebilmeleri için gereken kadroların açılması sağlanmıştır.

27 Mayıs darbesinin askeri idare üzerindeki bir diğer etkisi de orduya imtiyazlar sağlamasıdır. Darbe ardından 1961 anayasasıyla askeri idare politik sistemde gerçekleştirdikleri değişikliklerle özerk alanlar oluşturarak, yasal ayrıcalıklar kazanmıştır. Dolayısıyla 1961 anayasasında kendisine yer bulan Milli Güvenlik Komitesi sonraki yıllarda siyasal hayatın önemli kurumlarından birisi haline gelmiştir.

İstişari nitelikte bir kurum olan askeri idare ile Milli Güvenlik Komitesi Kemalist bir blok oluşturarak rejim muhafızlığı rolünü devam ettirmiştir. Kurul aracılığı ile askeri idare politik gelişmelerle ilgili fikirlerini politik iktidara aktarabilmek için kendilerine uygun bir zemin hazırlamıştır. Milli Güvenlik Komitesi'ne, siyasi partiler tarafından büyük önem verilmiş olup, kurul politik kararlar alınırken daima göz önünde bulundurulması gereken bir yapılanmaya dönüşmüştür. 1961 Anayasasıyla askeri idare birçok özerk alana kavuşmuştur. Hakların başında özerk askeri yargı gelmektedir. Seçkinleri yalnızca seçkinlerin yargılayabileceği düşüncesiyle askeri yargı 1961 Anayasasıyla birlikte kabul edilmiştir.

Askeri seçkinlerin imtiyazlı konumlarını muhafaza etmelerini sağlayan bu sistem ile askeri seçkinler eylemlerini sivil yargı alanı dışına çıkarmış, böylelikle askerlerin eylemlerinin hukuki sonucunun kurum içine taşınabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca askeri yargı aklama müessesine dönüşebilme potansiyeli itibarıyla askeri seçkinlere güven telkin edebilmiştir. Askeri seçkinlerin darbe sonrasında edindikleri bir diğer özerk alan orduya iktisadi özerklik sağlayan OYAK'tır. Askerlerin maaşlarından yapılan kesintilerle üyelerine ölüm, maluliyet, emeklilik yardımları gibi çeşitli ödemeler ile beraber düşük kredili faiz, toplu konut yapımı gibi çeşitli imtiyazlar sunan kurum ordunun siyasal sistem içerisindeki rolünü de dönüştürmüştür.

Askeri seçkinlerin iktisadi faaliyetleri kendilerini ekonomik istikrar arayışına sürüklemiş, bu durum siyasi iktidarların kurum kaynaklarından istifade etme isteği ile birleşerek siyasal iktidar ile askeri seçkinler arasında bir çıkar ortaklığı sağlamıştır. Kurum yatırım kararlarını içerisinde muvazzaf subayların da bulunduğu bir kurul aracılığı ile almış, sahibi olduğu vergi ayrıcalıkları ile uluslararası sermayenin dikkatini çekmiştir. Uluslararası sermaye ile kurulan temas ve belirtilen etkiler askeri seçkinlerin siyasal süreçler üzerindeki etkisini arttırırken, bu siyasallaşmanın görünümünü değiştirmiştir.

DP iktidarı döneminde tek partili yıllardaki konumunu arzulayan bürokratik seçkinler 27 Mayıs darbesine olumlu yaklaşmış, darbeyi eski günlerine dönüş için bir fırsat olarak görmüşlerdir. 1961 Anayasasının "çoğunluk korkusu" ile hazırlandığı ve siyasi iktidarı zayıflatacak birçok düzenlemeyi içerdiği bilinmektedir. İktidarın paylaşılmasını içeren bu düzenlemelerin bir bölümünün bürokrasiyi dolayısıyla

bürokratik seçkinleri güçlendireceği öngörülmüş, planlama kurumu ve özerk kuruluşlar ile siyasi iktidara karşı bürokrasinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Ancak bu düzenlemeler bürokratik seçkinlerin arzu ettiği siyasi güce ulaşmaları için yeterli olmamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı kısa bir süre için kanun yapımında etkili olurken devletin benimsemiş olduğu birikim modeliyle, bürokratik seçkinler siyasal sistem içerisindeki ağırlıklarını sanayi burjuvazisine devretmişlerdir. Planlama kuruluşları ve özerk kurumlar bürokrasinin tek partili yıllardaki kudretli görünümüne sahip olması için yeterli olmamıştır. Ancak bu dönemde yargı seçkinleri Anayasa Mahkemesi ve Danıştay aracılığı ile önemli bir pozisyon elde ederek güçlü aktörler haline gelmiştir.

27 Mayıs darbesinin bürokrasi ve bürokratik seçkinlerle alakalı bir diğer etkisi kamu yönetimiyle ilgilidir. Devletin değişen fonksiyonun sonucu olarak darbe sonrasında kamu bürokrasisi büyümüş dolayısıyla kamu kurumları ve kamu personelleri nicelik olarak artmıştır. Söz konusu artış güçlenmeye değil hantallaşmaya neden olmuştur. Bürokratik seçkinler mali imtiyazlarını kaybetmeye devam etmiş, mesleğin saygınlığı ve prestiji ile ilgili çekince taşımışlardır. Bununla beraber dönem içerisinde yapılan araştırmalar bürokratların seçkin eğilimlerinin devam ettiğini göstermektedir.

27 Mayıs darbesi dolaylı sonuçları itibariyle bürokratik seçkinlerin çözülmesine ve siyasallaşmasına neden olmuştur. 1961 Anayasasının getirdiği imkânlar çerçevesinde toplumsal yaşamda gün geçtikçe görünürlük kazanan siyasallaşma olgusu bürokraside de karşılık bulmuştur. Bu duruma siyasi seçkinler tarafından “uyumluluğun” yönetici atama kriteri olarak kabul edilmesi, dolayısıyla iktidar değişikliklerinde bürokrasiye süratli atamalar yapılması eklenmiştir. Toplumsal yaşamda görünürlük kazanan ideolojik siyaset ve siyasi seçkinlerin atamaları bürokrasinin siyasallaşma düzeyini arttırmıştır. Söz konusu siyasallaşma tek parti döneminde siyasi kararlarda etkili olan bürokratik seçkinlerin siyasallaşmasından farklı bir görünümdedir. Bu dönemde bürokrasi içerisinde farklı düşünce ve görüşlerden kişilerin yer almış olması ve farklı ideolojik yelpazelerden kişilerin seçkinleşmesi bürokratik seçkinlerin çözülmesine neden olmuştur.

Askeri darbe bu amaçla örgütlenen subayların siyasi iktidara el koyması ile 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşmiştir. Darbenin herhangi bir gruba karşı yapılmadığı darbeci subaylar tarafından iddia edilmiş olsa da iktidar partisi olan DP'ye karşı

yapıldığı birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Siyasi iktidara el koyma biçiminde gerçekleşen darbe ve darbe sonrası gelişmelerin etkileri sivil iktidarlar dönemi başladıktan sonra dahi devam etmiştir. Bu doğrultuda siyasi seçkinler bakımından ortaya çıkan ilk sonuç siyasi seçkinlerin parçalanmasıdır. Bu parçalanma ilk olarak mecliste yer alan parti sayısındaki artışta belirgin olarak görülmektedir. Siyasi partilerin sağ-sol siyasal düşünce ekseninde şekillenmesi, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu açılımların sol siyaseti de içermiş olması yeni bir siyasi alan yaratmıştır. Bu durum CHP'nin bir tedbir olarak yeni bir parti politikası benimsemesine neden olmuş; yeni politikanın anlamı üzerindeki tartışmalar askeri darbe sonrası alınması gereken pozisyon hakkındaki ihtilaflar ile birleşerek CHP'nin parçalanmasına neden olmuştur. Siyasi yelpazenin sağında ise AP kendi içerisinde askerlere karşı alınması gereken pozisyon ve yeni iktisadi düzen eksenindeki tartışmalar neticesinde iki farklı kanadın çekişmesine sahne olmuş bu çekişmenin nihayetinde AP'den kopan vekiller Demokratik Parti'yi kurmuşlardır. Bununla beraber darbe sonrasında kapatılan Demokrat Parti'nin mirasının paylaşılma çabası ortaya farklı siyasi partilerin çıkmasına neden olmuş sonuç olarak siyasi seçkinler bundan sonraki yıllarda parçalı bir görünüme bürünmüştür.

Askeri darbe ve darbe sonrası ortamın siyasi seçkinler bakımından bir diğer önemli sonucu siyasi yaşama yeni seçkinlerin dâhil olmasıdır. Yeni anayasanın verdiği imkân doğrultusunda sol siyasi hareketler yükselişe geçmiş, solcu siyasi seçkinler siyasal yaşamda görünür olmuşlardır. Gerek sol siyasete duyulan tepki gerekse darbe sonrasında ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapı içerisinde kendi konumunu tehlikede gören kitlelerin desteği ile sağ ve İslamcı hareketler yükselişe geçerek kendi seçkinlerinin siyasal yaşamda yer almasını sağlamışlardır. Yeni siyasi seçkinler Türk siyasal yaşamında daha önceki dönemlerde görülen ayrışmanın görünümünü değiştirmiş, merkez çevre eksenindeki ayrışma sağ-sol çerçevesinde bir ayrışmaya dönüşmüştür. İdeolojiler çerçevesinde siyasal yaşama dâhil olan yeni siyasi seçkinlerle beraber iki meclisli sistemin benimsenmesiyle eğitimli bir seçkin meclisi olarak iktidarı frenlemesi düşünülen senato üyeleri yeni siyasi seçkinler olarak Türkiye siyasal yaşamına dâhil olmuşlardır.

Literatürde 27 Mayıs darbesi ile oluşturulan birçok kurum vesayet kurumu olarak değerlendirilmiştir. Bu kurumlar askeri seçkinlerin siyasal sistem üzerindeki

ağırlığını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu tezde askeri seçkinlerin edindiği imtiyazlar olarak değerlendirilen bu kurumların; siyasi seçkinlerce göz önünde bulundurulması gerekmiştir. 1961 anayasası ile zayıf bir yürütme organı ve onun boşluklarını dolduracak anayasal kurumlar öngörülmüş, bu durum siyasi seçkinlerin iktidara geldiği zamanlarda dahi askeri seçkinlerin düşünce ve tepkilerini göz önünde bulundurma zorunluluğunda hissetmelerine neden olmuştur. Askeri seçkinlerin göz önünde bulundurulması ve çeşitli stratejiler geliştirilmesi zorunluluğu uzun yıllar devam etmiş, AP ve CHP’de yaşanan lider değişimleriyle söz konusu stratejiler yeniden ele alınarak uygulanmıştır.

Sonuç olarak Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren yönetim işini bir ittifak olarak sürdüren bürokratik, siyasi ve askeri seçkinlerden oluşan yönetici seçkinler 1940’lı yılların sonuna doğru çözülme sürecine girmiştir. DP’nin iktidara geldiği yıllar itibariyle söz konusu süreç hız kazanmıştır. Askeri darbe sonrasında ise söz konusu çözülme durmamış bilakis dağılmaya dönüşmüştür. Bu durum çalışmada askeri darbenin seçkin zümreler üzerindeki etkileri ile ilişkilendirilmiştir. Askeri darbenin doğrudan ve dolaylı etkilerinin bir çıktısı olarak askeri seçkinler siyasallaşmış, imtiyazlar edinmiş kudretli bir görünüme sahip olmuşlardır. Bürokratik seçkinlerin siyasallaşma düzeyi artmış, ideolojiler ekseninde çözülmüş ve imtiyazlarını kaybetmişlerdir. 1961 Anayasa’sında kendilerini güçlendirileceği düşünülen düzenlemeler bürokratik seçkinler için bekleneni verememiştir. Siyasal seçkinler ise parçalanmış ve ortaya çıkan yeni fikir akımlarına sahip yeni seçkinleri bünyesine katmıştır. 1961 Anayasasının öngördüğü zayıf yürütme neticesinde siyasal eylemlerinde askeri seçkinleri göz önünde bulundurmamak durumunda kalmışlardır.

KAYNAKÇA

ARŞİV

TBMM Arşivi

RESMİ YAYINLAR

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Güvenlik Komisyonu Raporları

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi İktisat Komisyonu Raporları

T.C Milli Birlik Komitesi Kanunlar Dergisi

T.C. Resmi Gazete

TBMM Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi

TBMM Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantıları

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM. MBK. Umumi Kâtipliği, Kanunlar Müdürlüğü

SÜRELİ YAYINLAR

Akşam.

Cumhuriyet.

Hürriyet.

Milliyet.

Öncü.

Ulus.

Son Havadis.

Tercüman

Yeni İstanbul.

TETKİK ESERLER

AĞAOĞLU Samet. (1972). *Marmara'da Bir Ada*. İstanbul: Baha Matbaası.

AHMAD Feroz. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayıncılık.

AHMAD, Feroz, (2014). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (Çev. Yavuz Alogan), İstanbul: Kaynak Yayınları.

AHMAD, Feroz. (1992). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. (Çev. Ahmet FETHİ). İstanbul: Hil Yayınları.

AHMAD, Feroz. (2011). *İttihatçılıktan Kemalizm'e*, (Çev. Fatmagül Berktaş), İstanbul: Kaynak Yayınları.

AHMAD, Feroz; Bedia Turgay (1976). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKALIN, Cüneyt (2000). "Tarih Dönemecinde Bir Diplomat: Selim Sarper". *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*. 1 (13): 7-19.

AKGÜN, Seçil Karal. (2009). *27 Mayıs*, Ankara ODTÜ.

AKIN, Rıdvan. (2010). *Türk Siyasal Tarihi*, İstanbul: On İki Levha yayınları.

AKŞİN, Sina. (1988). *Türkiye'de Parlamento Geleneğinin Kurulması, Atatürk'e Armağan. Ölümünün Ellinci Yılı*, Samsun

AKŞİN, Sina. (1998). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Ankara: İmaj Yayıncılık.

AKŞİN, Sina. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

AKYAZ, D. (2009). *"Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi"*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ALBAYRAK, Mustafa. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınları.

ALKAN, Mehmet Ö. (2017). *Osmanlı'dan Günümüze Darbeler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ARMAOĞLU, Fahri. (2017). *20.Yüzyıl Siyası Tarihi (194-1995)*, İstanbul: Timaş Yayınları.

ATABAY, Mithat. (2015). *Çanakkale Savaşları'nın 100'ncü Yılı Anısına Türk Basın Tarihi 1981'den Günümüze Türk Basın Tarihi ve Gazeteciler*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

ATMACA Yıldız ve GÖÇ Eray. (2020). “Türkiye’de 1960 ve 1980 Kurucu Meclisleri: Demokratik Nitelikleri Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.16, sayı.28

AYDEMİR, Şevket Süreyya .(1999). *İhtilalin Mantiği ve 27 Mayıs İhtilali*. (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

AYDEMİR, Şevket Süreyya .(2001). “*Menderes'in Dramı* (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

AYDEMİR, Şevket Süreyya. (2000). *İhtilalin Mantiği*, İstanbul: Remzi Kitabevi

AYDEMİR, Şevket Süreyya. (2011). *İkinci Adam 1950-1964 III. Cilt 1950-1964*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

AYDIN, M. Sabri. (1960). *Ak Devrim*, Ankara: Başbakanlık Devlet Basımevi.

BİBEROĞLU, M. Kemal .(1996). *Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri (No: 10)*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları.

BİBEROĞLU, M. Kemal .(1997). *Demokrat Parti ve Sonrası Anılarım (No:15)*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları.

BİRAND, Mehmet Ali, DÜNDAR, Can & ÇAPLI, Bülent .(2001). *Demirkırat* (9. Baskı). İstanbul: Doğan Kitapçılık.

BOZDEMİR, Mevlüt .(1995). “Türk Silahlı Kuvvetleri Ordu- Siyaset İlişkileri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, (C.X), İstanbul: İletişim Yayınları.

BÖRKLÜOĞLU, Levent. (2010). *27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi Sonrası Türkiye’de Ordu Siyaset İlişkisi (1960-1965)*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Çanakkale: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BÖRKLÜOĞLU, Levent. (2017) “27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi Ve Silahlı Kuvvetler Birliği”, Cilt:1, Sayı:2, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

BÖRTÜCENE, İcen. (1999). *Çok Partili Demokrasiden 1980 Müdahalesine*, (Edt. Mete Tunçay), 75 Yılda Düşünceler Tartışmalar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları,

ÇAVDAR, Tefik (2000). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950-1995*. Ankara: İmge Kitabevi.

ÇAVDAR, Tefik. (1983). *Demokrat Parti, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÇELİKOĞLU, Adnan. (2010). *Bir Darbeci Subayın Anıları: 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ÇETİNER, SEVTAP. (2019). *27 Mayıs İhtilali’nde Milli Birlik Komitesi ve 14’ler olayı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü,

DEMİR, Şerif, . (2007). “Adnan Menderes 6/7 Eylül olayları”. *Dergi Park*, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, (12), 37- 63

DEMİR, Şerif. (Aralık 2019). “Adnan Menderes’e Göre Cumhuriyet Halk Partisi ve İhtilal”. *History Studies*, 11 (6), 2347-2361.

DEMİR, Şerif. (2009). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes (1930–1960)*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİR, Şerif. (2011). *Düello Menderes ve İnönü Demokrat Parti’den 27 Mayıs Darbesi ‘ne Olaylar*. İstanbul: Timaş Yayınları.

DEMİR, Şerif. (2018). “27 Mayıs Askeri Darbesinin Gölgesinde Cemal Gürsel’in Cumhurbaşkanı Seçilmesi”, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu,

19.Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de İktidara Müdahaleler ve Darbeler, Uluslararası Sempozyumu, Yozgat: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

DEMİREL, Tanel. (2005). *Adalet Partisi, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Liberalizm*, Cilt.7, İstanbul: İletişim Yayınları.

DOĞANER, Yasemin. (1996). *27 Mayıs İhtilali ve kurucu meclis.* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

DUVERGER, Maurice. (1965). *Diktatörlük Üzerine.* (Çev.: Bülent Tanör). İstanbul: Dönüm Yayınevi.

ER, Ahmet .(2012). *Hatıralarım* (3. Baskı). Ankara: Selçuklu Sosyal Güvenlik, Eğitim, Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayınları.

ERDOĞAN, Mustafa. (2003). *Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset.* Ankara: Liberte Yayınları.

ERKANLI, Orhan. (1972). *Anılar... Sorunlar... Sorumlular...* İstanbul: Baha Matbaası.

EROĞUL, Cem. (2003). *Demokrat Parti*, Ankara: İmge yayınları.

ESİN, Numan. (2005). *Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları.* İstanbul: Doğan Kitap.

FEDAİ, Recep. (2016). Devlet Planlama Teşkilatı’ndan Kalkınma Bakanlığı’na Planlama Anlayışında Yaşanan Değişim. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 415.

FİNER, Samuel E. (1975). *The Man On Horseback: The Role of Military in Politics.* London: Penguin Books.

GİRİTLİ, İsmet. (1961). *27 Mayıs’tan İkinci Cumhuriyet’e.* İstanbul: Gençlik Yayınları.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref. (1976). *Türkiye’nin İdari Yapısı.* Ankara: Sevinç Matbaası.

HUNTINGTON, Samuel P. (1993). *Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyılın Sonlarında Demokratlaşma*. (Çev. Ergun Özbudun). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

HUNTINGTON, Samuel P. (1969). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.

HUNTINGTON, Samuel P. (1972). *Civil-Military Relations*. New York: International Encyclopedia of the Social Sciences, The Free Press.

HUNTINGTON, Samuel P. . (2006). *Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*. (2. Revizyon) ,(Çev.K.Uğur Kızılaslan). İstanbul: Salyangoz Yayınları.

ILICAK, Nazlı. (1978). *15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor* (Cilt.1). İstanbul: Kervan Yayınları.

İPEKÇİ, Abdi, & COŞAR, Ömer Sami. (1965). *İhtilâlin İç Yüzü*. İstanbul: Uygun Yayınevi.

KAPANİ, Münci. (1992). *Politika Bilimine Giriş* (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.

KARA, Muzaffer Ayhan. (2004). *Koalisyonlar (Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu)*, İstanbul: Otopsi Yayınları.

KARPAT, Kemal Haşim. (1967). *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Kültürel Ekonomik Temelleri*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

KARPAT, Kemal Haşim. (2015). *Türk Dış Politikası Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

KIŞLALI, Ahmet Taner. (1995). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma* (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

KOÇAK, Cemil. (2007). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*. Cilt 1-2. İstanbul: İletişim Yayınları.

KONGAR, Emre. (2007). *Demokrasimizle Yüzleşmek*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

KÜÇÜK, Sami. (2008). *Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Harekatı*. İstanbul: Mikado Yayınlar

MARAŞLI, Erol. (2008). *Cumhuriyet Dönemi'nde Askeri Muhtıralar*. İstanbul: Metropol Yayınları.

MAZICI, Nursen. (2004). *Türkiye'de Ordu ve Siyaset Türkler*, (Edit. H.C.Güzel, K. Çiçek,S. Koca) , Cilt. 17 Ankara.

MOSCA, Gaetano. (1939). *the Ruling Class*, New York: McGraw-Hill.

MUMCU, Ahmet. (1998). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi* (2. Baskı), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

NALBANT, Tamer. (2018). *Milli Birlik Komitesi Döneminde Kurulan İnkılap Mahkemeleri*.

NORDLİNGER, Eric A. (1977). *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments*. New York: Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall Inc.

ÖRTÜLÜ, Erdoğan. (1966). *Üç İhtilalin Hikayesi 13 Kasım 22 Şubat 21 Mayıs*, Ankara: Ayyıldız Yayınları.

ÖYMEN, Altan (2018). *Umutlar ve İdamlar 1960 1961*. Doğan Kitap: İstanbul.

ÖZDAĞ, Ümit (1991). *Ordu- Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri)*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

ÖZDAĞ, Ümit. (1997). *Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu Boyut Kitapları.

ÖZDAĞ, Ümit. (2004). *Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayınları.

ÖZDAĞ, Ümit. (2006). *Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Ordu-Siyaset İlişkisi*, İstanbul: Bilge oğuz Yayınları

ÖZDEMİR, Hikmet, (2007). *Cumhurbaşkanı Seçimleri*, İstanbul: Remzi kitapevi.

ÖZDEMİR, Hikmet. (1990). *Siyasal Tarih 1960-1980 Türkiye Tarihi 4*, (Edt. Sina AKŞİN), İstanbul: Cem Yayınevi.

ÖZTUNA, Yılmaz, & GÖKDEMİR, Ayvaz. (1987). *Türkiye’de Askeri Müdahaleler*. İstanbul: Tercüman Yayınları.

ÖZTÜRK, Mehmet Utku. (2012). *1961 Kurucu Meclisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZTÜRK, Muhsin. (2012). *27 Mayıs Devleti* İstanbul: Ufuk Yayınları.

PARLA, Taha. (1984). “Anayasalar ve kurucu meclisler üzerine bazı karşılaştırmalı notlar.” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, *Dergi Park* 38 (3-4).

SANLI, Ferit Salim.(Bahar 2018). “13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf” . Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi, 14 (27), 243-279

SARICA, Murat. (1973). “27 Mayıs 1960’dan 1961 Anayasasının Hazırlanışına Kadar Geçen Dönemde Anayasa Hareketleri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50.yıl Armağanı (Cumhuriyet Döneminde Hukuk). 53-107

SERVER, Feridun. (1966). *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, İstanbul

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet. (2015). *Türk Parlamento Tarihi, Milli Birlik Komitesi Kurucu Meclis Dönemi 1961* (Cilt I). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları

SHAW, Stanford J. & SHAW Ezel Kural. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (3. Baskı). (Çev. Mehmet HARMANCI). İstanbul: E Yayınları.

SOSYAL, Mümtaz. (1968). *Anayasaya giriş*, Ankara: Sevinç yayınları.

ŞAYLAN, Gencay. (1978). *Ordu ve Siyaset, Kanun-i Esasi'nin 100. Yılı Armağani*, Ankara Üniversitesi. Ankara: S.B.F. Yayını.

TANÖR, Bülent. (1978). *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, İstanbul: May Yayınları.

TEK, Hayati. (2003). *Darbeler ve Türk Basını* (Cilt.1). Ankara, Atılım Yayınları.

TEZİÇ, Erdoğan. (2009). *Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta yayınları.

TOKER, Metin. (1969). *İsmet Paşayla 10 Yıl 1961-1964*, Ankara: Burçak Yayınları,

TOKER, Metin. (1991). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

TUNÇ, Hasan & BİLİR Faruk. (2005). *Anayasa Hukuku uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.

TUNÇAY, Mete. (1983). *Siyasal Tarih 1950-1960 Türkiye Tarihi 4* (2.Baskı). (Ed. Sina AKŞİN). , Cem Yayınevi, İstanbul.

TÜRKEŞ, Alparslan BAYKAL, Rıfat & ÖZDAĞ, Muzaffer. (1965). *Bazı Gerçekler (Savunmalar)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

WEİKER, Walter. (1967). *1960 Türk İhtilali*, (Çev. Mete Ergin). İstanbul: Cem Yayınevi.

YERASİMOS, Stefanos. (1980). *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*. (Çev. Babür KUZUCU). İstanbul: Gözlem Yayınları.

YILDIZ, Ahmet. (2001). *İhtilalin İçinden Anılar Değerlendirmeler*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

ZÜRCHER, Erik Jan. (2003). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (16. Baskı). (Çev. Yasemin Saner GÖNEN). İstanbul: İletişim Yayınları.

ZÜRCHER, Erik Jan. (2007). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Gönen), İstanbul: İletişim Yayınları.

EK-1 1960 Darbesi Basın Haberleri

TÜRK ORDUSU VAZİFE BAŞINDA

Silâhli kuvvetlerimiz bütün Yurtta idareyi fiilen ele aldı

Cuma 27 MAYIS 1960

Hürriyet

İstanbul Askerî Valisi

Türk Silâhli Kuvvetlerinin Millete Tebliği

Türk Silâhli Kuvvetleri, silâhla birleşmiş bütün yurtta idareyi ele alması hususunda fiilen vazifeye başlamıştır. Bu kararın gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, her türlü hak ve özgürlükleri koruyabilmek için, silâhli kuvvetleri kullanmasıdır. Bu kararın gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, her türlü hak ve özgürlükleri koruyabilmek için, silâhli kuvvetleri kullanmasıdır. Bu kararın gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, her türlü hak ve özgürlükleri koruyabilmek için, silâhli kuvvetleri kullanmasıdır.

İstanbul Askerî Valisi

İstanbul Askerî Valisi

İstanbul Askerî Valisi

EK-2 TSK İdareyi Bütün Memlekette Ele aldı

ULUS

ADIMIZ ADIMIZDIR

HERGÜN SİZE AZ PARA İLE ÇOK İŞ GÖRÜR

Türk Kara, Hava ve Deniz Silâhli Kuvvetleri elise vererek demokrasimizin için düştüğü buhrana ve vukuu muhtemel kardeş kavgasına mâni olmak için giriştikleri hareketi kansız bir şekilde bağardı.

Türk Silâhli Kuvvetleri Bütün Memlekette İdareyi Ele Aldı

Orgeneral Cemal Gürsel, Türk Silâhli Kuvvetleri Başkomutanı ve Millî Birlik Komitesi Başkanı oldu - Meclis feshedildi - Demokrasi en kısa zamanda serbest seçimle kurulacak, bu maksatla Örd. Prof. Onar başkanlığında bir heyet kuruldu

Millî Birlik Komitesi Sözcüsü dün bir basın toplantısı yaptı

« Biz hiçbir şahsi ihtirasın esiri olmadan, milletin arzusunu yerine getirmek için harekete geçtik »

Bütün yurtta büyük sevinç

Millî Birlik Komitesi dün 22 tebliğ yayınladı

« Milletin sinesinde kükleyen ve yer bulan hareketiniz asla muakavemetle karşılanmadı »

« Maaşlemez 1 teğmenimiz şehit düşmüştür, halktan 2 hafif yaralımız mevcuttur »

İnönü ve arkadaşları sıhhat ve selâmette

Sabık hükümet erkânı toplanmadı emriyet altına alındılar

Kıbrıs'ta

Yakalanmalar

Orgeneral Gürsel'in Konuşması

Bütün emelim, süratle dürüst demokratik nizam kurmaktır

30 yıldanberi memleket idaresini zanaatçı parti kavgasına katılan hükümet, Ordu tarafından konuk diktatörlüğe devralınmış ve Türk Milleti vakar içinlele tarihini muhtu bir hayram gününü daha kullanmıştır.

« Biz hiçbir şahsi ihtirasın esiri olmadan, milletin arzusunu yerine getirmek için harekete geçtik »

« Milletin sinesinde kükleyen ve yer bulan hareketiniz asla muakavemetle karşılanmadı »

« Maaşlemez 1 teğmenimiz şehit düşmüştür, halktan 2 hafif yaralımız mevcuttur »

İnönü ve arkadaşları sıhhat ve selâmette

Sabık hükümet erkânı toplanmadı emriyet altına alındılar

Kıbrıs'ta

Yakalanmalar

EK-2 Cemal Gürsel "Evet" Oyu İstedi

EK-3 Geçici Anayasa Açıklanması

EK-4 Demokrat Partililerin Yargılanması

EK-5 Baş Kumandan Meclisi Feshetti

EK-6 Celal Bayar'ın İntihar Girişimi

AKŞAM İNGİLİZCE KURSLARI BİLGİ DERGİSİ

Bayar intihara teşebbüs etti
Banyoda bel kemerini boğazına saran Bayar,ı nöbetçi kurtardı

Es in Bayarın köyünde konuştu
Sizler oğlu suç işlemiş bir baka durumdasınız

Gürsel, doktorları vazifeye çağırdı
Devlet Başkanı "Köyler şehirlerin müstemlekesi değildir, dedi

Anayasa ile M.B.K. nin ihtilafı yalanlandı
Öneri Komisie bizden çıkarılmıştır haberler degikli ihtilaf olmasa dedi

SUKAST İHBARINA VALİ SADECE GÜLDÜ
Tulu, İhtar rosması Fağlılarında bir ilkokula gitti ve açış konuşması yaptı

FİKİR FAHİŞELERİ...

IZMİRDE, AŞANSÖR İLE SALLANE SEMTİ KAYIYOR
ETLEK KALİTESİNİ GÖRE SATILACAK

Paristeki güzelik sanatçılarında Buzdolapları bir yere toplandı...
Güzel olmak elinizdedir Hemlarn güzelikle ilgili her türlü problemlerini hallediyoruz

Hafadan kaçtı
Küçük çapın

Sigara ugruna
Kayadan düştü

Tamirat başladı:
Geçekundu davasını hal için 2,5 milyar İr. ayrılıyor

Gürselin bir arap dergisine demeci

Okullar Açıldı:

Bir taksit kuyumu dükkana girdi

www.aksam.com.tr

EK-7 İnkılap Mahkemelerinin Kurulması

AKŞAM TÜRKİYE KREDİ BANKASI BAHARİ 45.000 İ.L. DEĞERİNDE APARTİMAN DAVULU ZEMİN PARA İKRAMIYELERİ

AGUSTOS 4 1960 PERŞEMİ

INKILAP MAHKEMELERİ KURULUYOR
Milli Birlik ruhunu bozmaya matuf faaliyetleri önlemek için gereken yerlerde geniş yetkili mahkemeler kurulmasına dair tasarı Milli Birlik Komitesince kabul edildi

Askeri veya sivil 3 yargıcı ile bir savcıdan meydana gelecek mahkeme, Geçici Hükümet süresince faaliyette bulunacak

Milli Birlik Komitesi dün bu konuda bildiri yayınladı

M illi Birlik ruhuna bozmaya matuf faaliyetleri önlemek için, bazı vilayetlerde geniş yetkili 3-4 üyeli Mahkemelerin kurulmasına dair tasarı, Ankara, Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

TÜRK İSTİKLAL MAHKEMELERİ

M illi Birlik ruhunu bozmaya matuf faaliyetleri önlemek için, bazı vilayetlerde geniş yetkili 3-4 üyeli Mahkemelerin kurulmasına dair tasarı, Ankara, Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

235 General dün emekliye ayrıldı

Emekliye sevk edilennin isimleri açıklanmadı. Emekli aylığı yüzde 50 den 70 e çıkarıldı. Cevdet Sunay Genel Kurmay Başkanı oldu. Özdelek de emekli

Gürsel Gölcük'te

Makinelî tüfekli 4 kişi benzinciyi soydu

AMERİKA 34 MİLYON DOLAR HİBE ETTİ

Yeni yardım programının ilk kısmını teşkil eden bu para ile dördüncü kotaya ait olan mallar getirilecek

AMERİKA Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

RUŞVET ALIRKEN YAKALANAN DOKTOR İNTİHAR ETMEK İSTEDİ
Şükriye adındaki kadından 200 lira rüşyüt isteyen bir polis memuru da yakalandı

Yatırımların yüzde ellisi durduruldu

TAVŞANCIL KÖYÜNDE HERKEŞ OKUYACAK

Üç dükkânın devrimci dalgı kıyımına yu girdi

Üç suçlu köyde bir kez öldü

İnkılapın 2 gün sonra başlası

ORDU VE POLİTİKA
Doç. Dr. Köpçü F. ÇELİK

D evlet ve Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

Türkiye'de ilk suni kalb dün kullanıldı
Saati kalb ve akciğer akci ile kalb ameliyatı 6 dakikada 40 dakikaya çıkarıldı - Köpçü F. Çelik'in ilk devrimci başarısı oldu

M illi Birlik ruhunu bozmaya matuf faaliyetleri önlemek için, bazı vilayetlerde geniş yetkili 3-4 üyeli Mahkemelerin kurulmasına dair tasarı, Ankara, Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilmiştir.

www.aksam.com.tr

EK-8 Geçici Anayasa

Milliyet Halk Gazetesi

SUBUN 6 SAYFA 25 KURUS

YERLEŞİM YOL HALLARI

13 HAZİRAN 1960

GEÇİCİ ANAYASA

Bakanları murakabe ve kanun yapma yetkisi Millî Birlik Komitesine verildi

Sakat rejimin mesullerini yargılanmak üzere Adalet Divanı kuruyor. Gayri mevzu ilişkisinde bulunanları teblih edilenlerin sercetleri müandere olunacak

Yeni ofislerde mesul mevkide bulunanlar mal beyanına tâbi olacak

Millî Birlik Komitesi

Basın kanunu KALDIRILDI

YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN MADDELER

GEÇİCİ ANAYASANIN TAM METNİ

MITİNGLERDE altın toplandı

EK-9 Demokrat Partinin Siyasi Faaliyetlerinin Durdurulması

Milliyet Halk Gazetesi

SUBUN 6 SAYFA 25 KURUS

İngilizceyi Öğretiyor

19 NISAN 1960

Her türlü siyasî faaliyet durduruldu

DP Meclis tahkikatı tavrının kabulü üzerine, dün ilk toplantısını yapan Encümen 3 tebliğ yayınladı

Meclisin dünkü müzakerelerine ait haber yalnız zabıt ceridesinde yayınlanacak

Tahkikat encümeni ile ilgili her türlü haberin nesri men edildi

ANKARA, 14 Nisan. - Her türlü siyasî faaliyetin durdurulması için Meclis tahkikatı tavrının kabulü üzerine, dün ilk toplantısını yapan Encümen 3 tebliğ yayınladı. Meclisin dünkü müzakerelerine ait haber yalnız zabıt ceridesinde yayınlanacak.

Encümen üyeleri

Encümen üyeleri: (Sağdan sola) İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu.

EK-10 Yassıada Mahkûmlarının Affı Tasarıdan Çıkarıldı

EK-11 Başvekilin Yakalanması

EK-12 Demokrat Parti Feshedildi

EK-13 Meclis 27 Mayıs Bayramını Kabul Etti

EK-14 4703 Milli Koruma Suçlusu Affediliyor

EK-15 Milli Koruma Kanunu Yürürlükten Kalkıyor

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler		
Soyadı Adı:	Akay, Mehmet Fırat	
Uyruğu:	Türkiye Cumhuriyeti	
Doğum Tarihi ve Yeri:		
E-Mail:		
Eğitim Durumu		
Derece	Kurum Adı	Bitiş tarihi
Yüksek lisans	Siirt Üniversitesi	2021
Lisans	Akdeniz Üniversitesi	2015
Lise	Kızıltepe Lisesi	2009
İş Deneyimi		
Kurum	Görevi	Tarih
Birey Eğitim Kurumları	Tarih Hocası	2017-2019
Sınav Eğitim Kurumları	Tarih Hocası	2019-2020
Robert Eğitim Kurumları	Tarih hocası	2021
Yabancı Dil	İngilizce	
Micro Soft	İyi Derece	